

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2016

S.O.S SATUL ROMÂNESC
AUTOMOBILE ȘI POLITICĂ
POVESTEA BUFNIȚEI

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2016

S.O.S SATUL ROMÂNESC
AUTOMOBILE ȘI POLITICĂ
POVESTEA BUFNIȚEI

SUMAR

septembrie

2016

4 Un oraș fără suflet
Ce-i lipsește și ce-i
prisosește Bucureștiului
C.I. SFINȚESCU

ISTORIA ACTUALITĂȚII

5 S.O.S. satul
românesc!
**N. NOICA,
R. NOICA**

9 Fiind copil, prea
puțin înțelegeam...
Amintiri despre un
„dușman al poporului”
M. IONIȚĂ

14 De pe iahtul
țarului, în mâinile
SMERȘ
Cele două detenții ale
amiralului Sablin
V. GUZUN

EVENIMENT

18 Un muzeu de aur
D. MATEI

87 Carte frumoasă,
cinste cui te-a scris!

INEDIT

20 Amintiri din
copilăria unui bancher
**GR. COANDĂ,
M.D. STURDZA**

EXCLUSIVITATE

22 Pe ambele maluri
ale Dunării
Evreii din Clisură
R. JAKOVLJEVIĆ

26 Ia, neamule,
informații!
Clienții generalului
Onodera
I. GATEA

29 Acești bolnavi
care ne-au guvernat
Leonid Brejnev
C. STANCIU

33 Istoria
ca best-seller
Fenomenul Montaigne
ȘT. LEMNY

37 Cărturari
și călători cehi prin
Țările Române
Jan Neruda
A.I. IONESCU

41 Automobile
și politică
Rivalitatea Petre Cristea
– prințul Zu Sayn-
Wittgenstein
N. MACOVEI

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 9 (594)

septembrie 2016

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

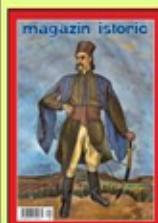
1 „Mai întâi fu pus pe un cufăr și plimbat cu surle și trâmbițe din stradă în stradă prin toată cetatea Hereford. Apoi fu adus într-o piață publică din oraș, unde era adunat tot poporul. Aici fu legat sus pe o scară, ca toți cei adunați acolo să-l poată vedea. Și s-a aprins un foc mare în acea piață”. Favoritul regelui englez Eduard al II-lea, junele Hugh Despenser, al cărui supliciu din anul 1326 este descris cu lux de amănunte de Jean Froissart, unul dintre cei mai mari cronicari ai Evului Mediu, a fost pedepsit astfel pentru atotputernicia lui influență nefastă pe lângă suveran („nimic nu se făcea la curtea regelui decât dacă jupân Hugh era de acord”), și el curând detronat

2 Tannhäuser a fost un poet german (a murit după anul 1265), care și-a desfășurat activitatea la Curtea lui Frederic II al Austriei (1230–1246). În această miniatură din *Codex Manesse*, cea mai completă culegere de poezie medievală germană și cel mai frumos manuscris miniat german, ce datează din secolul al XIV-lea, Tannhäuser este reprezentat în costum de cavaler teuton

3 Pudicitia, zeița romană care personifica modestia și castitatea feminină; în cele două sanctuare ale sale de la Roma puteau intra numai femeile căsătorite o singură dată. Statuie de artist necunoscut, din secolul al XIX-lea, păstrată la Muzeul din Savannah, Georgia, S.U.A.

4 Tabloul lui Iosif Iser *Tudor Vladimirescu* face parte din seria de 24 de tablouri comandate de regimul comunist ca prototipuri pentru fresca ce urma să o înlocuiască pe cea realizată la Ateneul Român de pictorul Costin Petrescu și se păstrează la Muzeul Național de Artă din București

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:

Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11-14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155, Telefon,
Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CÂND CLĂDIRILE STRIGĂ UNELE LA ALTELE

CINCINAT I. SFINȚESCU

Mai ales frumoșele naturale exterioare capitalei noastre din regiuni mai mult sau mai puțin îndepărtate pot contribui la estetica generală a Bucureștiului, nu numai prin valoarea lor artistică, dar mai ales prin formarea unui *suflet al capitalei*, ceea ce cu deosebită artă dl. Constantin Argetoianu a convins într-o conferință a sa din 1914.

Dl. Argetoianu deplora adevărul constat că, din toate capitalele lumii civilizate, Bucureștiul este singurul oraș care nu posedă împrejurimi, în sensul cuvântului *banlieu*, împrejurimi de o așa mare importanță morală pentru sufletul unei capitale. D-sa încă a demonstrat cu succes că se pot crea împrejurimi cu asemenea calități pentru orașul București. Pentru locuitorii orașelor mari, cu drept cuvânt dl. Argetoianu afirma că împrejurimile oferă unica posibilitate de a se pune în mod folositor în contact cu natura și că factorii care creează împrejurimile în sensul urbanistic sunt: gustul pentru natură, perfecționarea căilor de comunicație și sporirea excesivă a populației orașelor mari.

Cu cât gustul pentru natură crește, deci cu cât omul se găsește mai des în contact cu natura, cu atât potențialul său de civilizație crește [...]

Acoperirea vederilor estetice naturale se întâmplă fie prin executarea de clădiri mai importante sau de simple cocioabe (ex. Dealul Pirotehniei ascuns de clădiri sau la Băneasa cu cocioabe), cu terasamente de căi ferate sau de șosele, fie prin plantații rău dispuse din punct de vedere estetic, fie, în fine, prin depuneri de gunoai. Trebuie, mai ales, să ne ferim de asemenea întreruperi de vedere, un mare inamic al frumuseților naturale din oraș [...]

Lucrările de amenajare să fie astfel făcute, ca să nu distrugă pitorescul natural [...]

În fine, diferitele lucrări să nu fie în discordanță cu cadrul natural, căci fac astfel să apară ceea ce Rey a numit antiestetice. Să se lase vederea liberă spre peisagiul natural important din cât mai multe părți; clădirile să formeze într-un mediu ondulat adevărate ornamente; iar, în o regiune de liniște, cum sunt malurile unei ape stătătoare, să accentuăm prin linii statice liniștea peisagiului [...]

Este necesar să se păstreze o armonie, o gamă a stilurilor arhitectonice, o măsură. Când stilurile clădirilor dau naștere la dezacorduri, strigă unele la altele, este foarte recomandabil un văl des de verdeață vie sau o rețea diafană din ramuri scuturate, care au efectul să le atenueze, și în spatele căruia aproape totul devine permis, scrupurile mai pot dispărea, căci arhitecturii chiar sărace și reci i se comunică tremurul vieții [...]

Nu vom obține esteticul urbanistic dacă alături sau chiar în mijlocul cartierelor fastuoase găsim neagra mizerie urbană sau dacă un oraș execută lucrări fără rațiune, fără utilitate și mai ales pe o scară cu totul în disproporție față de starea materială și culturală a societății ce locuiește acel oraș. Grandiosul care apare ca o lipsă de modestie poate provoca comicul, care nu este un efect de artă urbanistică, ci de artă literară. Din nenorocire ar fi să dăm prea multe exemple de realizări comice chiar în București.

(*Estetica Bucureștiului, Tipografia Bucovina, București, 1932*)

**PASTILA
DE CUVINTE**

45 Eponime:
litera „p“

M. SALA

47 Prima armă
automată de succes
*Pușca-mitralieră CSRG
model 1915*

I.I. SCAFES

51 În România,
acum 100 ani
Război!

G. FILITTI

55 Poveștile
animalelor
Bufnița

T. STĂNESCU-
STANCIU

60 Opinii greșite
despre teutonii din
Țara Carașului

I. BOTA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 La judecata
istoriei

*Ce a știut și ce n-a știut
Bucureștiul în august 1916*

M.E. IONESCU

72 Jurnal de front
inedit

TH. PÂSLARU,
T.D. LAZĂR

77 Ce ne-am dorit
noi, ce erau dispuși ei
*România și Aliații în
Primul Război Mondial*

M. RETEGAN

82 LZ 101 deasupra
Bucureștiului

AL. ARMĂ

85 Ce îi pregăteau
comuniștii frescei de la
Ateneu

M. ENACHE

89 Doi stâlpi ai
Maiestății Sale

Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Ianuarie 1938.
Iuliu Maniu se
adresează partidului

RUBRICI

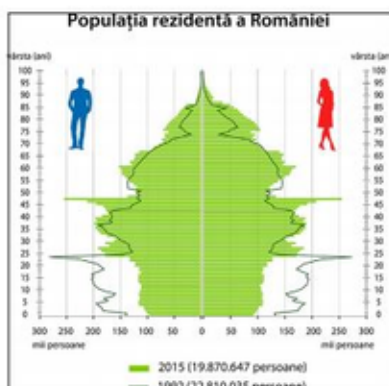
64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

59; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

să le continue, eventual îmbunătățindu-le.

În cadrul acestei reforme un loc aparte trebuie să revină administrației satului românesc. Împietirea dintre natură și istorie a dat naștere satului românesc, așa cum este el astăzi, și tot sub semnul istoriei ne înscrîm și noi atunci când ne gândim la responsabilitatea pe care o avem în prezent pentru existența lui în viitor. Este satul care de-a lungul istoriei a fost izvorul de valori umane și morale ale societății pe aceste meleaguri și care cuprinde o parte însemnată a populației țării – 10 milioane dintre români tră-

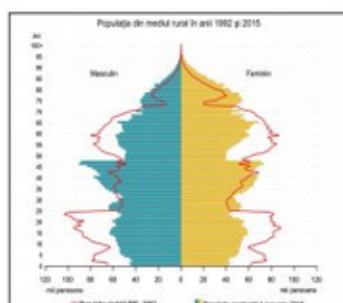
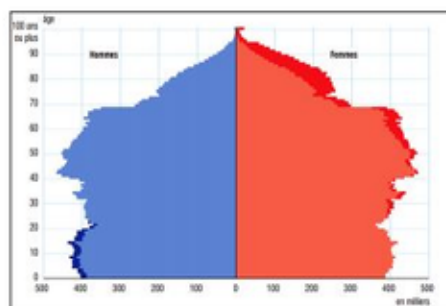

inundații, alunecări de teren, seismicitate ridicată. De altfel, acești factori sunt marcați clar în planurile de amenajare a teritoriului național, zone de risc natural, aprobate de Parlament. Este nevoie numai ca guvernării să le aibă în vedere și să ia măsuri de prevenire cu scopul de a reduce riscurile.

Sub aspect demografic: continua tendință de scădere a numărului populației, accentuarea dezechilibrelor demografice, îmbătrânire. Să reținem că populația are dublă

calitate: consumator și factor de muncă, iar aceste dezechilibre înclină balanța spre una dintre aceste calități, cu consecințe grave asupra nivelului de trai.

O imagine semnificativă a evoluției populației în România, de-a lungul unui secol, reiese din graficul din stînga.

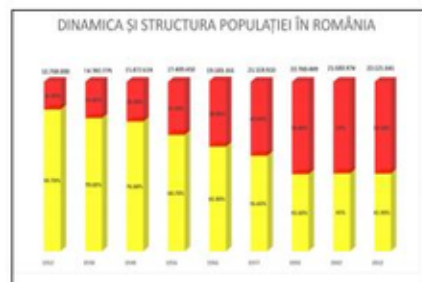
O situație specială cu care ne confruntăm astăzi este scăderea alarmantă a populației țării, așa cum reiese din „piramida vîrștelor“ (graficele de sus). Grav este că ponderea semnificativă a acestei scăderi se constată în segmentul între 0-25 de ani, de care depinde viitorul țării. Fertilitatea a scăzut alarmant.

„România etalează astăzi o populație obosită care amână nașterea ori o refuză de-a dreptul și nu se poate apăra în fața morții“, scriu doi sociologi, Oscar Hoffman și Ilie Bădescu.

Iată și cifre: dintre cele 500.000 de femei fertile, se decid anual să nască 250.000 de la sate și 130.000 la orașe și dintre nou-născuți mor în primul an 4.750 la sate și 1.170 la oraș. În fața acestei stări se impun astăzi măsuri speciale, care însă se vor vedea peste decenii.

Un exemplu:

Franța s-a confruntat în anul 1980 cu aceeași situație. Măsurile ferme luate de Guvern și Parlament au condus după mai bine de trei decenii la o corectare a piramidei vîrștelor, după cum se vede și din acest grafic (graficul din josul paginii).

iesc în sate –, cea din care provin celelalte straturi sociale, și căruia îi datorăm cu toții respect și grijă pentru soarta lui.

Este timpul să ne asumăm cu toții „schimbarea atitudinii față de sat“, iar autoritățile să se întoarcă „cu fața spre acesta [sat], prin acțiuni de politică publică apte să determine o îmbunătățire conștientă a condițiilor de viață“, spunea sociologul Ioan Mărginean.

Mai întâi să vedem principalele probleme cu care se confruntă spațiul rural.

Sub aspect fizico-geografic: existența unor factori de risc,

Istoria actualității

GRIJA PENTRU ADMINISTRAȚIA SATULUI ROMÂNESC

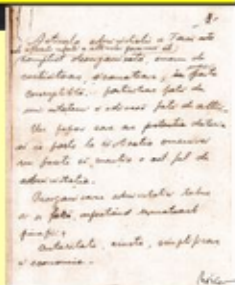
NICOLAE NOICA,
RUXANDRA NOICA

Despre reorganizarea administrativă a țării, după Marea Unire din anul 1918, marele om de stat Ion I.C. Brătianu spunea, cu prilejul prezentării proiectului în Parlament: „Actuala administrație a țării, sub influența nefastă a ultimelor guvernări, este complet dezorganizată, enorm de costisitoare, șicanatoare, în mare parte coruptibilă, părtinitoare față de unii cetățeni și odioasă față de alții. Un popor care are datoria să ia parte la civilizația omenirii nu poate să mențină o astfel de administrație. Reorganizarea administrativă trebuie să se facă respectând următoarele principii: autoritate, cinste, simplificare, economie.“

Cât adevăr și cât de actuale sunt aceste vorbe!

Ion I.C. Brătianu și o pagină din
manuscrisul discursului său

Iată de ce credem că astăzi, când mulți „știutori“ discută despre eficiența Guvernului Dacian Cioloș, se cuvine să remarcăm că fie

numai și promovând proiectul Reformei administrative și pe cel al reînființării Institutului Național al Administrației Publice, guvernul își va înde-

plini o bună parte din datoria față de societatea românească. Cu condiția ca viitoarele guverne să înțeleagă importanța acestor măsuri și

turnat adevărul despre ei, iar tranziția democratică i-a uitat complet.

Argumentele de mai sus susțin promovarea unui program guvernamental de cercetări sociale pentru cunoașterea situației reale a satului românesc, program din care să nu lipsească o amplă cercetare de natură să pătrundă în intimitățile acestui univers: țărănul român. Pe baza acestor cercetări se vor putea elabora proiecte viabile în zonele rurale, care însă să facă și obiectul unei dezbateri publice, cu discuții aplicative.

În același timp, trebuie arătat că remedierea acestor situații nu va putea fi făcută decât în momentul când statul își va înțelege rolul de actor principal în a asigura un climat corespunzător prin sprijinirea funcționării sistemului de cadastru, care să definească în mod clar proprietatea, a dezvoltării sistemului de irigații, rețelei de drumuri locale și echipării edilitare – alimentarea cu apă și canalizarea localităților.

De asemenea, societății civile, prin principalii săi pioni din satul românesc – învățătorul și preotul –, împreună cu guvernul (Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, cel al Agriculturii și Dezvoltării Rurale, al Educației Naționale și Cercetării Științifice, Consul-

Dimitrie Gusti conferențind în fața sătenilor din Drăguș

tării Publice și Dialogului Civic) și mass-media (televiziunea națională, în special) le revine datoria de a explica sătenilor avantajele adevă-

Cred că noi am neglijat prea mult comunitățile rurale... le-am tratat ca zone care vor dispărea cu timpul sau doar ca zone agricole. Am uitat că acolo trăiește jumătate din populația României... că acolo trăiesc oameni.

Vasile Dâncu

rate ale asocierii pentru munca pământului, pe care românii le-au folosit decenii bune, recăpătându-le încrederea în aceste forme de asociere – cooperativa –, al căror rol a

fost complet detur-
nat de comunism.

Cine citește *Cooperarea și Creștinismul*, lucrare scrisă de preotul I. Marina (viitorul Patriarh Iustinian), publicată în 1931, în Colecția „Biblioteca poporului”, sau *Autonomia și neutralitatea cooperăției*,

situația cooperăției în România Mare în 1924, în care problemele cooperăției sunt analizate de N. Iorga, I.G. Duca, I. Mihalache, V. Brătianu, V.N. Madgearu și alții, își va da seama de importanța dată acestei forme de asociere în țara noastră, dar și de preocuparea pentru explicarea avantajelor spre a-i convinge pe oamenii de la țară și nu numai.

In același timp, credem că trebuie să înțelegem că agricultura are nevoie de bani și poate că a sosit vremea ca acestui domeniu vital al economiei noastre să-i acordăm locul ce i se cuvine în finanțele noastre, atât în ceea ce privește bugetul de stat, cât și fondurile europene.

Încheiem amintind un mare adevăr exprimat de Ionel I.C. Brătianu și pe care, de nu-l vom înțelege, vom vorbi de dezvoltarea satului nostru și peste două decenii: „Omul de stat trebuie să-și dea seama de resursele materiale și de resursele psihice ale poporului pe care e chemat să-l conducă”. ■

Trebuie să facem ceva, dacă vrem ca satul românesc să nu se reducă doar la atât

Sub aspect economic: agricultura neperformantă – predomină exploatarea agricolă de dimensiuni mici, lipsite de dotările necesare, numărul redus al animalelor în gospodăria țărănească, degradarea suprafețelor forestiere, numărul redus al locurilor de muncă, tendința de emigrare a populației.

O analiză atentă a proprietății gospodăriilor țărănești evidențiază fărâmițarea exploatarea agricole. Mai bine de trei milioane de familii dețin suprafețe între 0,5-5 ha pământ. Lipsește cu desăvârșire clasa de mijloc de care avem nevoie (graficul din josul paginii).

Este interesant de arătat că prin legea de împroprietărire a țăranilor din 1864, semnată de Alexandru Ioan Cuza, acordarea terenurilor s-a făcut în funcție de dotarea cu animale a gospodăriei (cel care avea patru boi și două vaci primea 5 ha pământ, iar cel care avea doi boi și o vacă primea 3 ha pământ).

Modul de locuire și echipare edilitară: o stare slabă a locuirii pentru cca 38% populație, pondere ridicată a locuințelor din materiale nedurabile (chirpici) cca 40%, alimentare cu apă au doar 25% dintre sate, canalizare au doar 10% dintre sate.

Infrastructura socială, sănătatea și educația: numărul de medici foarte redus, mortalitate infantilă ridicată, rețeaua de învățământ puțin diver-

O echipă de cercetare de sub conducerea lui Dimitrie Gusti, în satul Drăguș, 1929

De altfel, problema satului ca sat fixează o răscruce, care alege între o noțiune istorică și organică și între o ficțiune administrativă. Noțiunea istorică e satul, ficțiunea administrativă e comuna.

Mihail Manoilescu

sificată, calitate necorespunzătoare a clădirii școlilor.

Pentru a putea stabili setul de măsuri administrative care să permită aducerea la normalitate a satului românesc este necesară cunoașterea exactă a stării reale, care se poate face numai prin relansarea cercetărilor sociale mo-

nografice, de tipul celor întreprinse de Școala lui Dimitrie Gusti. Argumentul lui Gusti era că politicile elaborate de stat trebuie să fie informate, în prealabil, de o cercetare științifică anterioară. De altfel, despre sociologia monografică Constantin Noica spunea, în 1936, că reprezintă unul dintre cele mai sigure câștiguri ale „culturii românești contemporane”.

Pornind de la campaniile monografice ale lui Gusti, de pildă, pentru Vulcănescu problema esențială a României interbelice era clivajul cultural și social între oraș și sat. De altfel, Mircea Vulcănescu elaborează în 1930 și un „Plan pentru cercetarea gospodăriilor țărănești”, un model și pentru noi, cei de astăzi. El propune și câteva măsuri pentru problema satului. Astfel, spre a rezolva „excedentul populației rurale”, propune elaborarea unui vast program de lucrări publice, centrale electrice și drumuri moderne. Iar ca soluție pentru gospodăria țărănească – agricultura de tipul micilor exploatarea de tip danez. Cât de actuale rămân aceste soluții!

Să recunoaștem că de mult timp, din vremea în care echipele profesorului Gusti au împânzit țara pentru a surprinde lumea satului în totalitatea manifestărilor ei, economice, spirituale, juridice și politice, nimeni nu ne-a mai spus adevărul despre țărani. Comuniștii au de-

Exploatarea agricole și suprafața agricolă utilizată, după destinația producției agricole, pe clase de marime a suprafeței agricole utilizate:

Clase de marime a suprafeței agricole utilizate (ha)	Destinația producției agricole	
	Pentru consum propriu, mai mult de 50%	Vânzare directă, mai mult de 50%
Exploatarea agricole (număr)		
Sub 0,1	454398	11768
0,1-0,3	606542	21742
0,3-0,5	308313	14692
0,5-1	518053	31778
1-2	578423	51922
2-5	575163	92716
	3040892	224618 (7%)
5-10	137533	46568

Fotografia de la nunta părinților

mezina familiei, am beneficiat din plin atât de grija și dragostea părinților, cât și ale fratelui și surorii mai mari și, în aceeași măsură, ba chiar peste măsură, ale bunicilor materni, care locuiau în apropiere. Totuși, persoana de care mă simțeam cel mai apropiată și ocrotită, mai ales în condițiile în care mama era bolnavă de o gravă afecțiune nervoasă, era tatăl meu.

Un bărbat încă atrăgător, cu prestanță, elegant, atât cât îi mai permitea situația materială precară (oricum, nu îi lipseau niciodată pălăria, de iarnă sau de vară, ca și batista din buzunarul de la piept al hainei), înzestrat cu un dezvoltat simț al ironiei și umorului și care mă lua drept colaborator mai ales în problemele practice și tehnice legate de gospodărie, tratându-mă mai degrabă ca pe un băiat, ceea ce probabil și-ar fi dorit să fiu. Tot el este cel care, atunci când avea posibilitatea, mă ducea la diverse spectacole, dintre care mi-au rămas adânc imprimate în memorie opera *Madame Butterfly* de Giacomo Puccini, care mi-a deschis pentru totdeauna, deși aveam doar opt ani, apetitul pentru acest gen de spectacol

(l-am văzut la Opera din București, mergând în vizită la fratele meu, care era student în anul I la Institutul de Construcții, Facultatea de Construcții Civile și Industriale) și *Parisul pe gheață*, care poposisese și în Ploiești prin 1956-1957.

Revenit de pe front în decembrie 1944, într-un Ploiești grav afectat de bombardamentele americane asupra rafinăriilor din sudul orașului, unde se afla și casa noastră, din care rămăseseră doar pereții, căpitanul în rezervă Ilie M. Georgescu, tatăl meu, s-a văzut

Eleganța îl caracteriza pe tata

nevoit să ia urgent o hotărâre pentru a asigura familiei sale, formată atunci din soție, puternic marcată emoțional de ceea ce trăise în timpul războiului și al refugiului de la Sinaia, și cei doi copii minori, o locuință, dar și un mijloc de trai sigur. Și pentru că nu dispunea de suficienți bani pentru a repara și repune în funcțiune vechea locuință distrusă în proporție de 50-60%, cu atât mai mult cu cât mate-

rialele necesare și mâna de lucru nu numai că se găseau foarte greu, dar erau și foarte scumpe, și-a folosit toate economiile, cumpărând, în februarie 1945, o clădire din centrul orașului, în care funcționase cinematograful, unde lucrase în calitate de contabil autorizat. Clădirea, necesitând și ea o serie de reparații, avea, pe lângă sala de spectacole ce va găzdui noul cinematograful botezat de tatăl meu „Colorado“, și o anexă amenajată drept locuință, în care, de altfel, m-am născut eu în primăvara lui 1946. Tatăl meu a considerat că exploatarea sălii de cinematograful reprezenta, pe lângă o posibilitate sigură de amortizare a sumei investite, o sursă îndelungată de câștig și, în aceeași măsură, un trai decent pentru familia sa.

Dar nu a fost să fie așa, pentru că legea din 11 iunie 1948, de „naționalizare a principalelor mijloace de producție“, a fost „asezonată“ de statul comunist cu numeroase decrete, prin care erau aduse în posesia sa și alt fel de întreprinderi decât uzinele și fabricile. Între ele și Decretul nr. 303, din 2 noiembrie 1948, „pentru naționalizarea industriei cinematografice și reglementarea comerțului cu produse cinematografice“, care prevedea naționalizarea nu numai a întreprinderilor

Pe front, conducând motocicleta

DESTIN MUTILAT DIN AMINTIRILE UNEI COPILĂRII FURATE

Dr. MIOARA IONIȚĂ

● Securitatea l-a ridicat pe tata ● Grivei a plecat atunci de acasă și nu s-a mai întors ● Mamă cu trei copii și fără venituri ● „Dar găsiți-i dracului ceva și arestați-l!” ● Un coleg de școală știe de arestare de la tatăl lui, dar păstrează discreția ● Copiii „dușmanului poporului” au viitorul compromis

Mărturisesc că m-am hotărât cu greu să dau curs repetatelor solicitări ale revistei Magazin Istoric de a încredința hârtiei câteva dintre amintirile legate de perioada ce a urmat arestării tatălui meu, pe motive politice, pentru „uneltire contra ordinii sociale”, în februarie 1959. Și asta nu neapărat pentru că, în ultima vreme, nu am avut nici timpul, nici condițiile necesare scrisului, ci mai ales pentru că amintirile, practic reținerile, într-un fel, a suferințelor îndurate atunci, sunt la fel de dureroase, deși s-au scurs aproape șase decenii.

Nu cred că există mulți oameni care să fi resimțit atât de brutal momentul când, prematur, li s-a sfârșit copilăria. Eu pot localiza acest moment, cu nedorită precizie: noaptea de 13 spre 14 februarie 1959, noaptea arestării tatălui meu când, trezită brusc din somnul de copil, am fost martora neștiutoare și speriată a percheziției pe care ne-au făcut-o cei de la Securitate, răscolind, impudic, toată casa, pentru a găsi dovezi incriminatoare legate de viața și activitatea celui care mi-a dat viață.

Nimic din tot ce s-a întâmplat până atunci nu explica, cel puțin pentru mine, acel nefericit eveniment. Am avut o copilărie fe-

ricită, deși marcată de lipsuri de tot felul, mai ales materiale, eu nemaicunoscând, decât din povestiri, bunăstarea clasei de mijloc, din care făceau parte

ai mei. Se bucuraseră de ea, pentru scurt timp, este drept, fratele și sora mea cu mult mai mari decât mine, cu nouă și, respectiv, șapte ani. Fiind

legând ce se întâmplă, prima imagine pe care am receptat-o a fost cea a tatălui meu întins pe pat, suferind o puternică criză de bilă și păzit, cu credință, de câinele nostru Grivei. De altfel, după câteva zile de la arestarea tatălui meu (el era cel care îi dădea zilnic de mâncare, îl lega dimineața și îl dezlega seara), Grivei a plecat de acasă, probabil pentru a-și căuta stăpânul, și nu s-a mai întors.

La un semn discret făcut de tatăl meu, am rămas și eu, așezată turcește, lângă el. Din când în când, profitând de neatenția unuia dintre securiști, îmi strecura câte o fotografie care-l imortalizase pe front în uniformă, călare sau conducând o motocicletă militară, o carte poștală sau o hârtie cu însemnări pe ea, pe care eu le ascundeam sub mine. Avea probabil impresia că, în acest mod, reușea să ascundă celor ce veniseră să-l aresteze câteva dintre probele care, în opinia acestora, îl incriminau.

Sfântă naivitate! Din documentele cuprinse în dosarele de la C.N.S.A.S., reiese clar că, timp de aproape patru ani, fusese urmărit neîncetat de informatori plătiți de Securitate la serviciu, pe stradă, în magazinele unde făcea cumpărături, chiar și acasă, pentru că, așa cum am spus-o deja, atât chirișul pe care îl aveam, cât și cel care ocupa partea naționalizată a casei dădeau note informative. Era urmărit când mergea cu fratele meu la cinematograful și mânca floricele (!?) sau când, cu mine de mână, făcea o vizită unui inginer de pe o stradă din apropiere, unde eu mă uitam la televizor (o raritate în acea perioadă și o reală plăcere pentru mine!), în timp ce, împreună cu câțiva prieteni (sau dușmani?), asculta „posturi de radio imperia-

liste“, recte „Vocea Americii“ și „Europa Liberă“ (noi nu mai aveam acasă aparat de radio, el fiind distrus la bombardarea casei), comentând apoi știrile cu terțe persoane.

Dar atunci multă lume comenta ceea ce se întâmpla în România, așteptând venirea americanilor, care se credea că ar fi vrut și ar fi putut să repună țara pe vechiul făgaș, pe drumul cel bun. Dar poate alții o făceau cu mai multă prudență. În orice caz, urmărirea zilnică a tatălui meu nu dăduse rezultatele scontate, pentru că pe una dintre ultimele note informative, date înainte de arestarea dănsului, era rezoluția celui care conducea operațiunea, rezoluție care m-a frapat, dar în aceeași măsură m-a indignat: „Dar găsiți-i dracului ceva și arestați-l!“.

Sfârșindu-și treaba (murdară!) și terminând percheziția, înainte de a pleca împreună cu tatăl meu, au vrut să-i confişte „averea personală“, dar nu s-au ales cu mare lucru: îmbrăcămintea și încălțămintea fiind destul de uzate, au ridicat doar fracul pe care-l purtase la cununia religioasă și ceasul de buzunar din argint, o adevărată bijuterie, pe care nu i l-au mai înapoiat nici la eliberarea din închisoare, în aprilie 1964. Din fericire pentru noi, casa, făcând parte din dota mamei mele, nu putea fi rechiziționată, așa că am fost scutiți măcar de ne-
cazul de a fi aruncați, din nou, în stradă. Într-o însemnare făcută cu creionul pe o foaie de hârtie îngălbenită de vreme, găsită de mine, după ani,

printre hârtiile rămase de la tatăl meu, el își mărturisea chinul sufletească din anii de detenție, în timpul cărora nu numai că n-a avut dreptul să fie vizitat de familie, dar nici pe acela de a primi informații despre noi și nici noi despre el: „Nu m-am mâhnit prea mult de cele [ce] mi s-au întâmplat, nu am blestemat pe nimeni – deși în parte știam cine merita blesteme și chiar mai mult –, ci sufeream la gândul că lăsasem în urmă ființe dragi, lipsite de dragostea și sprijinul meu, cărora le dorisem fărurierea unei vieți frumoase și un viitor strălucit, purtând un nume de care să nu se rușineze! Ce va fi cu ei? – acesta era aproape singurul gând al meu! Sufletul meu tânjea după ei, iar singurătatea adesea mă tortura!“.

„Ce va fi cu ei?“. O întrebare la care voi încerca să răspund fără exagerare sau patetism, doar respectând realitatea. A doua zi după arestarea tatălui meu, mergând spre școală, mă tot frământam, gândindu-mă cam cum ar trebui să mă port pentru a nu afla nimeni cele întâmplate. În opinia mea privarea de libertate a cuiva însemna că acea persoană era hoț, tâlhar sau criminal, ceea ce îmi era imposibil să cred că ar putea fi tatăl meu. Pentru că nimeni nu se obosise, tratându-mă în continuare ca pe un copil, care nu trebuie implicat în pro-

Clădirea cinematografului „Colorado“

Carnetul de membru al Corpului contabililor autorizați și experților contabili

„de producere și transformare [...] de filme cinematografice”, ci și, în articolul 2, naționalizarea întreprinderilor „destinate comercializării produselor cinematografice”, deci a cinematografelelor. Așa că cinematograful nostru „Colorado”, aflându-se și el pe lista ce însoțea decretul mai sus-menționat, am fost siliți, în prag de iarnă, să părăsim, îmbrăcați numai cu ce aveam pe noi, clădirea, deci și locuința provizorie. Asta pentru că mobilele, între care se număra și pianul familiei, hainele, vesela etc., au fost considerate ca făcând parte din dotarea cinematografului.

După un scurt popas în casa bunicilor materni, care se afla peste drum de a noastră, dar unde nu era prea mult spațiu, întrucât partea ei dinspre stradă fusese distrusă de o bombă, ne-am mutat în vechea locuință ce fusese parțial refăcută, fără însă ca instalațiile de gaze și lumină să fie reparate. Așa că, până am intrat eu în clasa I primară, în 1953-1954, când a putut fi rezolvată problema acestor utilități atât de necesare unui minim confort, ne-am încălzit cu lemne și am folosit drept „corp de iluminat” lampa cu gaz.

Spațiul nici aici nu era prea generos. Partea din față a casei,

formată dintr-o încăpere foarte mare, în care se aflase biroul tatălui meu și pe care tot el o închiriasse unui farmacist, în speranța completării veniturilor familiei, mai mult decât insuficiente, a fost naționalizată în 1950, deși noi nu eram decât proprietarii casei, nu și ai farmaciei, iar după naționalizare, transformată într-o garsonieră atribuită unui

„Nu m-am mâhnit prea mult de cele [ce] mi s-au întâmplat, nu am blestemat pe nimeni deși în parte știam cine merita blesteme și chiar mai mult –, ci sufeream la gândul că lăsasem în urmă ființe dragi, lipsite de dragostea și sprijinul meu, că-rora le dorisem făurirea unei vieți frumoase și un viitor strălucit, purtând un nume de care să nu se rușineze! Ce va fi cu ei? – acesta era aproape singurul gând al meu! Sufletul meu tânjea după ei, iar singurătatea adesea mă tortura!”

maistru de la Uzina „1 Mai”. Respectiva persoană s-a dovedit a fi, din informațiile găsite în dosarele tatălui meu la C.N.S.A.S., unul dintre informatorii puși să-l supravegheze până la arestare. În ce privește restul casei, ce fusese primită ca dotă de mama mea la căsătorie, dintre cele patru camere, una, cea mai mare, împreună cu baia transformată în bucătărie, a fost închiriată unei familii cu doi copii, pentru o sumă modică, menită să ne fie

totuși de ajutor în vederea supraviețuirii (din aceleași date de la C.N.S.A.S. am aflat că și capul acelei familii a fost informator al Securității, în scopul arătat mai sus).

In rest, camera cea mai mică era destinată fratelui meu atunci când nu era la facultate, următoarea, la care se ajungea trecând prin baia ocupată de chiriași, era a surorii mele, încă studentă la Facultatea de Biologie din București, iar cea de-a patra cameră, de dimensiuni medii, era folosită de părinții mei și de mine. Așa se explică faptul că, în acea teribilă noapte din februarie 1959 – când, fără voie, am fost un martor îngrozit și neputincios al începutului calvarului tatălui meu, ce se va dovedi mult mai cumplit decât războiul căruia îi supraviețuise –, mă găseam împreună cu părinții.

Îmi amintesc că nu bătăile în ușa de la intrare ale securiștilor care veniseră, puțin peste miezul nopții, să-l aresteze pe tatăl meu m-au trezit, ci lumina puternică și zgomotele neobișnuite din încăpere provocate de trântirea cu brutalitate a mobilelor, desfacerea sertarelor sau a ușilor și fonierului. Buimacă încă și neînțe-

Autoarea, la vârsta de nouă luni

NIKOLAI VASILIEVICI SABLIN ARESTAT DE SMERȘ

Copiii familiei imperiale ruse împreună cu căpitanul Nikolai Vasilievici Sablin
(în centru)

VADIM GUZUN

În numărul 9 din septembrie 2000 al revistei Magazin istoric apărea articolul Bătrânul Amiral, iar textul semnat de Nicolae Balotă se încheia cu apelul: „Orice informație despre personajul evocat în acest text, Nikolai Vasilievici Sablin, este binevenită“. Informațiile cerute atunci se regăsesc acum în aceeași revistă.

Nikolai Vasilievici Sablin (1880-1962), comandor al Marinei Imperiale Ruse, cu zece ani de serviciu pe iahtul personal al țarului Nicolae al II-lea al Rusiei, a emigrat în România în anul 1920.

În țara adoptivă a activat în calitate de reprezentant al Marelui Duce al Rusiei Kiril Vladimirovici, a fost președinte al Filialei române a Uniunii Militare Navale Ruse, vice-președinte al Societății Fostilor Combatanți Ruși de pe Frontul Român 1916-1918 în Războiul Mondial, director al publicației Golos Buharesta și al tipografiei „Litera“ și a făcut parte din Marina Regală Română.

Sablin în România, fotografie
făcută de Securitate

Extras din Hotărârea penală de condamnare a tatii și Înștiințarea de plată pentru cheltuielile de judecată

blemele serioase ale familiei, să-mi explice ce înseamnă un deținut politic, etichetă aplicată acum tatălui meu. Așa că atitudinea pe care m-am hotărât s-o arborez a fost cea a unei aparențe de persoană fără griji, mereu veselă și pusă pe glume, ascunzând astfel tristețea și lacrimile interioare, deci o permanentă dedublare, prima din viața mea. Noroc că firea mea optimistă m-a ajutat să fac față, cu brio, acestui comportament!

Surpriza neplăcută pe care am avut-o a fost aceea că, deși arestarea se petrecuse noaptea, unul dintre colegi, L., m-a întrebat dacă este adevărat ce auzise de la tatăl său (!), coleg de serviciu cu tatăl meu, că mi se întâmplase. Am negat, fără a comenta, iar L. a avut decența, slavă Domnului, să nu difuzeze ceea ce știa.

Primii care au avut de suferit în urma celor întâmplate au fost fratele și sora mea. Fratele meu a trebuit să abandoneze studiile universitare (din nefericire, din cauza sănătății precare pe care a avut-o mai târziu, nu le-a mai reluat niciodată!) și să își ia, cu ajutorul unui prieten de familie, un serviciu (merceolog la Institutul Petrochim din Ploiești), asigurându-ne astfel un venit mic, dar sigur, în noua sa calitate de cap al familiei,

la numai 22 de ani. Sora mea, studentă strălucită în anul V la Facultatea de Biologie din București, cu perspectiva ocupării unui post de asistent la catedra de botanică a respectivei facultăți, a pierdut bursa de studii, rămânând

doar cu bursa de merit, în valoare de 50 de lei. Bineînțeles că, după terminarea facultății, nici nu s-a mai pus problema rămănerii ei în facultate ca asistent. A ocupat un post de profesor în localitatea Scăieni, județul Prahova, până când, din cauza condițiilor în care făcea naveta, a contractat o răceală puternică ce s-a transformat în tuberculoză și a trebuit să fie internată, vreo doi ani, într-un sanatoriu de pe Valea Prahovei, până la vindecarea completă.

Nu știu pe ce cale, probabil de la rudele unor cunoscuți de-ai noștri aflați în aceeași situație ca și tată, fratele meu aflase că el ar mai fi în sediul Securității din Ploiești și, mai mult, că procesul va avea loc într-o clădire în care de obicei se țineau întâlniri publice sau se proiectau filme. Cum, oficial, nu am primit nicio comunicare în acest sens, timp de vreo două săptămâni am patulat împreună prin fața respectivei clădiri, bineînțeles fără vreun rezultat. Abia la 18 septembrie 1959 am primit acasă, prin Secțiunea Financiară nr. 12 Ploiești, de care aparțineam cu domiciliul, „înștiințarea de plată nr. 5.635”, prin care eram informați că trebuie să achităm „Trib. Militar București, Dos. 734/959” suma de 350 lei, reprezentând „cheltuieli judecată”, termenul de plată „imediat”. Deci

acum știam sigur că procesul avusese loc și că tată fusese condamnat, dar pentru ce, unde și pentru cât timp avea să fie privat de libertate nu am fost încunoștințați. Amănunte am aflat eu, 50 de ani mai târziu, studiind dosarele de la C.N.S.A.S.

Parcurgând textul sentinței Tribunalului Militar București, nr. 704/10 iulie 1959, am aflat că Ilie M. Georgescu era acuzat de „săvârșirea delictului de uclire contra ordinii sociale”, întrucât „s-a manifestat în dese rânduri ca un element dușmănos orânduirii noastre de stat, prin aceea că a purtat numeroase discuții cu conținut calomnios, împotriva regimului democrat popular din R.P.R., a lansat zvonuri tendențioase în legătură cu eventualitatea declanșării unui nou război de către puterile imperialiste, preconizând totodată schimbarea regimului din țara noastră ca urmare a intervenției armate a acestora” (mult doritul, vehiculatul și nerealizatul „Vin americanii!”). Capele de acuzare erau: „a audiat posturile de radio imperialiste și a difuzat știrile transmise de aceste posturi, faptă prin care ar fi putut rezulta un pericol pentru securitatea statului”; „în trecut inculpatul a avut o poziție social-economică de natură a-i crea asemenea sentimente de ostilitate față de regimul nostru” (colaborator al firmei engleze de industrie cinematografică „Foxyboro” și proprietar al cinematografului „Colorado” din Ploiești); „inculpatul... a fost înscris în Partidul Național Liberal încă din anul 1931” (aripa Gh. Brătianu).

(Continuare în p. 28)

dușmănos și calomniator despre anumite instituții de stat sovietice, în special despre miliție și justiție“.

Nikolai Vasilievici Sablin a decedat la 20 ianuarie 1962, în Penitenciarul Dej. A trecut prin penitenciarele Jilava și Pitești, cu condiții de detenție mai grele decât cele din Uniunea Sovietică.

În cei 16 ani ce s-au scurs de la data publicării articolului Bătrânul Amiral, în Federația Rusă au apărut memoriile sale Nikolai Sablin. 10 ani pe iahtul imperial „Standart“, editate de M.E. Malinovskaia, la Editura Petroniu din Petersburg, iar în România volumele Comandorul Sablin: liderul monarhiștilor ruși urmărit de Siguranță și de Securitate, 1926-1959 și Nikolai Vasilievici Sablin: ancheta, procesul și detenția liderului emigrației ruse din România, 1958-1962, pe care le-am editat la Editura Argonaut din Cluj-Napoca.

Memoriile inedite referitoare la detenția din UR.S.S., ce au cauzat cea de a doua detenție a lui Sablin în Republica Populară Română, au văzut recent lumina tiparului, în limba rusă, cu titlul Călătoria prin Eldorado: 10 ani în lagărele sovietice – editori Vadim Guzun, Mihaela Botnari, la aceeași editură.

Ele sunt o sursă de primă mână cu privire la acțiunile contraspionajului militar sovietic desfășurate pe teritoriul României. Extrem de interesante sunt subcapitolele privind ocuparea Bucureștiului, modul în care începe să se transforme viața cotidiană a românii după model sovietic și cel referitor la arestarea și transportarea autorului în U.R.S.S., din care redăm o scurtă parte.

La 29 decembrie [1944], la ora 11.00 noaptea, când toți ai casei dormeau, iar eu ascultam radioul și citeam *Povestea vieții mele*, uimitoarea descriere a vieții Reginei Maria, în patru limbi, care s-a bucurat de 25 de ediții a câte 250.000 de exemplare fiecare, dintr-o dată, s-a declanșat tunetul, bătaia și pocnetul în ușa de la intrare. Am sărit și n-am deschis bine ușa, că în apartament au dat buzna doi ofițeri, doi soldați cu arme automate și un civil oarecare, cu fața de ticălos și o mapă.

Unul dintre ofițeri, foarte băut, a urlat: Scoate revolverul! Scoate sabia! Arme ai?

Celălalt ofițer, împreună cu unul dintre soldații-mitraliori, s-au năpustit în dormitor; fixând picioarele mitralierei, au îndreptat-o spre soția mea bolnavă, care încă nu se trezise, apoi m-au luat de subțioară, doar în cămașa de noapte, și m-au instalat în birou, îndreptând mitraliera spre mine.

Iar civilul a început să răstoarne toate sertarele biroului,

apoi să cotrobăie în bibliotecă, în bucătărie prin bufet, iar în dormitor prin șifonier. Mi-au luat întreaga arhivă și corespondența. Nimic din toate acestea n-au prezentat interes pentru anchetatorii mei, cu excepția unui album mare cu fotografiile vieții

Prima filă a memoriilor lui Sablin confiscate de Securitate

mele de 65 de ani. Mi-au mai luat, cu deosebită atenție, romanul lui Krasnov *De la Pajura bicefală la steagul roșu*, ca și cum în Uniune nu s-ar găsi această lucrare.

Umplând un sac întreg cu diferite lucruri, mi-au ordonat să mă îmbrac și m-au condus nu departe de noi, în casa unui evreu foarte bogat, cu care negociam, acum câțiva ani în urmă, pe tema reprezentanței auto Studebaker. În această casă se afla acum secția CEKA, cu modesta denumire de „punct de control“ al Armatei Roșii.

În biroul luxos al bogătaşului evreu m-a interogată rapid un băiețuș-ofițer, iarăși doar fleacuri, apoi m-au dus într-un subsol, unde am mai găsit vreo zece cunoștințe, din aceeași specie de oameni ca și mine.

Se făcuse deja ora 3.00 noaptea. Ne-am tăvălit pe podea ziua întreagă, de mâncare nu ne-au dat nimic, însă, din fericire, aveam la mine un păhăruț din plastic, din care am băut cu toții oricâtă apă am dorit.

La miezul nopții celei de-a doua zi, în camioane soioase, ne-au distribuit pe la alte, probabil, „puncte de control“ și iarăși ne-au închis într-un

După răpirea sa, la 29 decembrie 1944, de către o echipă a contraspionajului militar sovietic (SMERS), Nikolai Vasilievici a fost condamnat, în U.R.S.S., la 20 de ani de lagăr. Eliberat înainte de termen, a fost predat autorităților române la 15 aprilie 1955.

Din momentul revenirii în București fostul lider al monarhiștilor ruși din România a fost permanent urmărit de Securitate și arestat din nou, la 18 martie 1958. Principalul corp delict al dosarului l-au reprezentat memoriile intitulate Impresii privind călătoria prin Eldorado.

La București, Sablin a fost pus sub învinuire pentru săvârșirea infracțiunilor de trădare de patrie și uneltire contra ordinii sociale. În doar câteva luni ancheta a fost finalizată, dispunându-se trimiterea în judecată.

Prin sentința nr. 105 din 5 septembrie 1958, Tribunalul Militar l-a condamnat pe autorul inculpat, în vârstă de aproape 78 de ani, la pedeapsa de 20 de ani temniță grea și 8 ani de închisoare corecțională, iar pe soția sa, Elena, la zece ani de temniță grea, pentru complicitate. În baza hotărârii de condamnare s-au emis mandate de executare a pedepsei și s-au luat măsuri pentru trecerea în patrimoniul statului a averii confiscate.

Anchetatorii consemnau: „În perioada anilor 1955-1956, Sablin Nicolae a întocmit o lucrare intitulată Impresii privind călătoria prin Eldorado, care are un profund caracter dușmănos îndreptat împotriva formei de guvernământ din U.R.S.S. și a conducătorilor săi. Această lucrare a fost multiplicată de Sablin Nicolae și difuzată în rândul emigranților ruși albgardiști și al altor elemente ostile regimului democrat popular din R.P.R. cu care a întreținut legături. Paralel cu întocmirea și difuzarea acestei lucrări anticomuniste, Sablin Nicolae a desfășurat o intensă activitate instigatoare în rândul elementelor dușmănoase cu care ținea legătura, propovăduind o apropiată intervenție a puterilor occidentale și răsturnarea formei de guvernământ din R.P.R. și U.R.S.S.”

Poziția bătrânului autor față de propria operă a fost consemnată de Securitate: „Recunosc că în perioada lunilor octombrie 1955-decembrie 1956 am conceput și dactilografiat o lucrare intitulată Impresii privind călătoria prin Eldorado, care are un caracter dușmănos și calomniator împotriva U.R.S.S. Această lucrare cuprinde date amănunțite cu privire la cele două lagăre de muncă în care eu am fost deținut timp de 10 ani.

Eu am scris în mod amănunțit felul cum erau organizate aceste lagăre din toate punctele de vedere, cine erau conducătorii acestor lagăre, cum era organizată paza acestor lagăre, care era nivelul de trai, respectiv cum erau aprovizionate, care erau deținuții mai cunoscuți în cadrul acestor lagăre și alte amănunte de acest fel.

Anexate la această lucrare sunt și două planuri amănunțite cu privire la cele două lagăre unde am fost deținut. În aceste planuri eu am arătat cum erau situate construcțiile, respectiv camera comandantului, arestul, spitalul, magazia și altele. De asemenea, în aceste planuri eu am arătat și modul cum este asigurată paza lagărelor, respectiv cum este organizat punctul de control de la poartă, unde erau posturile santinelor, care este armamentul acestor santinele etc.

În lucrarea Impresii privind călătoria prin Eldorado eu am mai scris și despre foștii conducători ai U.R.S.S. care au fost scoși din funcțiile lor de răspundere, precum și despre unii conducători ai Partidului Comunist și ai statului sovietic, după felul cum erau cunoscuți de unii deținuți ce avuseseră în trecut funcții de răspundere.

De asemenea, în această lucrare eu am scris și despre situația economică din U.R.S.S., despre uzinele care s-au construit în ultimii ani, despre bogățiile care se găsesc în subsol. Menționez însă că în această lucrare eu am arătat că în U.R.S.S. s-ar fi trăit rău, că n-ar fi suficiente produse alimentare și de îmbrăcăminte. Eu am mai scris în această lucrare în mod

Hartă cu traseele din detenția sovietică
făcută de Sablin în 1955

Eveniment

MUZEUL UNEI POVEȘTI DE SUCCES

Atunci când rostești „Banca Națională a României“, primul gând te duce la rezerva de aur și la cea valutară, pentru că despre acestea citești și auzi cel mai adesea în mass-media și pentru că strălucirea aurului este mai puternică decât orice. Dar bogăția Băncii Naționale nu se reduce la atât. Ea dispune și de un patrimoniu de clădiri, între care bijuteria este Palatul Vechi, din strada Lipscani, un sediu cum nu au multe bănci centrale în Europa. B.N.R. are și o arhivă în care se regăsesc cele mai importante momente ale istoriei noastre din ultimii peste 130 de ani și în care piesa de rezistență este, desigur, dosarul aurului evacuat la Moscova în timpul Primului Război Mondial, acum 100 ani, și care nu s-a întors încă acasă.

Există și o poveste cu final fericit a altui aur al B.N.R., cel salvat în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Povestea lui o spune Muzeul Băncii Naționale a României de la Tismana. De ce la Tismana? Pentru că acolo a fost ascuns, în vara anului 1944, tezaurul B.N.R., împreună cu cele 51 casete, adică 2.734 kg aur fin, cantitate rămasă în depozit la B.N.R. din tezaurul Bank Polski ce fusese evacuat în 1939 prin România.

Așa cum probează documentele existente în acest moment, ideea punerii la adăpost a aparținut conducerii Băncii Naționale a României, care încă din iunie 1943 s-a adresat conducerii de atunci a țării în acest sens. Trebuie să precizăm că B.N.R. era în continuare, în acel moment, o instituție particulară. Dar statutul ei de deținător al dreptului de a

bate monedă făcea ca în problemele legate de stocul de aur, cel care garanta emisiunea monetară, să fie dependentă de statul român. S-a adăugat, desigur, și teama ca istoria din Primul Război Mondial să se repete, ceea ce a făcut ca și autoritățile statului, și conducerea Băncii să caute soluția optimă și în același timp să încerce să se acopere în perspectiva unei eventuale repetări a confiscării aurului.

Apropierea trupelor sovietice de granițele țării și trupele germane în retragere, care se puteau arăta dispuse să jefuiască fostul aliat, au mărit presiunea și au grăbit deznodământul. După ce soluția evacuării tezaurului undeva în afara țării a căzut (fuseseră luate în calcul Elveția și Turcia, dar acestea au refuzat), conducerea B.N.R. a examinat mai

Ducesele Olga, Tatiana, Anastasia, Maria, Anna Vîrubova și căpitanul Sablin

Copiii familiei imperiale împreună cu echipajul vasului „Standart” în 1908

subsol, în casa fostului ministru al Justiției. Eram aproximativ 30 de oameni, dormeam îmbrăcați pe niște tăblii subțiri, în cotloane, ne hrăneau cu un fel de terci, cu nu știu ce fel de grăsime respingătoare, dar puteam să-i trimitem pe soldați în oraș după provizii și chiar după vin, desigur, pe ascuns.

Neplăcut era faptul că în această pivniță fuseseră depozitate butoaie cu vin, iar urmele acestora rămăseseră impregnate în pereți. De aceea aerul era îmbălsit cu vapori de alcool și provoca unora greață.

Alături se aflau câteva zeci de armeni-dașneaci (membri ai organizației politice internaționale, având ca scop restaurarea independenței Armeniei). Erau bogați și nu o duceau rău, mâncau și beau oricât, cântau, așa că Anul Nou l-au întâmpinat destul de vesel. Însă noi, 13 oameni, ne-am culcat triști și deprimăți, cu dorul, amintirea familiilor și prietenilor, împreună cu care, în mod obișnuit, întâmpinam plăcut această trecere a timpului.

Deasupra acestui beci era sufrageria fostului ministru, amenajată luxos și cu bun gust. Și iată, în această sufragerie au întâmpinat Anul Nou șefii punctului de control,

cu acordeon, kazaciok și păhărel, până în zorii zilei, când unii dintre noi au fost desemnați să facă ordine și curățenie; ce era acolo mă abțin să descriu. S-au distrat, dar au și vomat pe cînste.

Eram închiși de câteva zile și nu ne interoga nimeni, în general, parcă eram uitați. Ne era dor, ne plîngeam unul altuia, nu aveam absolut nicio idee pentru ce am fost luați, ce ne așteaptă, ce va urma și, în sfârșit... când?

Și iată că „în sfârșit” a sosit. Au început să ne cheme, pe rând, la un gradat, greu de identificat după însemnele exterioare, care, nu știu de ce, nu întreba aproape nimic, probabil, nu prea încântat că trebuia să ne interogheze. Ne-au luat obiectele din aur, de pe mine crucea valoroasă de botez, inelul de familie, inelul de cununie, dar nu s-au prins că aproape toți aveam și butoni și ace pentru cravată de preț. Ne-au confiscat cravatele și manșetele. Și dintr-o dată toți am dobândit un aspect neîngrijit. Iar cravatele ni le-au luat ca să nu ne spânzurăm, de parcă nu puteam să ne spânzurăm cu bretelele. Acesta semna procesele-verbale, scurt și incorect „lotenent”.

Însă într-o zi, cu și un bun amic de-al meu, am fost chemați la un colonel foarte ma-

nierat, care ne-a primit în minunatul birou al fostului ministru. Acest militar serios a rupt toate mazăgălele locotenentului, a scris câteva rânduri absolut fără niciun sens și foarte politicos ne-a lăsat în pace. Iar cu o noapte înaintea botezului, la 6 ianuarie [1945], pe neașteptate, ne-au trezit strigând:

Cu lucrurile! și după examinarea până la piele ne-au îmbarcat în camioane, în ploaie, pe mazăgă, noaptea târziu, ne-au dus la gara principală, unde camioanele se apropiu direct de vagoane, pe peron, și ne-au urcat într-un vagon de clasa a treia, cu geamurile acoperite cu hârtie de ambalaj.

Ne-a luat în primire extraordinarul general-maior Vull, cum am aflat mai târziu, fostul comandant al Moscovei. În curând ne-am urnit din loc, fără să știm, desigur, în ce direcție mergem. Am început să ghicim. Dacă trenul va înainta în linie dreaptă înseamnă că ne îndreptăm spre Ploiești, spre nord, iar mai departe, prin Basarabia, spre Uniune. Dacă însă am fi simțit că drumul se rotunjește, probabil, ne-ar fi dus în provinciile românești.

Ne-au adus la Ploiești și ne-au transferat, sub pază severă, într-un tren sovietic, iarăși într-un vagon de clasa a treia, cu hârtie în geamuri. Pentru general și ofițerii care asigurau paza infractorilor, cum păream noi a fi, era un vagon al Societății internaționale a vagoanelor de dormit, chiar și cu vagon-restaurant. Acesta era trenul cu care i-au adus de la Moscova în Bulgaria pe Marele Duce Kiril și pe câțiva miniștri.

(Va urma)

AMINTIRILE DIN COPILĂRIE ALE UNUI BANCHER

GRIGORE COANDĂ

La începutul secolului al XIX-lea, familia Coandă era necunoscută, unul printre zecile de neamuri ale negustorimii oltene, provenită din țărani fruntași, crescători de vite, meseriași și, apoi, arendași ai moșiilor boierești.

Astăzi, aeroportul internațional al Capitalei României poartă numele inginerului Henri Coandă, cunoscutul inventator. Primul șef de guvern al României Mari a fost generalul Ioan Coandă, aghiotant al regelui Ferdinand și, ca apropiat al lui Carol al II-lea, membru al multor consilii de administrație industriale sau bancare.

Vărul acestuia, autor al unor memorii foarte interesante, încă nepublicate se numea Grigore Coandă (Magazin istoric, 11-12/2007, 1/2008). Născut la Craiova, absolvent al Școlii Superioare de Comerț, și-a început cariera ca funcționar la sucursala din Craiova a Băncii Naționale. A continuat la sediul din București al aceleiași instituții până în 1897, când întemeiază Banca Populară din Pitești, pe care apoi a condus-o în calitate de director general. Colaborarea sa, ca germanofil, cu ocupantul, din 1917-1918, nu l-a împiedicat, după război, să promoveze crearea Uniunii Băncilor din provincie, al cărei președinte a fost timp îndelungat, apărând, printre alte obiective, instaurarea „creditului mijlociu“.

Reproducem în continuare un scurt fragment din manuscrisul încă inedit.

Mihai D. STURDZA

M-am născut în Craiova, în ziua de 24
ianuarie 1868, când era o zi geroasă.

Era aniversarea Unirii Principatelor, cântau muzicile, retragere cu torțe..

Babica, mama tatălui meu, mi-a dăruit ca nume pe acel al Sfântului Grigore, al cărui praznic se serba a doua zi.

Mama mea a fost o sfântă, iubitoare de soțul și copiii ei, harnică și curajoasă, creștină bună. Se măritase la 20 ani, cu o zestre destul de mare pentru vremurile acelea: 2.000 de galbeni, plus bijuterii și un trusou îndestulător. Nu era ceea ce se cheamă o femeie frumoasă, dar avea o înfățișare foarte

plăcută. Fusese dată la pensionat și profesorul ei o dădea de pildă la școlărițe. Bine crescută, fire alcasă, se purta cu demnitate.

Tatăl meu, Dumitru, om de statură mijlocie, foarte frumos, cu ochi căprii, expresivi. Se însurase la 32 ani, era comerciant de lipscănărie, cu reputația din cele mai onorabile. Firma era „Teodor G. Coandă et comp.“. I se zicea „Tăchiță“. La doi ani după căsătorie a lăsat prăvălia pe seama fratelui său și s-a apucat de plugărie, după îndemnul fratelui său mai mare, Iancu Coandă, om de acțiune și cu întinse întreprinderi plugărești, cel mai cu vază dintre Condești,

Grigore Coandă

multe variante de evacuare în țară. La un moment dat, așa cum ne arată planul de evacuare păstrat în arhiva B.N.R., tezaurul era gata să plece la Sibiu. Ocuparea Ungariei de către trupele germane a determinat renunțarea la această soluție. Până la urmă, a fost preferată Tismana. De altfel, nu departe de mănăstire, la Dobrița, avea să se refugieze pentru scurtă vreme și regele Mihai, după 23 august.

Încă din primăvara lui 1944, conducerea B.N.R. a cerut Marelui Stat Major elaborarea unui plan de foc pentru apărarea mănăstirii. S-a găsit și pretextul pentru o prezență importantă a funcționarilor B.N.R. acolo: restaurarea chiliilor mănăstirii, afectate de un incendiu.

La 7 iunie, un prim transport a pornit către Tismana, fără să se mai aștepte acordul guvernului, care a sosit ulterior. Un al doilea transport s-a efectuat la o dată neprecizată în documente. Inițial, tezaurul a fost adăpostit într-o pivniță a mănăstirii. Un accident (dislocarea unui bolovan din zidăria acoperișului încăperii) a determinat mutarea tezaurului în grotă din apropiere, care oferea o mai bună protecție și putea fi blocată prin prăbușirea intrării, dacă era nevoie. Au fost necesare importante lucrări de amenajare a grotii, pentru a putea adăposti aurul românesc și polonez.

Încă de la început, la Tismana a fost instalată o gardă militară, care trebuia să asigure protecția comorii. În acea grotă avea să rămână tezaurul din septembrie 1944 până în ianuarie 1947. Ținând cont că acolo era adăpostită principală avuție a țării, te-ai fi așteptat ca autoritățile statului român să fi făcut toate eforturile pentru a asigura tot ce era necesar aceluia detașament de pază. Așa cum cititorii noștri știu deja (*Magazin istoric*, nr. 1-3/2016), lucrurile nu au stat nici pe departe așa. Este adevărat, vremurile

Reconstituirea amplasamentului lăzilor cu aur

erau grele. Țara se afla sub ocupație sovietică, armata era una dintre instituțiile vizate de ocupant, rechizițiile cerute prin Convenția de armistițiu făceau ca toată lumea să sufere. Dar parcă tot nu poți să înțelegi cum de soldații din garda tezaurului ajunsese la un moment dat să facă serviciu de pază în picioarele goale sau cum rămăsese fără hrană, fără săpun, fără cele mai elementare lucruri. A căzut în grija B.N.R. să le asigure de la bocanci și hrană la rechizite pentru lucrările de cancelarie.

În ianuarie 1947, după ce se semnase Tratatul de pace și era clar de acum că tezaurul B.N.R. nu figura printre pretențiile sovieticilor și după ce B.N.R. a fost etatizată și a trecut în proprietatea statului român, s-a luat decizia ca tezaurul să fie readus la București, împreună cu cele 51 de casete cu aur polonez (care avea să se întoarcă acasă în septembrie același an).

Povestea odiseei aurului este înfățișată pe larg în Muzeul Băncii Naționale a României de la Tismana, care a fost inaugurat la 26 iulie, în prezența Consiliului de Administrație al B.N.R. și a unui numeros public. Au rostit alocuțiuni guvernatorul Băncii Naționale a României, domnul academician Mugur Isărescu, Mitropolitul Olteniei, Î.P.S. Irineu, consilierul prezidențial Sergiu Nistor și consilierul guvernatorului B.N.R. Cristian Păunescu. Cu acel prilej a fost prezentat și volumul *Odissea aurului B.N.R., Tismana 1944-1947*, realizat de

Banca Națională a României și tipărit la Editura Oscar Print.

Vizitatorii muzeului vor putea descoperi întreaga poveste a aurului salvat și vor afla cum o mână de oameni, cu curaj și dragoste de țară, au crezut, au îndrăznit și au reușit.

Aspect din interiorul muzeului (fotografiile din pag. 18-19 au fost realizate de Lucian Tudose)

Dorin MATEI

Exclusivitate

EVREII DE LA GRANIȚELE NORD-ESTICE ALE SERBIEI

Stradă din Turnu Severin, cu magazine ale evreilor...

RANKO JAKOVLJEVIĆ (Serbia)

Vizavi de Kladovo, pe malul stâng al Dunării, se găsește orașul românesc Drobeta Turnu Severin. În el, mai bine de un secol, a existat o comunitate evreiască puternică, așezată în perioada războiului ruso-otoman din 1828-1829, după ce orașul Cerneț a fost distrus, iar locuitorii lui și-au găsit refugiul pe malul românesc al Dunării.

În anul 1899, 5% dintre severineni erau evrei – 899 la număr – și reprezentau a patra grupare etnică după români, nemți și sârbi. Economia orașelului Kladovo era direcționată spre schimbul comercial viu cu orașul românesc din vecinătate, iar regimul liberal de trecere a graniței făcea ca sârbii de aici să meargă frecvent la Drobeta Turnu Severin. Acolo se aprovizionau cu petrol și cu ce le mai era necesar, vânzând în schimb alimente sau plătind serviciile în bani. Locuitorii de origine evreiască ai acestui oraș românesc erau imigranții din Cerneț, sefarzii balcanici din Vidin, Nicopolie, precum și așkenazii din Ungaria și din provinciile românești din est. În anul 1910 ei aveau deja, între agenții economici ai orașului Drobeta Turnu Severin, 172 de comercianți, trei croitori, un dulgher și încă zece meșteșugari.

În anul 1870 sefarzii au înființat o școală proprie, care un an mai târziu era frecventată de 58 de elevi; în anul 1910 numărul elevilor a ajuns la 170. Școala așkenază a fost deschisă în anul 1878, cu 45 de elevi, dar foarte repede a încetat să funcționeze, pentru că părinții mai degrabă își trimiteau copiii la școala ca-

tolică sau la școala protestantă germană din același oraș. Aici a trăit și cunoscutul lider sionist rabinul A. Chrispin, cel care a publicat în perioada 1885-1887 *El Luzera de la Pasiensia*, singura publicație lunară în limba ladino (iudeo-spaniolă, un grai castilian vechi, vorbit vreme de peste un mileniu de evreii din Pe-

ninsula Iberică) din România. În anul 1894 el a înființat revista literară evreiască *Har Sinai*. Sefarzii din Drobeta Turnu Severin au avut sinagogă începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe actuala stradă Mareșal Averescu nr. 3. Fațada ei prezenta reminiscențe ale stilului *moorish*, care predomina în

cu legături cu mulți oameni din lumea mare și influenți ai vremii.

Din căsătoria părinților mei s-au născut Statică, Belizarie, Marieta (aceștia gemeni) și Clement și Clementa. Din cinci copii, trăim trei, eu, Marieta și Clementa, ceilalți au murit copii, Dumnezeu să-i ierte.

Babica era mama tatălui meu și a altor cinci băieți și o fiică. Femeie harnică și severă, văduvă de timpuriu, crescuse copiii cu disciplină și frică de ea, îi culca pe toți cu ea pe un pat lung, având nuiua mare lângă ea, cu care-i atingea pe cei ce nu se astâmpărau. A trăit până la 98 ani.

Nenea Tache, cel mai mare, era înalt, elegant și frumos, cu înclinări spre crailăcuri și mână spartă. Deși era însurat, ținea casă mare, larg deschisă, da baluri frecventate de lumea mare din Craiova, cu femeile cele mai frumoase și bărbații lor. Cânta muzica militară, ceea ce era un mare lux. Avea bucătar vestit, pe Niculae, fost rob, fecior stilat, și două „fete în casă”.

Nenea Tache făcea politică liberală cu demnitate, nu a fost un profitor.

Bunicul Gheorghe Coandă își trăgea numele de la Codina, Coandina, mama lui, de fel din satul Amărăști. Cojocar subțire [spre deosebire de „cojocar de gros” – *M.D.S.*], ajunsese starostele cojocarilor din Craiova. Delegat să aleagă pe domn, fusese boierit cu o „pitărie” [mărunt cin boieresc, pitar – *M.D.S.*].

Având toți mulți copii, neamul Condeștilor s-a revărsat din Craiova și în alte orașe din țară, mai cu seamă la T. Severin și R. Vâlcea.

Ca rude dinspre mamă îmi amintesc de tata mare, Dumitru Gheorghiu, cu 25 ani mai bătrân

decât mama mare, o trata ca pe o copilă. Om cu înclinare spre poezii. La fiecare lăsat de sec, copiii lui cu nepoții copiii lor ne întruneam la el la o masă mare, rotundă, 16 guri la masă, mâncări multe, mai ales plăcinte și baclavale pregătite de mama mare, neuitate.

Bunicul măritase fiecare din cele trei fiice, cu zestre bună. Rămăsese cu două perechi de case, unele mai mici, în care locuia el cu mama mare și nenea Dinu. Casele cele mai mari le închiria cu 200 galbeni anual (cam 2.500 lei aur). Pe atunci 5 lei pe zi erau mai mult decât destui pentru un trai bun în familie.

Nenea Dinu, fratele mai mic al mamei, era o fire de artist. Muzicant, pictor, sculptor, fără școală. Trăia, pur și simplu, pe spinarea părinților săi, care-l adora. Era și un renumit bucătar. Toată viața a fost un netrebnic. Știa de toate și nu știa nimic.

Tata ținea în arendă o moșie mare, Nenciuleștii-Bogdana, la județul Teleorman. Trebuia să trecem la Turnu Măgurele, de unde cu vaporul să navigăm pe Dunăre până la Bechet și de acolo cu trăsura să ne transporte la Craiova. Era toamna târziu, fuseseră ploi multe și Dunărea revărsată, așa că de la țarm și până la vapor am mers cu barca [...]

Tatăl meu vânduse și predase recolta de grâu. Când a ajuns la Craiova, el s-a dus să-și încaseze prețul de la negustor, un anume Strass, evreu. A adus acasă o traistă cu galbeni de aur pe care a revărsat-o în patul meu, ca să mă joc cu ei. Locuiam atunci cu toții în casa tatii din mahalaua Sfântul Gheorghe Vechi. Biserica fusese ctitorită de Gheorghe Coandă. Casa era o clădire de la tatăl tatălui meu mare. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

rezultând o adevărată raritate, o lege specială, *Legea privind înțelegerea încheiată între Statul Sârb, pe o parte, și d. Hugo Luther, inginer și industriaș din Braunschweig, pe de altă parte*. Lui Luther i-a fost aprobată folosirea forței apei „a tuturor săriturilor [cascadelor] pe malul sârbesc al Dunării, de la Brnjica la Kladovo, pentru producerea puterii mecanice și electrice”. Câștigătorul concesiunii a primit dreptul în exclusivitate pentru activitățile de cercetare și exploatare în această zonă dreptunghiulară, pornind de la Brnjica, din cantonul Golubac (unde începe clisura Dunării) în direcția Žagubica, din cantonul Homoljean, de la Žagubica, în direcția Brestovac, din cantonul Zaječarean, iar de acolo în direcția Kladovo, din cantonul Ključ. În acest fel lui Luther i s-au oferit „activități de extragere și săpare a minereurilor, de spălare și sortare a lor, de topire și execuție”, necesare materialelor pentru aluminiu și ciment, pentru cărbune fosil, pentru minereuri de cupru, plumb, aurifere și de fier.

Din motive care nu au fost elucidate până la capăt și în urma împotrivirii Austro-Ungariei, proiectul lui Luther nu a fost realizat, ceea ce a dus la stingerea drepturilor de concesiune, în anul 1901, precum și la sistarea lucrărilor geologice de cercetare în sectorul Defileului Dunării – Djerdap, în anul 1904.

În primii ani ai secolului al XX-lea, în Drobeta Turnu Severin prezența evreiască s-a făcut

Kurt Tucholsky

simțită mai ales în comerțul cu cereale. Una dintre mori purta numele de „Moara lui Sabat”. Exportul și importul în perioada 1900-1911 se încadra între 11.100 și 28.000 tone de marfă. Comunitatea sefardă, puternică, era instrumentul de promovare a idealurilor sioniste nu numai în România, ci și „între evreii din Bulgaria de nord și cei din Serbia, cu care a întreținut relații apropiate”. Și comunitatea așkenază din Drobeta Turnu Severin, mai ales prin intermediul rabinului M. Schwarz, în perioada 1911-1920, a reușit să atragă mulți oameni tineri pentru mișcarea sionistă.

Archibald Reiss, cu papion, printre prietenii săi sârbi

În timpul Primului Război Mondial, Djerdapul a fost vizitat de criminologul și scriitorul germano-elvețian Archibald Reiss (1875-1929). Într-o carte a sa, el dă următoarea descriere: „Portul Kladovo ascunde o mică flotă de război completă. Rușii au adus din Marea Neagră unități mici, un fel de șalupe torpiloare în miniatură, care servesc la efectuarea patrulării și dintre care cea mai mare este echipată cu un reflector. În fiecare seară acest reflector, ca și cel austriac, sârbesc și românesc, cercetează fluviul și malurile lui. Prahovo este foarte aproape, și Prahovo este port pentru aprovizionarea României și Serbiei. Turnu Severin este un oraș românesc care se află pe cealaltă parte a Dunării și avea case frumoase și albe. Am avut din nou o dorință nebună să facem o plimbare printr-un oraș pe timp de pace. Colonelul Dimitrijević [Apis], comandantul diviziei în Petrovo Selo, a primit ordin de la Comandamentul general să mergem în oraș, mai ales că nu se dă des un astfel de ordin, din cauza nenumăraților spioni austro-ungari și germani care stau în număr foarte mare în Turnu Severin. Marinarii ruși ne-au pus la dispoziție o barcă cu motor, în care am urcat cu încă trei medici militari englezi, Brown, Scott și Erwing. Trecerea Dunării a durat numai un sfert de oră”.

**România,
o destinație
mai sigură**

În perioada războiului, în partea românească a Dunării, au ajuns evrei

... o familie de evrei...

sinagogile spaniole din Evul Mediu. A existat și sinagoga așkenazilor, pe strada Iulius Cezar nr. 6, care, ca formă exterioară, nu se deosebea deloc de alte clădiri din vecinătate; fusese condiția pusă de autoritățile orășenești în secolul al XIX-lea.

Propunerea domnului Luther

Spre sfârșitul aceluiași veac, sunt vizibile legături intense ale membrilor comunității evreiești de pe malul stâng al Dunării cu conașionalii din Belgrad. În acel moment construirea canalelor pentru navigație pe Dunăre în așezarea Sip reprezenta una dintre cele mai importante investiții europene, ceea ce explică și prezența lor în Kladovo și împrejurimi. Sunt cunoscute relațiile între Iosif Ozer, comerciant din Drobeta Turnu Severin, cu conașionali bogați belgrădeni, în frunte cu Moshe și Avram Ozer – primul reprezentant evreu din Parlamentul sârbesc. În anul 1887, Avram Ozer a preluat exploatarea cărbunelui de la Dobra din Djerdap (Porțile de Fier, Defileul Dunării). Minelor vechi, „Eliza”, „Milan” și „Fortuna”,

le-a mai adăugat minele noi de la Bosman și Podvalac, precum și o mină lungă de 8.000 m, numită „Râpa lui Traian”, așa că în anul 1891 producea în jur de 10.000 tone cocs, folosit pentru aprovizionarea cu energie a navelor cu aburi de pe Dunăre. În anul 1895 A. Ozer a devenit titular al dreptului de folosire a pădurilor din Djerdap, necesare fabricii de obiecte din lemn, de mobilă și parchet.

Pentru zece ani Avram Ozer a dobândit următoarele drepturi: 1. să poată tăia lemne, în pădurile de stat din apropierea comunelor Dobra, Boljetin, Voluja, la un preț de 65 parale pe metru cub de fag sau 1 dinar pentru alte specii de lemn; 2. să fie scutit de plata taxelor vamale, precum și de plata taxelor la import, la echipamentul pentru fabrici, precum și la export, la produsele proprii; 3. să fie scutit de plata taxelor pe produsele din fabrică.

În mare parte, executarea lucrărilor de regularizare pe drumul navigabil dunărean din apropierea satului Sip, din anii '20 ai veacului al XIX-lea, constituie meritul inginerului Hugo Luther din Braunschweig, „coantreprenor și responsabil cu partea mecano-tehnică a lucrărilor”. Iar misiunea lui nu s-a

limitat doar la acest aspect; în 17/30 septembrie 1896, inginerul Luther depune la Ministerul Regal pentru Economie Populară o propunere „pentru concesiune la folosirea forței apelor din cataractele Dunării”, ca o încercare de pionierat în folosirea marelui fluviu la producerea de energie electrică. În raportul lui, la cererea ministrului Economiei Populare, conducătorul departamentului pentru comerț, muncă și circulație, Haim P. Davicho, în 6 octombrie 1896, menționează: „Pentru realizarea propunerii d-lui Luther, niciun fel de jertfe din partea statului nu sunt mari. Pentru că numai faptul că Serbia va produce din căderile de apă 30.000 de cai putere va fi suficient să atragă capital intern și străin în toate tipurile de întreprinderi industriale. Dar susțin că respectiva concesiune trebuie să fie acordată, având în vedere și marea ei importanță, printr-o lege specială, în care ar putea fi introduse și dispoziții și autorizări actualizate, față de ce se poate acorda acum, conform legilor deja existente”.

Flota rusă din Kladovo

Sugestiile lui Davicho au fost luate în considerare,

... și sinagoga orașului

BAZARUL CU SECRETE AL GENERALULUI ONODERA

Makoto Onodera, la o bază navală germană, ...

IOAN GATEA

● Balticii și japonezii, apropiați de teama de sovietici ● Japonia a finanțat serviciile secrete baltice pentru culegerea de informații din U.R.S.S.
● Pașapoarte japoneze pentru spioni polonezi ● Colaborare reciproc avantajoasă cu finlandezii ● Ce află Schellenberg ● Chinezii, oamenii Moscovei la Londra

Karl-Heinz Kraemer, secretar al Legației germane din Stockholm, a reușit să intre în posesia unor informații atât de valoroase despre producția de război din Statele Unite și Marea Britanie, în principal prin contactele sale cu cercurile guvernamentale și de afaceri, încât în 1944 Aliații l-au considerat unul dintre cei mai periculoși agenți germani care ar fi putut compromite securitatea operațiunii „Overlord”, debarcarea în Normandia.

Una dintre cele mai bune surse a lui Kraemer era atașatul militar japonez în Suedia, generalul Makoto Onodera, cu care se întâlnea în mod regulat pentru a face schimb de informații.

Generalul Makoto Onodera era una dintre oficialitățile de vârf ale Serviciului de spionaj japonez din Europa. Conform dosarelor CIA, Onodera s-a născut în septembrie 1897, în Iwata. Provenea dintr-o proeminentă familie și a urmat cariera militară. În perioada 1912-1920

a studiat la o școală locală de cadeți din Tokyo, după care a urmat cursurile de infanterie ale Academiei Militare. Pe timpul acestor studii a învățat limba rusă. Între anii 1926-1928 a urmat cursurile Colegiului de Război. În anii 1930 a fost angajat în Departamentul de Informații al Statului

Major al Armatei, apoi a conferențiat la Colegiul Statului Major General al Armatei. În această perioadă, Onodera era recunoscut ca un expert în problemele sovieticilor.

A fost numit atașat militar în Letonia, în 1936. Acolo a stabilit legături strânse cu autoritățile militare și de in-

ca membri ai armatei sau ai poliției germane, respectiv austriece. Cel mai cunoscut dintre ei a fost scriitorul german Kurt Tucholsky (1890-1935), jurnalist al Republicii de la Weimar și cunoscut om de litere. În aprilie 1915 a fost trimis pe Frontul de Est, iar faptul că l-a cunoscut pe juristul Erich Danehl a contribuit la mutarea lui în forțele de poliție din zona Turnu Severin. Una dintre cele mai cunoscute vorbe ale lui sună așa: „Fiecare soldat este un criminal!”. Ca și conaționalii lui, nici el nu a rezistat psihizei războiului. După ce, la 1 iulie 1914, a plecat din comunitatea evreiască, în vara anului 1918, a ajuns la Turnu Severin – după ce această zonă, conform păcii de la Bufta, din luna mai 1918, a intrat în administrarea austro-ungară –, Kurt Tucholsky s-a creștinat, devenind protestant.

Din anul 1940 datează și planul de săpare a masivului stâncos Mali Štrbac. Au fost chiar aduse cinci vagoane de explozibil și a început forarea stâncilor când, la intervenția părții germane, guvernul iugoslav a stopat realizarea planului englezesc. Vera Pešić, colegă cu agenții germani Aleksandar Lanin și Leonid Čudnovski, le-a transmis nemților informațiile secrete privind activitatea grupului englez de informații Hanau în regiunea Kladovo-Donji Mlanovac. Astfel a eșuat angajamentul de minare a Djerdapului al inginerului Mata Lončarić-

Brusija, executant al lucrărilor de cercetare din Djerdap, din cadrul firmei din Kosovska Mitrovica „Brusija și fiul”, filială a Intelligence Service din Serbia. Raportul comisiei guvernamentale din data de 13 mai 1940, în legătură cu protestul german adresat prințului Pavel Karagheorghević, și ordinul acestuia de a se întreprinde măsurile necesare pentru stoparea minării

Evrei ajunși la Kladovo, ce nu bănuiau tragedia care avea să urmeze

Djerdapului menționează că imediat comandantul Diviziei timocene l-a trimis pe un funcționar, cu două camioane, „pentru recepția explozibilului antreprenorului Brusija [Mata Lončarić]... Antreprenorul Brusija s-a anunțat în aceeași zi și și-a pus la dispoziție barca pentru transportul explozibililor”.

Fugind din fața nazismului, mai ales după anexarea Austriei (1938), numeroase grupuri de locuitori de origine evreiască din Europa centrală și-au căutat salvarea, spre finalul războiului, imigrând

în Palestina și S.U.A. Un drum foarte important de migrare al evreilor europeni din calea presiunilor autorităților germane mergea pe Dunăre spre Marea Neagră și mai departe pe Marea Mediterană până în Palestina. În anul 1938 deja 9.100 refugiați au ajuns la granița iugoslavă, pentru a pleca mai departe spre est, cu ajutorul Uniunii Comunităților Evreiești din Iugoslavia.

În timpul războiului, în anul 1942, prin asasinarea cu gaz letal a femeilor și a copiilor („Transportul de la Kladovo”) pe teritoriul Serbiei a pierit cea mai mare parte dintre cei 1.200 de refugiați evrei. Puțin peste 200 de persoane, mai ales tinere, au reușit să ajungă în Palestina și S.U.A. Una dintre modalitățile de evitare a tragediei a fost și traversarea Dunării de către refugiați, spre Drobeta Turnu Severin, în România, de unde reușeau să ia o destinație mai si-

gură. Despre o astfel de acțiune relatează și Ruth Kliger (1899-1966), „o femeie tânără, frumoasă și un spirit pătrunzător, care în cadrul operațiunii clandestine de aducere a evreilor din Europa în Palestina (Alyiah Bet, mai târziu Aliav), a fost însărcinată cu căutarea ambarcațiunilor”. Ea mărturisește că i-a procurat lui Shime Spitzer vize românești de tranzit și i-a asigurat transportul pe calea ferată de la Drobeta Turnu Severin la Constanța, de acolo Palestina fiind o soluție la îndemână. ■

codurile străine pe care finlandezii le decriptaseră pe timpul războiului.

Conform documentului care a consemnat interogatoriul său, mult timp Onodera nu a putut să obțină informații directe de la suedezi și a trebuit să se bazeze pe legăturile sale cu Maasing, fostul director al Serviciului estonian de informații, și Karl-Heinz Kraemer. Maasing cunoștea câțiva oficiali suedezi, în special din Poliție, și dispunea de contacte strânse cu oameni de afaceri suedezi.

Din interogatoriul lui Onodera reiese că, până la urmă, el a reușit să obțină unele informații interesante și prin oficialități suedeze, precum maiorul Petersen din Serviciul de spionaj.

Piotr Ivanov era legătura sa principală cu sovieticii. Abilul Walter Schellenberg, șeful Departamentului de spionaj al Sicherheitsdienst (SD) nazist, a reușit să-și introducă un agent (nume de cod „K”) în

rețeaua lui Onodera, descoperind că atașatul militar japonez transmitea materialele primite de la „K” atât serviciilor secrete britanice, cât și celor sovietice. Agentul s-a prezentat ca reprezentant al Serviciului secret italian, acoperire pe care și-a menținut-o până la sfârșitul anului 1944. A fost un joc operativ fascinant, care cerea inteligență, curaj și mult profesionalism. Materialele pe care agentul le prezenta spre comercializare la Stockholm erau pregătite de Schellenberg personal. Era o combinație de informații false, chiar de inducere în eroare, cu știri corecte, cea mai mare parte a acestora având însă o slabă valoare.

In acest comerț cu secrete britanicii s-au arătat oarecum lenți și stângaci, în timp ce rușii erau extrem de operativi. Materialele oferite de sovietici lui Onodera arătau că nemții ar fi avut agenți în cele mai înalte cercuri ale

guvernului britanic. Rușii deja colaborau cu Serviciul secret al comunistilor chinezi și se foloseau cu abilitate de chinezi, în special în cercurile diplomatice din Londra. Și asistentul atașatului german al aviației în Suedia, Friderich Bush, era convins că Onodera era în contact cu Serviciul de informații sovietic, așa cum rezultă dintr-un document recent desecretizat.

Onodera strângea deci informații din mai multe surse și apoi schimba unele cu diferitele sale contacte. El primea informații secrete de la Vichy, Roma, Belgrad și Berlin, pentru a fi transmise la Tokyo, și reținea unele materiale pentru el. Multe dintre aceste informații le folosea pentru trocuri comerciale și se aștepta ca același standard de seriozitate să-l dovedească și cei cu care tranzacționa. Dacă vreun informator îi dădea o singură dată un material lipsit de valoare, Onodera refuza să mai aibă relații cu acesta. ■

DESTIN MUTILAT DIN AMINTIRILE UNEI COPILĂRII FURATE

(Urmare din p. 13)

Pentru toate aceste „abominabile” fapte, după un recurs formal, era condamnat definitiv la 21 august 1959 la „7 (șapte) ani, închisoare corecțională, și 3 (trei) ani, interdicție corecțională”, instanța constatând că „faptele comise de către inculpat sunt de o gravitate deosebită, deoarece prin ele acesta a încercat să lovească în securitatea statului nostru democratic popular” și „a încercat să creeze o stare de spirit nefavorabilă regimului și de neîncredere a cetățenilor în

trăinicia orânduirii noastre de stat”. Și pentru aceste vini imaginare tatăl meu a trebuit să treacă prin neînchipuite suferințe fizice și morale în închisorile de la Gherla și Botoșani și în coloniile de muncă de la Luciu-Giurgeni, Salcia, Grăduia-Piatra Frecăței.

Imi închipui disperarea fratelui meu la primirea înștiințării pe care am amintit-o mai înainte, pentru că din salariul pe care îl primea, în jur de 600 lei, trebuia să acopere toate nevoile casei: hrană, plata utilităților, impozite, precum și cheltuielile cerute de întreținerea mea la școală și a surorii mele la facultate. Așa că a trebuit să solicite sprijinul celor mai apropiate dintre rude sau prietenilor

care, nici ei, nu o duceau prea strălucit. Din parcurgerea chitanțelor prin care a fost achitată suma solicitată de Tribunalul Militar București reiese că ea a fost plătită în rate de 50 și 100 de lei, între 10 martie 1960 și 20 martie 1961, iar prima rată a fost achitată de o mătușă, sora mai mare a tatei (era măritată cu un lucrător la abatorul orașului, care câștiga foarte bine!). Cu siguranță că a mai contribuit la achitarea „datoriei” impuse nouă nașul meu de botez, un văr primar de-al mamei care, ca și fratele său geamăn, fusese școlit în ale meseriei de bunicul matern și care ne-a fost un permanent și prețios sprijin în toate momentele dificile ale existenței noastre.

(Va urma)

... și trei dintre „clienții” săi:
Michał Rybikowski...

formații ale acestei țări, precum și cu cele din statele baltice – Estonia și Lituania –, care erau înspăimântate de agresivitatea Uniunii Sovietice.

După o scurtă perioadă petrecută la Statul Major General la Tokyo în anul 1938 și apoi în cadrul forței expediționare din China, generalului Onodera i s-a dat misiunea de atașat militar în cadrul Ambasadei japoneze din Stockholm, Suedia, pe care a exercitat-o din februarie 1941 până la terminarea războiului.

În Suedia neutră se refugiaseră multe persoane care lucraseră în domeniul serviciilor de informații din țările baltice și Polonia. Găsindu-se părăsite într-o țară străină, multe dintre fostele cunoștințe ale lui Onodera nu aveau de ales: pentru a-și asigura existența, vindeau secrete.

In perioada interbelică, japonezii finanțaseră țările baltice pentru a culege informații din U.R.S.S., primind în schimb copii ale rapoartelor de informații obținute. Japonezii aveau o legătură puternică și cu Polonia. Ei cooperau cu această țară nu doar împotriva Uniunii Sovietice, dar și în domeniul criptologiei. În 1923, căpi-

tanul Kowalewski fusese invitat la Tokyo pentru a predă criptologia, iar japonezii trimiseseră pe unii dintre ofițerii lor în Polonia pentru a se instrui în criptografie și criptanaliză. Colaborarea cu polonezii a fost continuată de Japonia și după ocuparea Poloniei de către Germania. Japonia le-a oferit protecție spionilor polonezi, acordându-le pașapoarte, inclusiv în România.

În timpul războiului, spionajul polonez a operat în întreaga Europă și a obținut multe succese împotriva Germaniei. Reușise chiar să penetreze Oberkommando (Înaltul

... Walter Schellenberg...

Comandament al Wehrmachtului), prin recrutarea unui agent important. În schimbul sprijinului acordat Serviciului de spionaj al Poloniei, japonezii au primit informații prețioase. Colaborarea cu polonezii a condus la încordarea definitivă a relațiilor dintre serviciile de informații japoneze și cele germane.

Contactul lui Onodera cu Serviciul de spionaj polonez se făcea prin Michał Rybikowski, un fost ofițer de informații, al cărui nume de acoperire era Piotr Ivanov. Onodera i-a asigurat acestuia protecția față de nemți, iar efortul i-a fost răsplătit atunci când a primit informații valo-

... și Richard Maasing

roase despre armatele germane și sovietice, precum și despre luptele de pe Frontul de Răsărit. Un document american consideră că prin Rybikowski, polonezii și britanicii au putut să monitorizeze activitățile japoneze. Este posibil ca Rybikowski să fi comunicat lui Onodera numai o parte a activităților sale.

Pe timpul războiului, Onodera a primit informații și de la Serviciul de spionaj finlandez și în special de la departamentul său de decriptare. Spărgătorii de coduri finlandezi putuseră să soluționeze câteva importante criptosisteme străine, inclusiv codurile armatei sovietice și cifrul Departamentului de Stat american (*Magazin istoric*, nr. 1/2016). Aliații au aflat despre acest aranjament atunci când au decriptat mesajele japonezilor care menționau criptosistemele soluționate.

În septembrie 1944, când aproximativ 700 de oameni, cuprinzându-i pe membrii serviciilor de spionaj și familiile lor, au fost transportați cu vaporul în Suedia, ca să fie puși la adăpost de înaintarea armatelor sovietice, Onodera nu i-a uitat pe prietenii săi finlandezi și i-a sprijinit, punându-le la dispoziție fonduri de cca. 250.000-300.000 coroane suedeze, primind în schimb

care proiectul dezarmării le avea de înfruntat pe plan intern, atât la Moscova, cât și la Washington. Nixon era un om direct, care spunea fără rețineri și fără diplomatie ceea ce gândea. Tocmai o astfel de trăsătură de caracter îl apropiase de Brejnev.

În cursul anului 1974 însă, Richard Nixon a fost nevoit să demisioneze, în urma scandalului Watergate. Iar la Bonn, cancelarul Willy Brandt fusese obligat să demisioneze în urma unui scandal de spionaj, provocat, culmea ironiei (*Magazin istoric* nr. 2-3/1993), de un agent strecurat de est-germani în anturajul lui. Oamenii cu care Brejnev gândise destinderea și dezarmarea părăsiseră scena politică. Liderul sovietic s-a adaptat greu schimbărilor.

În toamna anului 1974, s-a întâlnit cu noul președinte american, Gerald Ford, la Vladivostok, pentru a negocia un nou acord pentru limitarea armelor strategice. Negocierile cu Ford l-au ținut pe Brejnev într-o tensiune maximă, care l-a dus în pragul unui atac de cord. După discuții, a căzut la pat și a zăcut mai multe săptămâni. Unii au susținut că la

întâlnirea de la Helsinki, din 1975, unde s-a semnat Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, liderul sovietic abia mai putea fi menținut conștient cu ajutorul medicamentelor, lipsind ulterior timp de luni de zile din Biroul Politic.

Plângând pe umărul lui Ceaușescu

Arhivele românești păstrează mai multe documente care consemnează oboseala și surmenajul la care era supus Leonid Brejnev. Deși relațiile

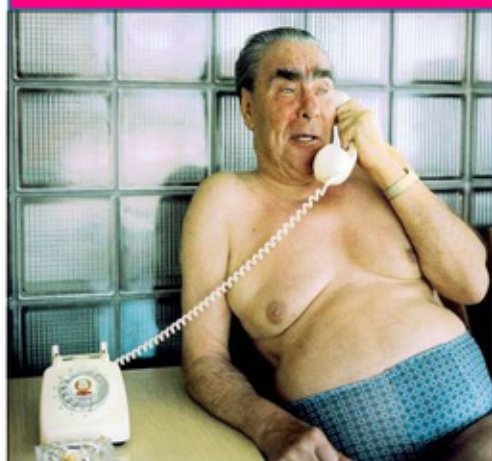
sale cu Nicolae Ceaușescu erau destul de reci, liderul sovietic se plângea totuși acestuia de starea de tensiune în care era nevoit să lucreze. Încă din 1967 Brejnev reclama stresul cauzat de unele evenimente-cheie ale situației internaționale, la care trebuia să reacționeze în timp real. Când a izbucnit războiul dintre Israel și țările arabe, cunoscut ca „războiul de șase zile”, n-a mai părăsit biroul, urmărind evoluția ostilităților și formulând instrucțiuni. În toila evenimentelor, el îi spunea lui Ceaușescu: „Sunt extrem de obosit. N-am dormit de trei zile. Azi-noapte am dormit doar două ore pe canapea, la birou. Stăm toți trei [Brejnev, Kosîghin, Podgornîi – n.n.] și scriem tot timpul instrucțiuni pentru reprezentantul sovietic în Consiliul de Securitate”.

După ce România a condamnat public intervenția sovietică din Cehoslovacia (1968), gest urmat după doar un an de vizita președintelui american la București, rela-

Brejnev era îndrăgostit de decorații

Acești bolnavi care ne guvernează

SĂNĂTATEA ȘUBREDĂ A TOVARĂȘULUI BREJNEV

Dr. CEZAR STANCIU

Leonid Ilici Brejnev (1906-1982) era un om înalt și solid, îndrăgostit de medalii și decorații. Domol din fire, îi plăcea vânătoarea, deseori mergea la plajă și avea un răs molipsitor. A luat decizii dure deseori, cum a fost cazul cu invadarea Cehoslovaciei și cea a Afganistanului. A rămas totuși un moderat, fără ambiții de reformator, atașat mai mult de idealul destinderii și dezarmării, decât de înfruntarea cu Occidentul. Dincolo de siguranța pe care o afișa în ieșirile publice și în fața aparatului de partid, Brejnev a fost totuși un om cu sănătatea șubredă.

În memoriile sale, diplomatul egiptean Ismail Fahmy povestea cum Brejnev și-a amânat la un moment dat o vizită în Egipt pe motive de sănătate și, pentru a-i convinge pe egipteni că nu era vorba doar de o scuză... diplomatică, l-a invitat pe Fahmy la Moscova. Ismail Fahmy l-a vizitat în spital și, mai târziu, scria că nici măcar membrii Comitetului Central nu știau despre boala sa. Împreună au pregătit un comunicat privind amânarea vizitei, dar Brejnev a refuzat să accepte orice referință la starea sa de sănătate, deși diplomatul egiptean îl asigurase că era un lucru comun, în fond.

Afecțiuni obișnuite, dar cronice

Brejnev suferea de mai multe boli, niciuna fatală. Erau afecțiuni ale vârstei, doar că pe fondul surmenajului se agravau periodic și impuneau spitalizarea. Era cardiac, prezenta afecțiuni ale sistemului nervos, precum o insomnie cronică, pe care o trata cu somnifere, sfârșind prin a deveni dependent de ele. În plus, consuma destul de mult alcool și era un fumător înrăit. Medicii nu reușeau întotdeauna să intervină asupra cauzelor bolilor, ci tratau doar simptomele, deoarece obligațiile

politice care îi reveneau pacientului, precum și modul în care acesta se crampona de ele nu permiteau un tratament susținut, pe termen lung.

Pe Brejnev l-au consumat nervos negocierile pentru dezarmare purtate cu americanii, începând din 1972. În luna mai a acelui an, președintele american Richard Nixon a efectuat o vizită istorică la Moscova, care a marcat începutul formal al destinderii sovieto-americane, materializată în primul rând prin semnarea tratatelor pentru limitarea armelor strategice. Se pare că Brejnev s-a înțeles bine cu Nixon și au reușit să depășească obstacolele pe

nici nu doresc să mai ridic această problemă [...] Când vei renunța la aceste rezerve, vei fi binevenit în România”.

Cu toate resentimentele, Ceaușescu a reluat invitația cu ocazia unei noi întâlniri în 1974, la o reuniune a Pactului de la Varșovia. Discutând despre importanța păcii în lume și despre obligațiile lor de a face totul pentru a o păstra, Brejnev se confesa: „De zece ani de când sunt secretar general nu am făcut niciun scandal, am condus lin politica într-o anumită direcție. Esențialul este pacea. Pot fi nuanțe, trebuie să fii și flexibil, nu se întâmplă ca drumul să fie întotdeauna lin. Așa sunt eu om stabil și în caracter, și din punct de vedere politic. Ideologia mea este cunoscută. Am făcut războiul din prima și până în ultima zi. Toate acele lucruri îngrozitoare m-au impresionat profund”.

Din nou, sovietologul Vladislav Zubok, pe baza analizei documentelor din arhivele sovietice, remarcă același lucru: Brejnev fusese profund impresionat de experiența războiului și își făcuse un țel în viață din a evita cu orice preț un nou război. Acesta era unul dintre motivele pentru

care el se consuma nervos și fizic atât de mult. În cadrul discuției amintite, Brejnev se plângea din nou de oboseală, dar se arăta totuși dispus să vină în România: „Sunt și foarte obosit. Nu știu cum reușești tu, dar eu numai sâmbăta și duminica mai pot să-mi adun gândurile, să mai citesc câte ceva. Este bine să găsim ceva timp; nu este comod să stai de vorbă când știi că mai așteaptă cineva în spate, că mai trebuie să faci una sau alta. Știu că în sufletul tău gândești că eu am o atitudine negativă, dar să știi că nu este așa”.

Sistemul degenerează, la fel ca sănătatea

Leonid Brejnev a venit până la urmă în România, în 1976. De surmenaj însă, n-a reușit să scape, mai ales că după 1975 toată presa occidentală alocă pagini întregi încălcărilor drepturilor omului în Uniunea Sovietică și în celelalte țări comuniste. În același context, Moscova a luat decizia nefericită de a invada Afganistanul, invazie care s-a dovedit a fi un eșec (*Magazin istoric* nr. 2/2014, 2/2016).

Brejnev însă n-a mai putut face mare lucru în această privință, oricât s-ar fi... surmenat. După cum nota în memoriile sale Anatoli Dobrînin (*Magazin istoric*, nr. 1-8/2003), fost ambasador sovietic în Statele Unite, în ultimii ani Brejnev abia mai știa despre ce se discută în Biroul Politic, fiind tot mai mult sub influența medicației, aceasta când nu era în spital. Însă nimeni în Biroul Politic nu îndrăznește să-i ia locul sau să-i preia sarcinile. Către anul 1980 toți membrii organului suprem de conducere a partidului erau deja la fel de bătrâni și la fel de bolnavi. Uniunea Sovietică pierdea cursa cu progresul tehnologic, în timp ce Afganistanul și apoi mișcarea „Solidaritatea” în Polonia se dovedeau a fi adevărate catastrofe pentru un sistem ce părea incapabil să se mai regenereze.

Brejnev a murit în 1982, fiind urmat în trei ani de doi secretari generali, Andropov și Cernenko, care au murit la rândul lor la puțin timp după preluarea puterii. Atunci când un tânăr a preluat frâiele puterii – Mihail Gorbaciov – sistemul era deja în comă. ■

Leonid Ilici Brejnev a murit la 10 noiembrie 1982, la vârsta de 75 de ani, în urma unui atac de cord. El mai suferise în trecut numeroase preinfarcturi, care îi afectaseră țesutul cardiac, și suferea de numeroase complicații circulatorii și respiratorii, fiind tratat inclusiv pentru un cancer de maxilar. Zvonuri despre moartea sa circulau încă de la jumătatea anilor '70, când absența i-a fost remarcată la diverse evenimente. Serviciile de spionaj străine și în special cele americane urmăreau atent orice informație legată de starea sa de sănătate.

Funeraliile oficiale au fost organizate la 15 noiembrie, în prezența a numeroși șefi de state și demnitari străini.

țiile lui Ceaușescu cu Brejnev s-au înrăutățit în mod considerabil. Principalul indicator al acestei stări a fost refuzul lui Brejnev de a veni la București. Ceaușescu l-a invitat de mai multe ori și a sperat să obțină o îmbunătățire a relațiilor politice româno-sovietice, însă fără rezultat. De fiecare dată, Brejnev se plângea că nu poate pleca din Moscova, invocând motive de sănătate. Desigur, reflexul istoricilor este să considere scuza drept una diplomatică, din moment ce asemenea pretexte sunt des întâlnite la nivelul relațiilor dintre state.

În vara anului 1972, Ceaușescu a avut ocazia să poarte discuții cu Brejnev la Ialta, în Crimeea, după o întâlnire a liderilor de partid din țările socialiste. Brejnev i se confesă: „Așa este viața. Când te uiți dinafară, ai impresia că merită să fim invidiați: noi umblăm cu mașina, numele nostru apare adesea în presă.

Brejnev și Nicolae Ceaușescu

Însă nimeni nu-și dă seama că viața noastră se scurtează cu zeci de ani, că stai și nu dormi noaptea pradă gândurilor“.

Brejnev își descria astfel ritmul agitat de lucru, care-l făcea să invidieze viața oamenilor obișnuiți: „M-am odihnit ceva azi-noapte. M-am culcat la 01.30 și la 07.30 vorbeam la telefon cu Siberia. Pe la ora 4 dimineața citeam un articol dintr-o publicație engleză despre agricultură. Este a treia zi când merg la mare, deși sunt aici de două săptămâni. Tot timpul stau acolo sus. Vreau chiar să fug

la Moscova; acolo se lucrează mai bine. Să știi că te invidiez, ai totuși o țară mai mică și, proporțional, problemele sunt mai mici [...] Am atâtea probleme, încât dracu' mai știe“.

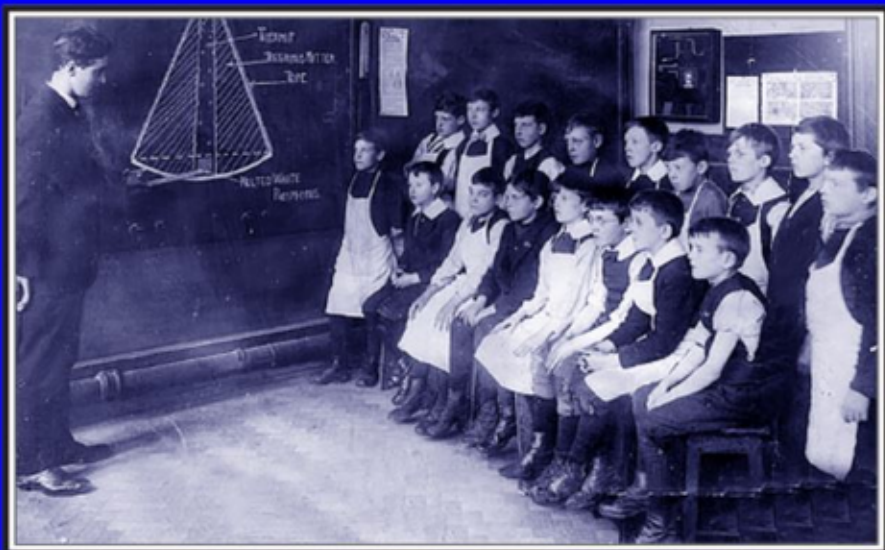
Sub presiunea timpului

Ceaușescu a discutat din nou cu Brejnev în vara lui 1973, despre politică, sănătate și alte lucruri. Ceaușescu îi reproșa lui Brejnev faptul că nu venise în România în 1970, când se semnase noul tratat de prietenie între România și Uniunea Sovietică, după ce tratatul din 1948 expirase. Cu acea ocazie, fusese plănuțită o vizită a lui Brejnev în România, însă acesta o contramandase din motive de sănătate. De atunci, vizita amân timeră nu fusese încă reprogramată, deși trecuseră trei ani, și Brejnev nu dădea semne că ar fi fost prea grăbit să vină în România. Motivele erau desigur politice și țineau de atitudinea sfidătoare pe care o manifesta Ceaușescu în politica externă.

Către ultimii ani ai vieții, chiar participarea lui Brejnev la activități politice ajunsese să fie doar formală, el fiind rupt de realitate și incapabil să mai ia decizii. Cu toate acestea, Ceaușescu s-a arătat foarte supărat și a refuzat să-i accepte explicațiile: „Eu am înțeles că ai încă multe rezerve în legătură cu vizita în România. Sigur, eu trebuie să spun cinstit că nu doresc să mai insist asupra acestui lucru și

La o cafea

*În 1916, copiii din Marea Britanie învățau la școală
despre zeppelinele care le tulburau nopțile...*

*...iar în timpul celui de Al Doilea Război Mondial făceau exerciții
pentru folosirea măștilor împotriva gazelor de luptă*

ALBUM ISTORIC

Luna septembrie este prima lună de toamnă, dar este și perioada anului în care copiii se întorc la școală sau trec pentru prima dată porțile ei. Am selectat pentru planșele din acest număr mai multe imagini, care ne înfățișează copiii și școala în secolul al XX-lea.

„A început școala!“, coperta revistei Ilustrațiunea Română

O fetiță ce are în mână un Zuckertüte (un cornet cu dulciuri, primit prin tradiție de copiii germani în prima zi de școală)

O nouă lecție, spălatul pe dinți

*Printul Charles al Marii Britanii
revine la Londra
pentru Crăciunul anului 1962,
de la o școală din Scoția*

*Un copil din Kentucky, S.U.A.,
în prima zi de școală, 1946*

Pe drum spre școală, în regiunea Sonamarg, Cașmir

Elevii stau cumiști la pupitrele lor, Rusia, 1908

Ruby Bridges, prima fetiță de culoare care a mers la cursuri într-o școală pentru copii albi, statul american New Orleans

carte pentru care editorul prevăzuse un tiraj pe care-l socotea destul de generos: 6.000 de exemplare, un tiraj excepțional pentru o lucrare de acest profil, chiar dacă ea era semnată de un istoric în plină afirmare mediatică, grație, între altele, și articolelor publicate într-un jurnal de largă audiență ca *Le Monde*.

Cartea a apărut în librării la 5 noiembrie 1975 și în câteva săptămâni a avut un succes editorial uimitor, cunoscut curând sub numele de „fenomenul Montaigne”. Un cum-părător al cărții a lăsat o mărturie sugestivă într-o scrisoare trimisă autorului, în care descria impresia trăită într-o librărie pariziană când a văzut viteza cu care se epuizau stocuri întregi ale acestei cărți, vândute ca „pâinea caldă”.

Într-adevăr, în scurtă vreme, tirajul inițial a fost epuizat, la fel ca și tirajele ce au urmat, astfel că la sfârșitul anului 1976 se ajunsese la 112.000 exemplare. În 1978, vânzarea se cifra la 129.000 de exemplare; în 1998, la 203.540, pentru ca astăzi, după informațiile transmise de editură, să se ajungă la 230.000! Cum a fost posibil ca o asemenea carte să depășească atât de mult toate așteptările, nu numai în Franța, ci și în lume?

Principala sursă care a servit la elaborarea cărții nu avea un caracter inedit. E vorba de registrul de închiziție al episcopului de Pamiers (în sudul Franței, nu departe de Toulouse), viitorul papă Benedict al XII-lea, cunoscut specialiștilor, îndeosebi după prima sa editare, apărută în 1965. După ce a descoperit întâmplător ediția respectivă într-o vitrină a unei librării pariziene, istoricul a fost bulversat de valoarea documentară pe care o reprezenta dincolo de interesul său particular pentru studiul ereziei cathare, pentru care fusese

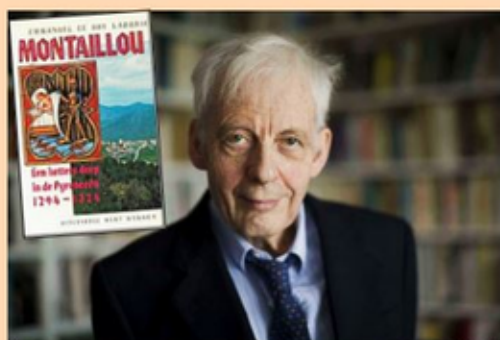
A doua emisiune realizată de Bernard Pivot, la care Emmanuel Le Roy Ladurie a participat ca invitat al lui François Mitterrand

explorat anterior. Istoricul țărânimii franceze a știut să aprecieze aici înainte de toate o sursă prețioasă pentru reconstituirea vieții de zi cu zi derulate într-o așezare sătească între anii 1294 și 1324. Ținta sa a fost aceea de a reconstitui în detaliu existența acestei comunități, de la studiul locuinței și

al peisajului înconjurător, la studiul ocupațiilor, al modului de viață, al credințelor și practicilor religioase, a atitudinilor mentale despre viață, iubire sau moarte etc. Pe scurt, autorul își propunea să realizeze o veritabilă biografie colectivă a lumii sătești la cum-păna secolelor XIII-XIV, un demers în care istoricul trebuia să dea în plus dovada unui iscusit etnograf.

Regele istoriei din Franța

Întreprinderea era temerară. Temerară, pentru că autorul, specialist consacrat al lumii moderne și, mai ales, al Vechiului Regim, se încumeta să treacă hotarul cronologic al domeniului său, pătrunzând în tainele lumii medievale. Temerară, în fine, ca metodă. Spre deosebire de profesorul său Fernand Braudel, care a aplicat exigențele „istoriei totale” la studiul vastului bazin mediteranean în epoca lui Filip al II-lea (în volumul *Mediterranean și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*, tradusă în limba română de Mircea Gheorghe la Editura Meridiane, 1985-1986), discipolul a vizat o minusculă comunitate de doar câteva zeci de locuitori, studiată însă în spiritul aceleiași concepții istorice. Mulți au recunoscut aici triumful unei alte forme de „istorie totală”, nu îndepărtată de modelul microistoriei ilustrate de un Giovanni Levi sau Carlo Ginzburg.

ȘTEFAN LEMNY
(Bibliothèque nationale, Paris)

Puține cărți de istorie s-au bucurat de un succes mediativ atât de important ca lucrarea istoricului francez Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou*, sat occitan de la 1294 până la 1324, publicată la prestigioasa editură pariziană Gallimard în 1975 și tradusă în limba română, în 1992, de Maria Carпов. La momentul apariției sale în Franța, autorul era bine cunoscut de specialiști grație unei teze monumentale susținute în 1966 sub conducerea lui Fernand Braudel și a lui Ernest Labrousse despre istoria țăranimii din Languedoc (*Les Paysans du Languedoc*) și datorită rolului său în promovarea noilor direcții de cercetare în spiritul Școlii Analelor. Printre acestea, se numărau marile anchete de istorie cantitativă și antropologică și studiile de istorie a climatului – subiectul cărții sale de pionierat în acest domeniu, apărută în 1967 (*Histoire du climat depuis l'an Mil – Istoria climatului de la anul 1000*).

În plină desfășurare a revoltelor studențești din mai 1968, Emmanuel Le Roy Ladurie lansa o provocare științifică nu mai puțin revoluționară sub forma unei profeții –, istoricul de mâine va fi programator sau nu va fi deloc – potrivit căreia istoricul n-avea șanse de a supraviețui în viitor fără ajutorul tehnologiilor științifice, a informaticii cu deosebire!

Succesor al lui Braudel, cu începere din 1969, în conducerea revistei *Annales*, alături de Jacques Le Goff, profesor, din 1973, la Collège de France, autorul era așadar un nume în plină ascensiune în momentul apariției în librării a cărții sale despre Montaillou, o minuscule comunitate rurală din Munții Pirinei! Este cartea care l-a propul-

sat pe autor pe culmile cele mai înalte ale celebrității.

O descoperire întâmplătoare

Era vorba, la prima vedere, de o carte de istorie locală, mai precis de istorie rurală, o

„Fenomenul Montailou“

Odată cu prestigiul cărții și al autorului, numele satului din Pirinei, prea puțin cunoscut în afara locuitorilor săi (circa 20!), a câștigat și el o reputație mondială, devenind obiectul a numeroase voiaje culturale întreprinse de cititorii cei mai pasionați. Presa locală din departamentul Ariège semnală puțin după apariția cărții că „minuscul sat Montailou se aștepta la un aflus turistic fără precedent“. Ce poate fi mai emoționant ca această mărturie găsită în scrisorile primite de autor de la cititorii entuziasmați de citirea cărții sale? Ea se datorează unui cititor italian care îi mărturisea faptul că a așteptat toată viața momentul pensionării pentru a putea „să vadă în sfârșit Montailou“.

Faima cărții s-a văzut și altfel. Ea a inspirat câțiva scriitori, printre care un autor de benzi desenate și mai mulți scenariști dornici să transpună subiectul în piese de teatru, ba chiar producții cinematografice pentru televiziune și cinema. O tentativă mai recentă a survenit în martie 2015, când grupul MGM al Sony Corporation a încheiat cu Editura Gallimard un contract de adaptare cinematografică. Aceasta în timp ce cartea continuă să cunoască noi ediții, mai recent în China!

Primele reacții ale istoricilor de prestigiu apărute în presa de mare difuzare culturală au avut un rol decisiv, după cum s-a văzut, în receptarea generoasă a cărții de către publicul larg. Atitudinea lor a fost nu mai puțin elogioasă în revistele de specialitate, adresate în general cercului mai restrâns de cititori avizați. La acest nivel, cartea a cunoscut și unele critici, de care publicul avea mai puțin cunoștință. Ele n-au reușit însă să estompeze interesul pe care monografia satului occitan a continuat să-l suscite de-a lungul timpului. Față de această constatare, o întrebare s-a pus de la început și ea continuă să-i interpeleze pe istorici: cum s-ar putea explica extraordinara atracție a publicului pentru o asemenea carte de istorie?

Mediatizarea ce a însoțit apariția sa a avut desigur un rol important. Dar poate ea explica fascinația pe care cartea a exercitat-o asupra acelor care au citit-o? După

opinia istoricului Pierre Nora, care a primit cartea în colecția pe care o dirija la Editura Gallimard, enigma succesului ei este enigma proprie oricărui *best-seller*, a cărui apariție trădează „sensibilitățile ascunse ale unei societăți“. Or, întâlnirea unei părți însemnate a opiniei publice cu *Montailou*, în lumea occidentală cu deosebire, a avut loc în contextul unei civilizații sătule de excesele consumului, derutate de presiunea zgârie-norilor și a vacarmului citadin, o civilizație ce visa întoarcerea la natură și la o existență rustică, așa cum au ilustrat-o locuitorii Munților Pirinei la finele secolului al XIII-lea în cartea lui Emmanuel Le Roy Ladurie. Toate aceste împrejurări au desigur partea lor de contribuție în explicarea „fenomenului Montailou“. Ce poate fi însă mai important decât talentul autorului, pentru a nu spune geniul său, în a readuce la viață lumea pe care a descris-o? Grație lui, *Montailou* este astăzi pentru istorici ceea ce *Numele trandafirului* este pentru cititorii de literatură: un formidabil roman, expresia unui mod de a scrie istoria, astfel încât mesajul acesteia să fie cât mai accesibil marelui public. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Primele ecouri în presă, la radio și la televiziune au avut un rol important în buna receptare a cărții. Aprecierile superlative ale unor istorici prestigioși (Max Gallo, Pierre Chaunu, Georges Duby etc.) apărute în publicații de largă difuzare (*Le Monde*, *Le Nouvel Observateur*, *L'Express*, *Le Figaro* etc.) au contribuit în mod substanțial în acest sens. Efectul cel mai spectacular l-a avut emisiunea televizată, de largă audiență culturală, animată de Bernard Pivot. Emmanuel Le Roy Ladurie a fost în două rânduri oaspetele acestuia din urmă pentru a vorbi despre această carte: 5 decembrie 1975 și 15 septembrie 1978, de astă dată grație altui invitat de seamă al emisiunii, François Mitterrand, care, potrivit ritualului emisiunii, a ținut ca autorul cărții despre Montaignou să facă parte dintre convivii săi. Viitorul președinte al Republicii, cititor pasionat, avusese de altfel ocazia să-și exprime admirația pentru scrierea respectivă într-o cronică publicată în revista săptămânală a Partidului Socialist, *L'Unité* (6-12 februarie 1976), în care mărturisea: „Nu mă lasă inima să mă despart de *Montaignou, sat occitan*, care m-a ocupat câteva săptămâni”.

Ecoul cărții nu s-a resimțit doar în Franța. El s-a propagat și dincolo de Hexagon, mai ales pe măsură ce cartea a fost tradusă în diferite limbi. Palmaresul traducerilor și al comentariilor apărute peste hotare s-a dovedit impresionant din acest punct de vedere. Din 1975 anul apariției, când

Satul și cel care i-a asigurat prezența în istorie, prin registrul său, episcopul de Pamiers, aici zugrăvit ca papa Benedict al XII-lea

cartea era deja tradusă în portugheză și până în zilele noastre, ea s-a putut difuza în 21 de limbi (engleză, germană, italiană, spaniolă, dar și chineză, rusă, japoneză, greacă etc., fără a mai aminti de traducerea în română deja menționată) și nu mai puțin de 50 de ediții (inclusiv format „de poche”, „de buzunar”) și reimprimări. Tirajul cărții s-a înmulțit astfel considerabil în lume și a dat naștere la evaluări de-a dreptul legendare (până la două milioane de exemplare, după unii), greu de verificat câtă vreme mulți editori (îndeosebi anglo-americani și neerlandezi) nu doresc (deocamdată!) să comunice cifrele reale. Dar chiar dacă ar fi să reducem cifrele cu maximum de prudență, e sigur că recordul de un milion de exemplare a fost atins, ceea ce face desigur din carte un *best-seller* istoriografic la nivel planetar! Comentariile apărute în publicațiile de largă reputație internațională au depășit cu mult entuziasmul cititorilor francezi. Ascultătorii anglofoni ai postului britanic Radio 3 puteau astfel auzi, la 31 octombrie 1976, când *Montaignou* încă nu fusese tradusă în limba lor, aprecierea istoricului britanic Robin Briggs, potrivit căruia autorul acestei cărți era „regele Istoriei în Franța” (joc de cuvinte à propos de numele Le Roy Ladurie). *TLS*, prestigiosul supliment cultural al jurnalei *Times*, titra un articol apărut la 2 iulie 1976 cu un entuziast *Trăiască Le Roy Ladurie!*, iar numărul din 7 august 1980 al revistei *London Review of Books* îi acorda

toată atenția, publicând fotografia autorului pe prima pagină pentru a ilustra un articol nu mai puțin important despre carte, intitulat *Domnul Montaignou*, sub semnătura unei cunoscute specialiste, Rosalind Mitchison.

argintului, fie rumeneala purpurie a chinovarului. În mijlocul fiecărui acoperiș se înalță o cupolă de sticlă ca o lanternă ce luminează interiorul casei. O sută de biserici ortodoxe răsirate aici-acolo, fiecare cu câteva cupole și turnuri – totul inundat în strălucirea sudică a soarelui de mai. Totul strălucește și scânteiază atât de tare, încât ochiul tremurător caută refugiu în proaspăt al pădurilor ce înconjoară ca o cunună verde orașul. Din nou însă e atras îndărăt, pentru ca mereu să se cufunde în marea aceea de foc și de argint“ (traducerea citatelor după: Alexandra Toader, *Un veac de relații culturale ceho-române*; ediție îngrijită de Anca Irina Ionescu, Editura Universității din București, București, 2012).

„Parisul de pe Dâmbovița“ i-a plăcut lui Neruda numai la prima vedere. „Pe dinafară totul este frumos, dar pe dinăuntru e mizeria, e dezordinea romano-orientală; numai în tavernele italiene mai găsești o astfel de murdărie, dar nici pe departe atât de desăvârșită!“ E drept că găsește aici o replică a vestitului Champs-Élysées, dar cu anumite rezerve. „De te plimbi pe înserat printre trăsurile care umplu șoseaua largă, presărată cu nisip fin și stropită neîncetat, și de te uiți la trăsurile elegante oprite pentru a asculta concertul capelei militare, de privești femeile frumoase și

Vedere de pe acoperișul vechiului Teatru Național, către Cișmigiu, secolul al XIX-lea

elegante din ele, întinse lenes în timp ce-și fac plimbarea, te crezi pe Champs-Élysées. Nu care cumva însă să te abați puțin la dreapta, în străduțele periferice! Acolo domnesc praful și noroiul, care fac din Parisul de pe Dâmbovița un Paris oriental.“

Nici mai departe, Neruda nu pare prea încântat de capitala României, „care este la fel de tânără ca întregul popor“. Aici nu sunt palate, „îți arată numai unul sau două – Brâncoveanu, Ghica“ – dar în schimb 130 de biserici „și niciuna nu valorează nimic“, străzi înguste, șerpuite, nu vezi una dreaptă. „Nu există niciun fel de piețe în afară de Câmpia Libertății, foarte denivelată și mocirloasă, la fel ca și libertatea românească deocamdată.“

Vorbind despre aspectul orașului și mai ales despre arhitectura lui nouă, Neruda sublinia lipsa unui stil propriu, caracteristic. „Bucureștiul abia se dezvoltă, abia începe să crească în frumusețe. Se află aici destule clădiri mari, noi, așezate în locuri foarte potrivite, de parcă ar vrea să impresioneze din punct de vedere al perspectivei și al aspectului exterior al orașului, dar lipsite de orice stil și frumusețe.“ Include printre clădirile noi care îl dezamăgesc și actuala Casă a Universitarilor (fostă Liebrecht). Se arată în schimb încântat de construcțiile pitorești din partea veche a orașului, cu „casele ei de lemn având un singur cat, cu scările exterioare, începând direct din curte, și cu cerdacurile lungi ce înconjurau casa“, și descrie aproape cu invidie aspectul verde al orașului, „podoaba de frunte a Bucureștiului. Susamintita șosea are, pe ambele părți, parcuri întinse și frumoase, dincolo de oraș, te înbie cu umbra ei plăcută Bă-

Crucea ridicată pe locul uciderii postelnicului Papa Brâncoveanu la București de către seimenii răsculați

Cărturari și călători cehi prin Țările Române

JAN NERUDA

ANCA IRINA IONESCU

Memorabilă rămâne în istoria relațiilor cultural-literare româno-cehe vizita marelui scriitor ceh Jan Neruda (1834-1891) în România, respectiv la București. La câteva luni după moartea mamei, la începutul anului 1870, Jan Neruda a pornit spre Răsărit, împreună cu prietenul lui, Emanuel Kittl. Principalele popasuri de pe drum au fost Țarigrad (Istanbul), București, Atena, Ierusalim, Cairo, Neapole, Roma și Veneția. În foiletonul intitulat București, include informații despre realitățile economice și sociale din România perioadei respective, mențiuni referitoare la istoria și la cultura românilor, câteva impresii despre capitala noastră, unde a ajuns probabil în prima jumătate a anului 1870, la sfârșitul lunii iunie și începutul lunii iulie.

● Frumos pe dinafară, murdar pe dinăuntru ● Puține palate, multe biserici ● Soarta popoarelor din Răsărit ● Românii așteaptă în liniște, dar nu pasiv ● Știa limba română? ● Toate cântecele încep cu o melodie tristă ● Doamna România s-a supărat pe prim-ministru

Coperta unei ediții în limba română din scrierile lui Neruda

Neruda a venit în România cu un vapor pe Dunăre, admirând „în dreapta, bătrâna Bulgarie, unde slavul geme încă în lanțurile musulmanilor, în stânga tânăra Românie, unde pe parcursul a câtorva secole s-au romanizat și s-au înstrăinat câteva triburi slave.” Merge apoi de la Giurgiu la București cu trenul, pe prima linie de cale ferată a României, recent inaugurată, și explică numele orașului derivându-l de la aceeași rădăcină ca și

„bucurie”, așadar „orașul bucuriei”. Descrie cu încântare primele case care îi ies în cale. „Ce oraș frumos! De la gară se apleacă domol spre Dâmbovița o pantă molcomă [Neruda ajunsese la Gara Filaret, prima din București], iar de cealaltă parte se ridică un oraș nebănuț de mare și de întins, în cadrul verde al grădinilor și parcurilor. Totul strălucește de parcă orașul abia ieri ar fi înflorit. Casele sunt albe și mari, acoperișurile de tablă au fie strălucirea albă a

amintește de istoria poporului și de marile personalități ale trecutului, de Ștefan cel Mare, de eroii populari Horea și Cloșca, de Ioan Corvin (Ioan de Hune-doara). Făcând dovada unei documentări temeinice și serioase, transmite cititorilor săi informații relativ corecte despre cultura română, susținând că literatura originală „excelează în baladă și lirică” și are ca trăsătură predominantă patriotismul. „Balada se inspiră din trecut și preamărește pe urmașii lui Dragoș, Ștefan cel Mare, pe eroii populari Horea și Cloșca, cunoscuți la noi doar din comediiile păpușarilor, pe nobilul Radu, pe Ioan Vodă cel Cumplit, pe Bogdan, pe Alexandru cel Bun (în original Dobru), pe Mircea (în original Mirza), pe Mihai și Ioan Corvin.”

Interesante sunt comentariile lui Neruda cu privire la scrierea românească, arătând că nu demult românii au renunțat la alfabetul chirilic în favoarea celui latin; pentru sunetele preluate de română din limbile slave folosesc diacritice și „de aceea alfabetul românesc arată ciudat: *d, t, s* au sedilă, *a* are un circumflex, *i* și *u* coroane etc.” Pentru redarea atmosferei tipice, scriitorul ceh citează în limba română mai multe expresii: *strada și calea, gradina, braga, om de lume, voda* etc., ceea ce, împreună și cu traducerea foarte reușită a versurilor dintr-o fabulă a lui

Cișmigiu și casele Ghica, la 1856

Gr. Alexandrescu, i-a condus pe unii cercetători la ipoteza că Neruda ar fi știut limba română. Este însă mai probabil ca lui Neruda româna să nu-i fi sunat foarte străin, deoarece stăpâna italiana și franceza și studiasse temeinic în liceu latina, așa cum cerea programa școlară a vremii, iar elementele de origine slavă din română îi erau perfect inteligibile. Pe de altă parte, este posibil ca cineva să-i fi făcut o traducere literală într-o limbă pe care o cunoștea și apoi Neruda să fi transpus ideea în versuri. Pe lângă cele câteva nume din literatura română, ca V. Alecsandri, G. Sion, D. Bolintineanu, I.H. Rădulescu, pe care le menționează, se arată preocupat de *horele* (în românește în original) și *doinile* (idem) noastre. „Acestea, fie că e vorba de *doina, doinița de dragoste* sau de cântece de ură, de jale, de răzbunare, încep întotdeauna cu o melodie tristă, târăgănată, și primele cuvinte sunt întotdeauna *foaie verde*, cuvinte ce au căpătat o importanță istorică.”

Cunoștințele lingvistice și de prozodie îi permit lui Ne-

ruda să aprecieze muzicalitatea limbii române: „cât este de dulce și armonioasă”, spune el, vorbind despre poezia *Mărioara Florioara* a lui Vasile Alecsandri, în care remarcă o succesiune de 18 rime de același fel. Pasionat de teatru, căci înființase rubrica permanentă de cronică teatrală în jurnalistică cehă, Neruda se dovedește a fi informat și în legătură cu dramaturgia românească. Își exprimă regretul că stagiunea Teatrului Național se încheiasse și nu putuse viziona niciun spectacol cu lucrări de Heliade Rădulescu (despre care se știa probabil că este traducătorul unor lucrări de Voltaire, Molière, Byron) și Ponescu (probabil Ion Poni, 1818-1854, actor ieșean și traducător de piese de teatru).

La sfârșitul foiletonului descrie o caricatură dintr-o publicație umoristică a vremii, *Daracul*, unde „este înfățișată Doamna România, cum îi dă jos pantalonii prim-ministrului și îl arde la fund cu o frânghie”. În altă caricatură este înfățișat chiar domnitorul ca un băiețel în fața bijuteriilor coroanei române. Coroana lui Ștefan îi este prea mare, sabia lui Mihai prea grea și deasupra ei este un fragment dintr-o fabulă a lui Grigore Alexandrescu *Câinele și măgarul* (pe care îl și traduce în cehă): „E greu a fi supus la oricare tiran, dar slugă la măgar/ E mai umilitor și încă mai amar.” ■

neasa, iar aproape în centrul oraşului se află Cişmigiul, un parc fermecător, cu copaci înalţi, alei lungi, heleşteie şi restaurante.“

Însemnările lui Neruda privitoare la istoria poporului român atestă un spirit obiectiv, echitabil şi o gândire lucidă. Neruda relevă în scrierea sa aportul important al României la istoria Europei. „Frumoasa Românie a atras pe mulţi. Polonezii şi ruşii, ungurii şi fanarioţii au uneltit împotriva ei. Cel mai mult însă a avut de suferit de pe urma invaziilor turceşti. Poporul român a avut soarta tuturor popoarelor aşezate la răsărit. Secole întregi a luptat cu tătarii, hunii şi turcii, şi-a vărsat sângele în ciocnirile cu năvălitorii, pentru ca, în timpul acesta, Europa occidentală să se poată dezvolta în linişte.“

Prezentând tablouri din istoria ţării, evită să vorbească despre domnitori, preferând să menţioneze câteva mişcări de masă importante pentru dobândirea independenţei şi păstrarea identităţii naţionale. „Muntenia şi Moldova şi-au avut voievozii lor, sub a căror domnie poporul a fost o poartă de bronz, de care oţelul sara-zinilor s-a îndoit ca plumbul. Fărcăşanii, Mihălcenii şi Roşioarenii de Vede, dorobanţii din Târgovişte, arcaşii lui Buzescu, Oltenii, Românăţenii s-au ridicat mânaţi de mândria lor de neam, până ce au fost înfrânţi. S-au înălţat apoi din nou din mormânt, din anul

1822 îşi au domnitorii lor, iar începând din timpul lui Cuza sunt uniţi într-o singură ţară, România, fiica bătrânei Rome.“ Fărcăşanii sunt probabil locuitorii cnezatului lui Farcaş (secolul al XII-lea), Mihălcenii ar putea fi urmaşii banului Mihalcea din timpul lui Mihai Viteazul, vorbind despre Roşioarenii de Vede şi despre Românăţeni, Neruda se referă probabil la locuitorii oraşului şi judeţului respectiv, care s-au alăturat oştirilor lui Tudor Vladimirescu.

Spre actuala stradă Ion Câmpineanu

Cât priveşte pe dorobanţii din Târgovişte, are probabil în vedere răscoala scimenilor şi dorobanţilor din 1655 împotriva domnitorului Constantin Şerban. Arcaşii lui Buzescu sunt, probabil, arcaşii de pe moşia fraţilor Buzeşti, participanţi la răscoala din 1601 îndreptată împotriva uzurpatorului Simion Movilă, iar Oltenii (*Alutové*) citaţi de el sunt simpatizanţii răsculaţilor conduşi de Tudor Vladimirescu în 1821.

Neruda susţine că actul Unirii reprezintă un bun dobândit de poporul român în lupta pentru cucerirea inde-

pendenţei sale, atitudine influenţată şi de situaţia poporului său lipsit de drepturi în cadrul monarhiei austro-ungare. Momentul 1859 este evocat în cuvinte emoţionante: „Ţara şi poporul au înflorit ca şi cum soarele primăverii s-ar fi ivit deodată din neguri şi ar fi pătruns cu toată puterea în inimile lor. Sunt pentru prima oară uniţi, liberi şi pentru prima oară se iubesc pe ei înşişi, îşi iubesc trecutul şi prezentul. Cu conştiinţa puterii pe care le-o dă independenţa, privesc cu încredere spre viitor.“

Nu omite să menţioneze nici cel mai important eveniment politic şi social din perioada care a premers vizitei lui Neruda în România – desfiinţarea iobăgiei din 1864, arătând atunci când discută numele străzilor din Bucureşti că una dintre ele „poartă numele lui M. Kogălniceanu, boierul moldovean care, prin ucazul din 2 mai 1864 –, a eliberat 400.000 de iobagi“. Din acel moment, spune el, „totul s-a schimbat deodată. Nemţii spun că poporul român nu-i încă destul de copt pentru o libertate atât de mare, de parcă nu orice om e gata să-şi primească libertatea încă din leagăn. Românii ştiu cum să ajungă la maturizarea lor generală şi sunt convinşi că nu peste multă vreme vor primi Ardealul şi Bucovina. Aşteaptă în linişte, dar nu pasiv, aceste timpuri mai bune.“

Mai departe, Neruda analizează denumirile străzilor,

cursele importante din România din 1936, din același an urmând să fie prezentă pe piața din România. Și fostul pilot August Momberger, care era implicat în programul de dezvoltare a mașinilor sport, a contribuit la construirea imaginii Auto Union, el afirmând în iunie 1935: „în Cupa Carpaților am speranța să arăt marea clasă a mașinilor Wanderer și DKW“. De altfel, Momberger a participat la cursa inaugurală de la Brașov din 1935.

Prințul Friedrich Theodor zu Sayn-Wittgenstein, delegat al BMW pentru Europa de Est (conform *Auto-Jurnal*, în 1938 era reprezentant pentru piața din Balcani), declarase pentru revista *Motor*, că în Iugoslavia și în Grecia se vindeau mai multe mașini germane decât în România. Wittgenstein era implicat în studierea posibilității de a organiza în România o stație de service. Declara că atelierul „va forma specialiști români, pe care îi vom trimite la școală în Germania. Până la completa lor instruire, vom face apel la maeștrii noștri, care vor veni astfel în țară pentru un timp limitat“. Pe lângă aceasta, ar fi existat și tratative, nu foarte înaintate, pentru înființarea unei fabrici de motociclete, iar în 1938 mașini BMW au participat în aproape toate concursurile din România.

Wittgenstein a fost prezent personal la Marele Premiu al Bucureștiului din 1937 și menționa că dezvoltarea sportului din România era o datorie de onoare pe care o resimțea față de România și de familia regală, deoarece familia sa ar fi fost sprijinită atunci când a fost alungată de bolșevici de pe domeniile pe care le avea în Ucraina. După acest moment nefericit ar fi petrecut mulți ani în România.

Diferendul dintre Wittgenstein și Petre Cristea pilot de curse auto român, celebru în epocă pentru câștigarea mai multor raliuri pe plan național și european, care își începuse ascensiunea datorită nu numai calităților sale, ci și controverselor pe care o provocase prin câștigarea Raliului Monte Carlo din

1936 (*Magazin istoric*, nr. 7/2015), a apărut din cauza opiniilor exprimate de german în *Motor*, acestora urmându-le o replică a lui Cristea în ziarul *Auto-Jurnal* și o luare de poziție a editorilor *Motor* față de afirmațiile câștigătorului de la Monte Carlo.

Concret, Wittgenstein declarase că își dorea ca la concursurile din România să se respecte cât mai strict litera și spiritul regulamentului internațional. Unii piloți pe care ar fi încercat să îi convingă să participe în curse din România ar fi refuzat, reproșând că în România se putea concura cu o mașină de curse la categoria sport „după operația superficială a trucajului“. El însuși cunoștea o situație similară, aceea că Petre Cristea concura cu o mașină de sport la categoria curse. Astfel, putuse să îl convingă să vină la București doar pe pilotul Ernst Henné, al firmei BMW, nu și pe alți piloți germani sau englezi.

Aceste impresii se datorau faptului că regulamentul de la Marele Premiu al Brașovului permitea unei mașini sport, contrar Codului Sportiv Internațional (C.S.I.), să nu concureze cu tot echipamentul standard. Wittgenstein înțelegea că era vorba despre un concurs local, dar care, considera el, putea deveni cu adevărat internațional doar dacă era respectat codul C.S.I. El afirma că în Marele Premiu al Bucureștiului din 1936, Petre Cristea a condus o mașină sport care nu putea fi considerată de serie, în urma modificărilor aduse. C.S.I. preciza că o mașină sport trebuia să fi fost fabricată într-o serie de minimum 20 de unități, iar mașina lui Cristea nu îndeplinea această cerință.

Reclama pentru firma Auto Union

Concurenții la startul raliului Brașovului, august 1939 și...

Regele Carol al II-lea îl felicită pe Petre Cristea pentru câștigarea Marelui Premiu al Bucureștiului, din iulie 1939

NICOLAE MACOVEI

DUEL AUTOMOBILISTIC PETRE CRISTEA- PRINȚUL ZU SAYN- WITTGENSTEIN

În România interbelică automobilele americane au ocupat aproape întotdeauna locul de frunte. Fie că a fost vorba despre numărul comercializat, atenția acordată în presă sau de gradul de vizibilitate, ele au fost considerate un etalon pentru piața de profil. Spre sfârșitul acestei perioade, locul lor a început să fie amenințat treptat de prezența produselor auto germane. Industria de automobile germană era la mijlocul anilor '30 înfloritoare, profitând de un capital de imagine din ce în ce mai mare asigurat de performanțele obținute în cursele europene, când ea și-a îndreptat atenția și către sud-estul continentului. Nu este mai puțin adevărat că această reorientare pe piața auto a corespuns și uneia în politica externă a României.

Cel mai clar semnal al creșterii preferinței românilor pentru automobile germane a fost dat în anul 1937, când au fost vândute 914, cifră care depășea clar numărul de mașini franceze cumpărate, doar 486, și care se apropia de cele americane, care au vândut 2.467. Importurile de automobile germane însumau 3,2 milioane lei în 1935 și 30 milioane lei în 1937. Numărul reprezentanțelor a crescut; spre exemplu, firma Adler era prezentă în 1938 în București, Brașov și Sibiu, iar firma Opel, deținută de grupul american General Motors, avea în același an reprezentanțe în București, Iași și Timișoara.

Auto Union, firmă compusă în 1932 din mărcile Audi, Horch, DKW și Wanderer, a fost

Prințul Friedrich Theodor zu Sayn-Wittgenstein alături de piloții Hans Ruesch și Ernst Henné, în stânga și dreapta lui, la Marele Premiu al Bucureștiului, 1937

una dintre cele mai importante firme germane prezente în România. Între luna mai 1935 și iunie 1938, cel puțin, delegatul firmei germane Auto Union, C. Burde, a fost prezent periodic în România pentru a promova interesele firmei, automobilele Auto Union putând fi văzute în cadrul unor diverse evenimente sportive sau la Concursul de Eleganță de la Sinaia. În luna iunie 1935 baronul Klaus von Oertzen, director general al Auto Union, a fost și el la București, dar scopul precis al vizitei nu este cunoscut. Se pare că în acel moment exista deja un reprezentant al firmei în România, un anume inginer Schiefelbein. La 1 iunie 1936, revista *Motor* a publicat un alt articol în care delegatul C. Burde spunea că firma va participa la toate

IOANA LICHTER

Cu un mic efort de memorie, colaboratorii noștri din primele decenii de viață ale revistei trebuie să și-o amintească pe doamna din fotografie, care și-a păstrat aceeași pieptănătură, coc și cărare pe mijloc, toată viața: Ioana Lichter, legendara secretară a domnului Cristian Popișteanu, redactorul-șef, și colega care ne bătea tuturor articolele la mașină. Ioana – Oti, cum îi spuneau apropiații, „Tanti Vulpea”, pentru copiii multora de la *Magazin istoric* – „a fost o ființă veselă și stenică”, ca să-l citez pe fostul nostru coleg Ștefan Gorovei, mahnit când a aflat că, din 31 iulie, Ioana nu mai este.

Ca orice redacție, revista noastră a fost și este o mică orchestră compusă din nume, nu toate pe pagina întâi, nume ca al ei, care a știut să sudeze un colectiv. Ioana ne împăca între noi, cu un „Lasă, mamă, nu te necăji”, Ioana ne corecta tacit bâlbâielile de punctuație de pe texte (și noi observam la colonație și comentam admirativ), ne puna corect accentele în franceză, ascuțit și grav, și răspundea amuzată că „doar știți că am terminat la Sorbona”. Ioana, un om modest – chiar deplângea lipsa din ultimii ani a acestei trăsături –, un om

de caracter, ne iubea pe toți în felul ei și, cu multă inteligență, încerca să detensioneze cel mai mic potențial conflict dintre noi sau, mai ales, dintre noi și șefi. Pentru că Ioana chiar ne vedea pe fiecare. De cum intram în redacție. Ne observa și își adapta rapid comportamentul. Îmi mărturisea abia acum, la 85 de ani, pe patul de spital, cât de greu i-a fost să se rupă de revistă când a plecat la pensie. Cine ar fi crezut? Cu modul ei tonic de a privi viața, cu replicile glumețe pe care le avea întotdeauna, n-ai fi văzut-o „plângând” (nu e figură de stil, ca a spus-o!) după viața ei în colectivul nostru. *Magazin istoric* reprezenta câteva decenii din activitatea ei profesională.

Multora dintre noi ne va rămâne imaginea Ioanei Lichter din secretariatul redacției: o doamnă frumoasă, întotdeauna atent îmbrăcată, privirea în textul aflat în stânga mașinii de scris, degetele alergând harnic și impecabil pe claviatură, pe care parcă o ignora, și, în același timp, ea, gazda, glumind cu cel ce-i stătea pe cap în secretariat sau întreținându-se scurt cu vizitatorul așteptând să intre la domnul Popișteanu.

F. DOLGHIN

Astfel de porturi „Mulberry” au fost folosite și în alte zone; în imagine: cel de la Arromanches, septembrie 1944

Între legendele încă în vigoare ce fac parte din istoria debarcării din Normandia (6 iunie 1944) se numără și cea legată de porturile artificiale construite de Aliați în dreptul plajelor „Omaha” și „Gold”. Rezistența acestei legende ține și de ideea supremației tehnico-industriale anglo-americane din acei ani.

Ca și în cazul multor altor idei trăsnete, și paternitatea acesteia este atribuită premierului britanic Winston Churchill. O altă poveste spune că în 1943, în timpul unei reuniuni unde se discuta despre viitoarea debarcare, vice-amiralul britanic John Hughes-Hallett ar fi spus: „dacă nu putem cuceri un port, de ce să nu luăm unul cu noi?”. Cei prezenți ar fi râs inițial, apoi cineva a replicat: „De ce nu?”.

Dintre cele două porturi artificiale (numite „Mulberries” „Coacăze”), doar unul a fost funcțional, cel din dreptul plajei „Gold”. La 19 iunie, a doua zi după ce au fost deschise, o furtună puternică

l-a scos din uz pe cel din dreptul plajei „Omaha”. Cercetări recente au arătat că materialele debarcate de americani cu ajutorul vehiculelor amfibii de debarcare (LST) au depășit cu mult cantitățile descărcate în singurul port „Mulberry” din dreptul „Gold”.

... Radu Tătușescu, învingătorul de la clasa moto, la același concurs, fotografiat alături de oficiali

Răspunsul lui Cristea a fost publicat în ziarul *Auto-Jurnal*, o lună mai târziu. El puncta faptul că în C.S.I. se făcea referire doar la numărul de șasiuri care trebuia fabricate pentru ca o mașină să se încadreze într-o anumită clasă, și nu la caroserii; trebuind să aibă doar anumite dimensiuni și accesorii. Aceste prevederi nu apăreau în regulamentul Marelui Premiu al Brașovului, deoarece se dorea ca mai mulți concurenți să poată îndeplini condițiile de participare. Mai departe, el amintea că știa două exemple în care în curse desfășurate în Franța, în 1936, se procedase la fel.

Cristea afirma că în România regulamentul stabilit era respectat, fiind interzisă doar „camuflarea” mașinilor de curse în mașini de sport, procedeu care însemna adăugarea de accesorii caroseriei, pentru a o încadra la o clasă de mașini mai puțin puternice, obținându-se astfel un avantaj. În cursele din alte țări, procedeul de camuflare ar fi fost unul destul de des întâlnit. În plus, pentru a arăta că el respecta regulamentele, dădea ca exemplu că nu putuse concura la Feleac în 1935, pentru că mașina sa nu era echipată cu uși, lucru necerut de C.S.I. decât din 1937. Respingerea sa s-a datorat unui comisar tehnic, redactor al publicației *Motor*. În final, el a amenințat că va publica informații incriminatoare despre mașina cu care germanul Ernst Henné a participat la Marele Premiu al Bucureștilor din 1937, dacă Wittgenstein continua să îl acuze pe nedrept.

La 1 martie 1938, un editor al gazetei *Motor* îi răspundea lui Cristea, criticându-l pentru lipsa de sportivitate și pentru că nu ar fi urmărit interesul general al automobilismului. Articolul nu spune explicit că Petre Cristea ar fi spus

neadevăruri, ci mai mult semnaleză faptul că intenția lui de a căuta să găsească căi prin care să obțină avantaje în curse, pe lângă opinia sa că spectacolul trebuia să fie neapărat asigurat, nu ar fi un lucru propriu spiritului sportiv.

Un articol ulterior din *Motor* menționa că „sportul volanului” era practicat cel mai adesea, din cauza materialului necesar, de „oamenii din clasa cea mai de sus a societății. El impune, prin urmare, anumite norme, anumite atitudini și gesturi. Cei care practică acest sport trebuie să se poarte cu mănuși, să fie cavaleri, sportivi [...] Interesele personale se trec pe planul al doilea, dacă ele nu se ciocnesc cu cele ale sportului”.

Episodul nu a avut urmări de durată. Petre Cristea a început să concureze la curse mai importante chiar cu susținerea BMW. La ediția din 1938 a Marelui Premiu al Bucureștilor a participat cu mașina cu care a participat și pilotul Paul Heinemann, al echipei uzinei germane, iar reprezentanții BMW i-ar fi cerut lui Cristea, într-un mod descris ca fiind „semi-oficial”, să îi reprezinte și în alte curse. Astfel, Cristea s-a clasat pe primele trepte ale podiumului în anii 1938-1939 în Portugalia, Finlanda, Germania sau România, iar victoria considerată a fi cea mai mare s-a petrecut chiar în Germania, în 1939, când a câștigat la categoria sport cursa Eifelrennen de pe faimosul circuit Nürburgring, pe care îl abordează pentru prima dată, stabilind și un record de viteză medie.

Ernst Henné

Ultima cursă din România interbelică la care firmele și piloții germani au mai participat a fost cea de la Brașov, din 13 august 1939, unde se estimează că au fost 15.000 spectatori. După o primă victorie în clasa mașinilor cu o capacitate cilindrică mică, obținută de germanul Adolf Reichenwallner, la volanul unui Fiat proiectat special pentru curse, BMW a obținut locul I la clasa mașinilor peste 1,5 l, prin Fritz Werneck și al doilea prin Petre Cristea, care a fost depășit în ultimele două ture din cauza unei pene de alimentare. Marin Butculescu și Sighireanu, reprezentanții mărcii BMW, preconizaseră rezultatul încă de la 7 dimineața, când erau singuri în tribună, spunând că „dacă venim noi primii în tribună, vin și BMW-urile primele la finish”. ■

Proudhonism (scris și *prudhonism*) „curent reformist utopic care preconiza permanentizarea micii proprietăți private și critica de pe poziții mic-burgeze marea proprietate agricolă, având totodată o atitudine negativă față de lupta de clasă, de revoluția proletară și de dictatura proletariatului” este o doctrină elaborată, în numeroase lucrări, de Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), om politic, economist, filozof și jurnalist francez de orientare socialistă. A fost adversarul lui Marx care, în replică la cartea sa intitulată *Filozofia mizeriei. Sistemul contradicțiilor economice* (1846), scrie lucrarea critică *Mizeria filozofiei* (1847). Este considerat „părintele anarhismului” (de la care s-a inspirat Bakunin), fondator al sistemului mutualist, al sindicalismului muncitoresc și al federalismului. Partizanii săi numiți *proudhoniști* s-au opus reprezentanților socialismului marxist în cadrul Internaționalei I (1864-1876) înființate de Marx și Engels la Londra. Atât *pr(o)udhonism*, cât și *pr(o)udhonist* sunt termeni împrumutați din franceză, înregistrați prima dată în 1978, în dicționarul de neologisme citat mai sus.

Pudic „plin de pudoare, candid” este un împrumut neologic cu dublă etimologie: fr. *puisque*, lat. *pu-dicus*; prima sa atestare a fost în volumul al II-lea al lucrării intitulate *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, cuprinzând*

și termeni științifici și literari de E. Protopopescu și V. Popescu (București, 1862). Cuvântul are o familie relativ bogată de termeni livești, în limba română: *pudicitate* (atestat în aceeași lucrare) din fr. *pudicité* și *pudiciție* (care apare în 1896, în *Dicționar*

Interiorul unui elegant vagon pulman

român-maghiar pentru școală și privați. Român-magyar szótár, publicat la Budapesta) din lat. *pudicitia*, ambii cu sensul de „pudoare”; *pudibund* (cu varianta *pudibond*) „care arată o pudoare exagerată” din lat. *pudibundus*, fr. *pudibond* (în *Dicționarul limbei romane* de A.T. Laurian și I.C. Massim, tomul II, București, 1876); *pudibonderie* „pudoare exagerată” din fr. *pudibonderie* (în ediția a II-a din *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca, 1968). La baza tuturor acestor cuvinte se află substantivul propriu *Pudicitia*, numele zeiței romane care personifica modestia și

castitatea feminină. În cele două sanctuare ale sale de la Roma puteau intra numai femeile căsătorite o singură dată.

Pulman este un cuvânt învechit care denumea un „vagon de tren de lux, cu paturi; tren dotat cu asemenea vagoane”; provine din fr. *pullman* (împrumutat din engl. *pullman-car*). Cuvântul s-a format de la numele inventatorului, inginerul american George Mortimer Pullmann (1831-1897), prin trecerea cuvântului din clasa substantivelor proprii în cea a substantivelor comune. Un astfel de tren a circulat mai întâi în S.U.A. (1864-1865), apoi și în alte țări ale lumii. Tot el a construit primul vagon de clasă pentru pasageri, împărțit în compartimente amplasate de-a lungul unui culoar, iar în 1872 a lansat primul vagon-restaurant. La Chicago a fondat, în 1880, un cartier care îi poartă numele.

Puseism „curent în biserica anglicană care cerea restabilirea unor ceremonii și dogme ale catolicismului” (numit și *Mișcarea de la Oxford*) a intrat în limba română din fr. *puseyisme* și a fost înregistrat în *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca, ediția a III-a (1978). Teoreticianul acestei mișcări ritualiste a fost teologul englez Edward Bouverie zis *Pusey* (1800-1882), profesor de ebraică la Oxford. Partizanii săi (printre care teologul John Henry Newman), orientați spre catolicism, cereau reintroducerea liturghiei, a penitenței, a spovedaniei făcute în secret unui preot, a postului, a invocării sfinților; în capelele lor pot fi văzute cruci, etolele preoților, breviarul roman ușor modificat, lumânări etc. ■

Teologul englez Edward Bouverie, zis Pusey

Pastila de cuvinte

Toate eponimele aduse în discuție în cele ce urmează – un verb, două adjective și trei substantive – au la bază nume proprii de persoane laice sau de zeițăți.

EPONIME DE LA NUME DE PERSOANE

Academician MARIUS SALA

Procuta (*a*) este un verb livresc care înseamnă „a lungi sau a scurta ceva, în funcție de împrejurări”, înregistrat lexicografic prima dată în ediția a III-a a lucrării *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca (1978). Fiind rar folosit, cuvântul nu a fost preluat în DEX, dar fi-

gendar din Atica (numit și *Damastes* „multistricatorul” sau *Polypemon*). Se instalase pe drumul spre Megara, unde construisese în stâncă două paturi, unul scurt și unul lung; după ce îi jefuia pe trecători, îi obliga să stea pe unul dintre paturi: pe cei înalți îi așeza pe patul scurt și le tăia picioarele, iar pe cei scunzi îi în-

tindea până ajungeau la dimensiunile patului lung. A fost ucis de Tezeu, care i-a aplicat același supliciu. *Patul lui Procut* este titlul unui roman publicat de Camil Petrescu în perioada interbelică. De la verb, s-au creat în română și câteva derivate cu sens figurat, înregistrate

forma” și „care conține proteine sau protide”; are însă și sensul figurat „cu caracter schimbător, variabil; nestatornic”. Prima atestare a cuvântului în limba română a fost în *Dicționarul limbii românești* de August Scriban (Iași, 1939). La originea îndepărtată a termenului se găsește numele zeului marin *Proteu* (*Proteus*, în greacă), fiu al lui Poseidon și al Feniceii (ori, conform altei legende, al lui Oceanos și Thetys), care locuia în insula Pharos și păzea turmele de monștri marini ai tatălui său. Avea darul profeției, dar nu răspundea la întrebările puse de muritori decât forțat și, pentru a se susține, putea lua diverse forme, transformându-se în foc, apă ori în diverse animale.

Tezeu îl ucide pe Procut, imagine de pe un vas grecesc

gurează în *Micul dicționar academic* (2003), unde acest verb, fără corespondente atestate în dicționarele generale ale altor limbi moderne, este explicat ca formație românească de la numele propriu *Procut*, care a fost împrumutat în română din fr. *Procuste* sau *Procruste* (având la origine grecescul *Prokroustēs* „cel ce lungeste trăgând”). *Procut* a fost un tâlhar le-

gendar din Atica (numit și *Damastes* „multistricatorul” sau *Polypemon*). Se instalase pe drumul spre Megara, unde construisese în stâncă două paturi, unul scurt și unul lung; după ce îi jefuia pe trecători, îi obliga să stea pe unul dintre paturi: pe cei înalți îi așeza pe patul scurt și le tăia picioarele, iar pe cei scunzi îi în-

tindea până ajungeau la dimensiunile patului lung. A fost ucis de Tezeu, care i-a aplicat același supliciu. *Patul lui Procut* este titlul unui roman publicat de Camil Petrescu în perioada interbelică. De la verb, s-au creat în română și câteva derivate cu sens figurat, înregistrate

Pierre Joseph Proudhon, om politic francez, adversar al lui Marx

haică, incompatibilă cu sistemul de alimentare.

Cu toate aceste scăderi, pușca-mitralieră prezenta două avantaje importante: avea un proces tehnologic simplu, ce putea asigura în caz de nevoie o producție de masă, și, fapt deloc neglijabil, acela de a fi produsul sectorului de stat, spre deosebire de alte puști-mitraliere contemporane, precum Madsen sau Hotchkiss.

Pușcă-mitralieră C 7 din lotul experimental, comandat în anul 1913, instalată la bordul unui avion Voisin

De aceea, a fost comandată o prescrie de 100 puști-mitraliere C 7 md. 1913 spre a fi testate la trupe, rezultatele finale urmând să decidă dacă introducerea noii puști-mitraliere în dotarea armatei franceze este oportună. Corpul de comandă francez intenționa dotarea armatei, în perspectivă, cu puști semiautomate Meunier A 6 și puști-mitraliere C 7 md. 1913, ambele calibrate pentru o muniție modernă, cal. 7 mm, convenabilă ca proprietăți mecanismelor unor arme automate sau semiautomate. În această viziune, puștile-mitraliere, mai ușoare și mai manevrabile, urma să înlocuiască mitralierele ca armament defensiv pentru fortificații, destinat să le apere căile de acces, șanțurile înconjurătoare și galeriile interioare.

Existența la trupe a peste 3.000.000 puști Lebel și a unui stoc de 1 miliard cartușe cal. 8 mm a determinat însă abandonarea proiectului.

Lipsa de entuziasm față de pușca-mitralieră realizată de Chauchat și Sutter s-a datorat, dincolo de argumentul de mai sus, și concepției care stătea la baza doctrinei militare franceze, conform căreia rolul principal în luptă îl are elanul militarilor, și nu armamentul. În plus, existau temeri că noua armă presupunea cheltuieli suplimentare, determinate atât de procesul de fabricație, cât și de consumul mare de muniție.

Operațiunile militare din anul 1914 au schimbat însă radical concepțiile militarilor, demonstrând fără echivoc

importanța excepțională a armamentului automat și a mobilității acestuia.

Analizând aceste realități, conducerea armatei franceze a ajuns la concluzia, în aprilie 1915, că trupele din prima linie au nevoie de arme automate de tip nou, ce pot fi mânuite și transportate de un singur militar, sunt ușor de mascat și, mai ales, ușor de fabricat. Căutând o soluție rapidă la aceste cerințe, exprimate de ministrul de Război Alexandre Millerand, generalul Joseph Jacques Césaire Joffre, comandantul *en chef* al armatei franceze, a optat pentru pușca-mitralieră C 7, singura armă existentă ce răspundea nevoilor, cu atât mai mult cu cât comportarea celor 100 de puști-mitraliere fabricate în anul 1913 și utilizate, după începerea războiului, ca armament de bord pentru unele avioane Voisin 3 B, era satisfăcătoare.

Pentru fabricarea armei a fost aleasă Sociétés des Cycles Clément et Gladiator („Gladiator”), o fabrică de biciclete, motociclete și autoturisme din Pré-Saint-Gervais, convertită la industria de război. Producția puștilor-mitraliere a fost organizată de Chauchat și Sutter, împreună cu directorul

În armata franceză echipa de manevrare a puștii-mitraliere CSRG era compusă din trăgător și doi servanți improspători, ce transportau aproximativ 40 kg muniție.

În fața servantului din stânga trăgătorului este un rucsac port-încărcătoare, cu capacitate de 12 încărcături

O ARMĂ CONTROVERSATĂ PUȘCA-MITRALIERĂ CSRG, MODEL 1915

IOAN I. SCAFES

Mitraliera automată, inventată de Hiram Maxim în anul 1884, s-a impus rapid în dotarea tuturor armatelor prin eficacitate, cadență de tragere remarcabilă și ușurință în întreținere.

Excelente în defensivă, mitralierele automate erau însă puțin convenabile pentru operațiuni mobile. Nevoia de a folosi mitralierele în operațiuni ofensive a condus la apariția, încă de la începutul secolului trecut, a unor noi categorii de arme automate, puștile-mitraliere și armele de asalt. Desfășurarea Primului Război Mondial a consolidat această tendință, în cei patru ani de război apărând în uz atât arme automate noi, cât și modele proiectate anterior, dar neintroduse în dotare din varii motive. Un astfel de caz este cel al puștii-mitraliere franceze CSRG, model 1915, arma automată fabricată în cel mai mare număr în timpul Primului

Arma și unul dintre creatorii ei, căpitanul Jacques Louis Henri Chauchat

CSRG, model 1915, arma automată fabricată în cel mai mare număr în timpul Primului Război Mondial.

Pușca mitralieră CSRG își are originea în cercetările inițiate de Comitetul Artileriei din armata franceză, demarate la sfârșitul secolului al XIX-lea, ce vizau crearea unei noi arme portative, pentru înlocuirea în dotare a puștii cu repetiție Lebel md. 1886 M 93.

În acest scop au fost inițiate, la diferite niveluri, colective de cercetare și proiectare, cele mai importante fiind constituite pe lângă Secția Tehnică a Artileriei (STA), Școala Normală de Tir (ETN), Comisia Tehnică de la Versailles (CTV) sau la Atelierul de Construcții Puteaux (APX). Până în 1914,

ele au finalizat peste 20 de proiecte.

În cadrul CTV (apoi la APX) această activitate a fost susținută, începând cu anul 1903, de căpitanul Jacques Louis Henri Chauchat și maiorul armurier Charles Sutter. Până în anul 1911, cei doi au conceput 13 modele de puști semiautomate și puști-mitraliere, ce nu au trezit însă interesul factorilor însărcinați cu înzestrarea armatei din cauza muniției neobișnuite, cal. 7 mm, pentru care erau concepute. A urmat apoi pușca-mitralieră C 7 sistem Puteaux CS, calibrată pentru muniția

cal. 8 mm, md. 1898, standard în armata franceză. Considerând arma promițătoare, specialiștii militari au decis testarea acesteia în vederea omologării. Verificată timp de doi ani și îmbunătățită după fiecare test, pușca mitralieră C 7 nu s-a prezentat foarte bine nici la ultimul test, organizat în ianuarie 1913, la Școala Normală de Tir din Châlons-sur-Marne. Analiza incidentelor apărute în timpul testelor a evidențiat faptul că acestea erau cauzate de muniția improprie pentru o armă automată, atât prin puterea prea mare, cât și prin forma ar-

cartușul 8 mm Lebel și 18.000 pentru muniția americană md. 1906, cal. 7,62 mm. Din luna octombrie 1917 producția de CSRG a fost demarată și la Sidearme din Saint-Chamond, unde până la sfârșitul războiului au fost fabricate 18.600 puști-mitraliere, toate calibrate pentru cartușul 8 mm. Din întreaga producție, un număr de 82.000 de puști-mitraliere au fost cedate aliaților Franței (armata română a primit un număr de 4.495 exemplare). În plus, a fost constituit și un stoc de rezervă ce, la 11 noiembrie 1918, în momentul încheierii armistițiului, număra 63.000 puști-mitraliere.

CSRG era singura armă automată din dotarea armatei franceze ce funcționa pe baza recuperării reculului lung al țevii și al închizătorului, presupunând un mod de acționare și întreținere aparte. Instruirea pușcașilor organizată în tabăra de la Maisons-Laffitte, spre care au fost dirijate, la 8 decembrie 1915, primele exemplare ale puștilor-mitraliere md. 1915 fabricate. Inițial pușca-mitralieră CSRG era servită de doi oameni, un trăgător și un servitor, dar din vara anului 1916, pentru mărirea mobilității, echipa ce transporta armament, muniție și echipament de circa 40 de kg a fost mărită cu încă un servitor.

Arma avea o serie de elemente care-i confereau o siluetă inconfundabilă: aparatele de ochire plasate lateral, în stânga armei, patul din lemn de formă triunghiulară, fără talpă metalică, capacul cutiei mecanismelor cilindric și masiv, terminat cu suportul celor două arcuri recuperatoare, mult prelungit

deasupra patului, și, nu în ultimul rând, încărcătorul, în formă de semilună.

Alimentarea se făcea cu încărcătoare fabricate din tablă ambutasată, cu capacitatea de 20 cartușe. Laterala dreaptă a încărcătorului avea două fante de mari dimensiuni, prin care se puteau verifica rezerva de cartușe, starea arcului împingător și, la nevoie, împinge cartușele cu degetul.

Realizarea armei în timp record, toleranțele mari admise pentru fabricarea componentelor, lipsa de experiență

respectate de producători, fapt ce provoca alt incident frecvent, blocajul extracției. Materialele de calitate slabă folosite la fabricarea puștii-mitraliere md. 1915 se deformau cu ușurință din cauza șocurilor, generând alte incidente. Alt neajuns al CSRG erau trepidațiile generate de reculul lung al închizătorului și al ansamblului țevii, ce reduceau precizia tirului automat. În poziția culcat, precizia era grevată și de amplasarea aparatelor de ochire pe o linie la stânga axului armei. În timpul asalturilor, când se

executa tirul instinctiv, de la șold, precizia focului suferea și din cauza greutatei armei încărcate, între 9,800 kg și 10,450 kg.

Pușca-mitralieră CSRG, md. 1915 a rămas însă în istoria armamentului de infanterie prin câteva aspecte importante.

În primul rând, prin metodele de producție adoptate în cazul său a fost prefigurată producția de masă din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ca armă,

impactul puștii-mitraliere CSRG a fost major, mai ales în faza războiului de mișcare, când, ținută mai departe de noroiul tranșeelelor, a avut o funcționare satisfăcătoare și a contribuit în mod real la creșterea puterii de foc și mobilitatea infanteriei franceze. Cu toate deficiențele majore enumerate mai sus, se apreciază că pușca-mitralieră md. 1915 a fost prima armă automată de succes a grupele de infanterie și chiar o premergătoare a armelor de asalt de mai târziu prin câteva elemente constructive: pat plasat în prelungirea axului țevii, mâner-pistol, încărcător-sector, selector de tir și bipod. ■

Sub îndrumarea ofițerilor francezi, militarii români se familiarizează cu pușca-mitralieră md. 1915; în prim-plan, locotenent-colonelul Carol, principele moștenitor al Coroanei României, Târgu-Neamț, 1917

a personalului angajat în producția armei și muniția demodată folosită au afectat, în bună măsură, proiectul CSRG. Pușca-mitralieră md. 1915 se bloca frecvent din cauza noroiului, prafului sau fragmentelor vegetale ce intrau cu ușurință în mecanismele armei, în special prin fantele mari practicate în peretele din dreapta al încărcătoarelor. Forma de semilună a încărcătorului și muniția arhaică provocau dese duble alimentări și blocaje. O altă cauză a incidentelor de tir era fabricarea defectuoasă a manșonului țevii și pătrunderea murdăriilor în interiorul acestuia prin fantele de răcire. În numeroase situații, cotele camerei cartușului nu au fost

Cartușul model 1898 era o adaptare a muniției md. 1871 pentru glonțul cal. 8 mm. Forma sa arhaică a impus configurația în formă de semilună a încărcătorului;

Sac de umăr pentru transportul muniției, fie patru încărcătoare a câte 20 cartușe, fie patru pachete a câte 64 de cartușe

fabricii, Paul Ribeyrolle. Ei au optat pentru soluții tehnologice noi, prin care se urmărea reducerea prețului de cost al armelor, a duratei de fabricare, oferind în același timp posibilitatea angrenării în procesul producției de război și a unităților industriale mici, slab înzestrate tehnologic. Piese esențiale, de rezistență, urma să fie fabricate din materiale de bună calitate și prelucrate prin tehnicile tradiționale, în timp ce, pentru cea mai mare parte a celorlalte componente și operațiuni, s-a recurs la materiale de calitate mediocră și la unele procedee puțin uzitate până atunci în industria de armament, cum ar fi ambutisarea, ștanțarea, nituirea, su-

dura. În virtutea acestei abordări, la „Gladiator” urma, în principal, să fie asamblate componentele puștii-mitraliere, fabricate în diferite ateliere.

Pentru urgentarea producției și scăderea costurilor, deoarece manufacturile de stat din Châtellerault și St.-Étienne, care primiseră comanda pentru furnizarea țevelor, erau aglomerate, primele serii de CSRG au fost echipate cu țevi de muschetoane și puști, iar finisările au fost reduse la strictul necesar. Această viziune minimalistă nu s-a aplicat și în ceea ce privește funcționalitatea armei, ce a fost prevăzută, cu selector de tir, cu trei poziții: S – asigurat, M – tir automat și C – foc cu foc.

Pușca-mitralieră C 7 a intrat în dotarea armatei franceze sub denumirea oficială de pușca-mitralieră CSRG, model 1915, calibrul 8 mm. Numele era format din inițialele persoanelor și al fabricii producătoare implicate în acest proiect (Chauchat, Sutter, Ribeyrolle, Gladiator), însă, la scurt timp de la introducerea în dotare, militarii au început să numească arma „Chauchat”, după numele principalului inventator, „Gladiator”, după cel al fabricii, sau „Shosho”, cum au botezat-o americanii.

Prima comandă de puști mitraliere CSRG a armatei

Soldat român, trăgător la pușca-mitralieră md. 1915; la centură are fixate, în dreapta și în stânga câte un port-încărcător din piele, cu capacitatea de două încărcătoare fiecare

franceze a fost lansată în iulie 1915 și a constat într-un lot de 50.000. După un debut mai greoi, producția a atins o medie de 7.100 exemplare/lună, deși la un moment dat au fost înregistrate și 13.500 puști-mitraliere fabricate într-o lună. Datorită acestui ritm, unitățile armatei franceze vor primi cantități importante de puști-mitraliere md. 1915: în luna decembrie 1916 erau asigurate 216 bucăți pentru fiecare regiment de infanterie, în iulie 1917 432, iar în ianuarie 1918 441 puști-mitraliere, urmărindu-se ca fiecare companie de infanterie să fie dotată cu opt piese, iar fiecare escadron de cavalerie cu patru. Operațiunea prin care toate unitățile armatei franceze au fost dotate cu puști-mitraliere CSRG s-a încheiat în luna noiembrie 1917.

Până în luna decembrie 1918, când producția a fost stopată, au fost fabricate 262.300 puști-mitraliere md. 1915. Cea mai mare parte a acestora, 243.700, au ieșit de pe liniile de asamblare ale Societății „Gladiator”, dintre care 225.700 calibrate pentru

Soldat american înarmat cu pușca-mitralieră CSRG

1916

Trecerea graniței,
august 1916

Bucătărie de campanie, septembrie 1916

Apar articole mobilizatoare, precum *Războiul școală*: „Suntem prea ușuratici, suntem prea superficiali și iubim prea mult plăcerile. Războiul face apel la însușirile noastre de solidaritate și fraternitate națională și ne-a învățat suprema virtute, sacrificiul de sine”. Comunicatele sunt laconice: „379 de nemți luați prizonieri”, „contact cu inamicul”, „canonadă de artilerie la Dragoslavele”. Frontul înseamnă înaintarea în Transilvania și eșecul dureros din Dobrogea, cu catastrofa de la Turtucaia. Un locotenent din București, Ghercea, intră victorios în Brașov și e întâmpinat de bunic; cu lacrimi în ochi, acesta mărturisește: „Acum pot muri!”

Oricât a fost de diminuat ori învăluit în explicații de tipul „românii au știut să se replieze la timp ca să nu lase în mâna dușmanului...”, „apărare terminată prin victorie”, dezastrul de la Turtucaia a însemnat numeroși morți și răniți. Aceștia din urmă sunt descriși placid: au moral bun, știu să scrie și să citească, cer ziare și așteaptă să se întoarcă pe front. Lor li se adresează, inutil după părerea multora, și maica Smara; aceasta cutreieră spitalele și ține conferințe moralizatoare. Dar sunt și persoane realiste, care înțeleg să se angajeze eficient. Iată câteva exemple: se strâng fonduri pentru ambulanțele auto „Regina Maria” (titulara a donat 50.000 de lei, Jean Chrissoveloni, 500.000 de lei, Banca Națională, 50.000 de lei). Jockey Clubul sprijină aceste ambulanțe și deopotrivă Societatea „Familia luptătorilor”.

La București se organizează spitale: al coloniei franceze (120 de paturi), condus de sora Pucci și de Maria Ventura, la St. Vincent

de Paul; al italienilor (40 de paturi), organizat în școala lor, din inițiativa ministrului Fasciotti. Fondurile au provenit din donațiile personalului legației. La Palatul Regal spitalul e condus de dr. Romalo și de Ecaterina Cantacuzino. Camera de Comerț are un spital de 100 de paturi. Clubul liberal scoțian adună fonduri pentru un spital dăruit reginei Maria. Se înmulțesc cantinele de tip „supa copilului”; ziarele *Adevărul* și *Dimineața* asigură zilnic o masă pentru 100 de soții ale mobilizaților, cu copiii lor. La Miclăușani, familia Cantacuzino ia în sarcină, până la majorat, pe toți copiii combatanților de pe moșie. Doctorii Tatușescu și Leonte conduc o „formație sanitară” pe front de 200 de paturi; alta, de 300 de paturi, e condusă de dr. Hasnaș. Mai mulți doctori elvețieni vin, cu contract, pe durata războiului, să lucreze în România. Frații Müller, brutari, pun la dispoziția guvernului capacitățile unei fabrici de pâine (cu 50.000 kg zilnic). Restaurantele „Oppler” și „Luther” (cu fabricile aferente) oferă zilnic 200 de supe populare. Familiile soldaților primesc gratuit lemne din pădurile de pe Domeniile Statului. Se înființează spitalul avocaților (în incinta clubului acelorasi profesioniști).

Ca și până acum, lumea făurește planuri postbelice: în locul Austro-Ungariei o monarhie triarhistă, formată din nemți, cehi și unguri (*Gazette de Lausanne*). Românii au altă soluție: Galiția să fie împărțită între Polonia și Rusia, Trentin, Istria și Dalmația să revină Italiei, slavii de sud să intre în componența Serbiei, Bucovina, Banatul și Transilvania să formeze o unitate de 14 milioane de oameni cu Regatul Român. În felul

GEORGETA FILITTI

Angajarea țării în război, de la 15 august 1916, aduce schimbări radicale în viața românilor. Comunicatele de pe front, aprovizionarea tot mai anevoioasă și bombardamentele germane ajung rațiunea de a fi a unui popor, atras, ca nenumărate altele, în nebunia unui conflict declanșat de câteva capete înfierbântate.

RĂZBOI! Acesta e cuvântul în jurul căruia gravitează de aici înainte, timp de trei ani, viața românilor. Sunt doar două săptămâni de când s-a anunțat declarația noastră de război și atmosfera este euforică: trupele înaintează victorioase dincolo de Carpați, mobilizarea civililor pentru crearea și întreținerea spitalelor este exemplară, iar presa internațională, din Anglia până în Noua Zeelandă, e unanimă în a saluta intrarea României în luptă, ca moment decisiv al conflagrației.

Pentru prima oară românii sunt siliți să citească comunicate militare

stereotipe. Ziarele sunt însă pline de pasaje cenzurate, care rămân tainice pentru totdeauna; oamenii învață rapid să interpreteze, spre a deduce, fie și parțial, adevărul. Acesta va ieși la iveală abia după încetarea ostilităților. Un cronicar ad-hoc, ale cărui mărturii devin cunoscute *post-bellum*, este un comiliton al lui Take Ionescu, Vasile Căncicov. Arestat de nemți la București, plecat temporar la Roșiori de Vede, revenit, acesta ține, cu rigoare avocătescă, un jurnal unde urmărea, pe hartă, comparația permanentă a comunicatelor. Contrazicerile și fardările evidente dau măsura a ceea ce s-a întâmplat în anii tragici ai Primului Război Mondial.

1916

Comandamentul trupelor germane din Petrosani

Anunț liniștitor din presă despre Turtucaia

tău. Iată-l că se realizează, în sfârșit. După ce te vei fi eliberat, îți vei salva frații”.

Dagblad, din Stockholm, consideră că pentru francezi intrarea României în război e evenimentul cel mai de seamă după bătălia Marnei. *Corriere d'Italia* aprecia că gestul României grăbea sfârșitul războiului. În fine, *L'imparcial*, de la Madrid, declara că țara noastră a rupt definitiv echilibrul în favoarea Aliatilor.

In schimb, presa maghiară e plină de venin: „Acum războiul mondial și-a atins apogeul. Comedia neutralității jucată la București a fost un efort zadarnic”, scrie *Pester Lloyd*. Iar *Az Est* își liniștește cititorii: „Transilvania să fie calmă. Ungurii se vor bate până la ultimul om ca să respingă atacurile de la frontieră”.

Fără îndoială, era un moment de cotitură a războiului, dacă adăugăm și venirea la putere în Grecia a Guvernului Venizelos, care decide ruperea alianței cu Puterile Centrale și alinierea la forțele Antantei; se părea că sorții sunt favorabili acesteia din urmă. E luna când generalul francez Sarraill, aflat la Salonica, vorbește triumfalist de „concursul meu complet pentru reușita operei comune”. Din nenorocire, va mai dura până la înghințarea Centralilor.

Între timp, populația civilă e supusă presiunilor zilnice ale bombardamentelor (comunicatele prefectului Capitalei, Corbescu, au o notă hilară: cere bucureștenilor să-și închidă geamurile, ca să nu fie sparte de suflul bombelor!) și lipsurilor accentuate. Mercurialele rămân neoperante, vânzarea băuturilor alcoolice e permisă cinci ore pe zi și doar în

cantități de câte un sfert de litru. Societățile de asigurări refuză să facă asigurări contra pagubelor provocate de război. Convorbirile telefonice ale particularilor se reduc la trei minute. Hârtia se scumpește de la o zi la alta și reclamația ziarelor bucureștene – 16 la număr – față de manevrele fabricii „Letea”, a familiei Brătianu, rămân fără ecou.

Diversitatea și optimismul știrilor de până acum e înlocuită cu vești despre Organizația internațională a prizonierilor și internaților de război, cu sediul la Haga, având o secție românească condusă de doamna Mitileneu, ori despre transporturile de haine călduroase și medicamente pentru România, inițiate de Crucea Roșie britanică și de Ordinul masonic „Sf. Ioan”. Și anunțurile caselor de discuri poartă pecetea tulburării: gramofonele „Inger” oferă, prin celebrul magazin „Feder”, înregistrări cu Carusé și Chalapin (pentru Carusso și Șaleapin), plătite în rate lunare.

Din lungul șir al primenirilor societății, care cu siguranță ar fi întârziat încă ani de zile, amintim ordonanța regală prin care femeile nu mai aveau nevoie de consimțământul soțului ca să-și administreze averea, să contracteze împrumuturi ș.a.

Curiozitățile, ciudățeniile, excentricitatea cutărui american sau englez, atâtea lucruri în răspăr cu bunul simț, nu-și mai fac loc până la cititorul român. În afară doar, iată, de un anunț pe care fiecare îl poate interpreta cum vrea: la „Mica publicitate”, o pereche de englezi din București vrea să cineze în fiecare seară cu o familie de ruși sau de francezi. Să fie expresia prieteniei anglo-franco-ruse sau stenahorie de cuplu? ■

Pagină cenzurată din ziarul Universul

Maica Smara

1916

acesta, ungurii s-ar potoli, strănși între cehi, sârbi și români.

Apeluri, manifeste către românii din Transilvania și Bucovina îndeamnă la dezertare din armata crăiască, la alăturarea de trupele române ce se apropie. „Ora eliberării voastre a sunat!“, „Ne așteaptă victoria!“, „Sibiul va fi totdeauna al românilor!“, titrează ziarele proantantiste ce își continuă apariția, în vreme ce susținătoarele Centralilor sunt suprimate (*Ziua, Seara, Dreptatea, Libertatea*).

La 11 septembrie se inaugurează linia de cale ferată directă București – Brașov.

Dar tot în această lună apar primele semne de nereușită, învăluite în retorica cenzurii de război: începem să ne retragem de la Petroșani unde existența minei era „un lux pentru noi“ și „o necesitate vitală“ pentru unguri; „Centralii au trimis trupe [cenzurat]. E doar un incident al războiului nostru din munți“. Cât privește retragerea „abilă“ din Dobrogea, ea e urmarea unei strategii dibace: ca bulgarii să intre în cetățile goale.

Intre informații trunchiate, știri cenzurate și realități tot mai palpabile, românii se pregătesc, într-o grabă dureroasă, de ce e mai rău. Aeronavele Zeppelin bombardează Bucureștiul și împrejurimile sau aruncă bomboane otrăvite. În grădina Legației germane o echipă de americani descoperă mari cantități de explozivi și fiole cu microbi. Sirenele funcționează defectuos și locuitorii Capitalei nu aud în timp util ca să se adăpostească. Unde? Prefectura le recomandă magazinele, dar acestea sunt închise; nici Spitalul Brâncovenesc nu primește trecători în incinta sa. Apoi destule pușlamale încep să

imite sunetul sirenelor, încât oamenii sunt dezorientați.

Și în armată sunt ciudățenii. Comandantul Armatei de Nord ordonă ca oștirea să vorbească doar românește. Aliații nu știu ce să facă și comandantul se vede silit să contramandeze ordinul.

Dacă în interior presa românească are aproape numai articole de caracter utilitar ori de îmbărbătare, cea străină consacră Românici comentarii nesfârșite, încât cineva observă pe bună dreptate: „Toată lumea se ocupă de România!“ Iată câteva: comparație între Averescu („elegant și mândru urmaș de coloni ai lui Traian“) și Mackensen („mutră de câine turbat, teutonul în toată bestialitatea lui atavică“), în *Le Petit Parisien*. „Nu eram pregătiți, n-am avut destule steaguri românești să-i întâmpinăm, deși îi așteptam de doi ani“ (*Le Figaro*). „La 1848, Jules Michelet era cetățean al Craiovei, Edgar Quinet a dat numele unei străzi la București“ (*Le Courrier du Parlement*). „Intervenția României e un simptom decisiv al victoriei“ (*Echo de Paris*). „România a intrat în război ca să repare o nedreptate istorică“ (*L'intransigeant*).

Să observăm că presa franceză estima, în funcție de ziar, armata română între 500.000 și 900.000 de oameni. În Parlamentul francez, președintele Paul Deschanel ne omagiază într-un fel neobișnuit: „Scumpă Românie! Iei parte la lupta sfântă care-ți confirmă originile nobile. Da, tu ești marea rasă patriciană creatoare de dreptate. Ai suferit timp de veacuri martiriul; ai băut până la fund cupa nedreptăților și suferințelor. Dar în noaptea adâncă ți-ai păstrat, odată cu limba, secretul forței și al idealului

Reprezentarea bufniței în peștera Chauvet

în reprezentare pe zeița Iștar, a dragostei, fertilității și războiului.

Pentru unii – noroc: lumea greacă...

Probabil varianta sumeriană a fost și una dintre sursele de inspirație pentru mai târziu imaginea a Athenei, divinitatea greacă a înțelepciunii. Impresionată de ochii adânci, strălucitori în întuneric, ai bufniței, ce privea mereu înainte, Athena a așezat-o în rândul ființelor „alese”, ocrotitoare a comerțului și armatelor. O purta pe umăr, alintând-o, iar pasărea o răsplătea oferindu-i șansa de a afla cele mai ascunse secrete. Când au câștigat bătălia de la Marathon în fața persilor, legenda spune că armatele atenienilor au fost conduse spre victorie de însăși zeița preschimbată în bufniță. Astfel că, aproape la tot pasul, prin vechia Atenă, găsești și astăzi efigiile unor bufnițe mai mici cunoscute la noi, cucuvele (*Athene noctua*) –, simbol protector al capitalei elene –, iar gândul te poartă la staturile ce aveau obiceiul să păzească vechiul Parthenon, dar și la tetradrahmele din secolul al V-lea, care aveau ștanțate pe o parte chipul zburătoarei cu privire pătrunzătoare prezent și astăzi pe varianta de 1 euro

grecească. De unde și zicătoarea: „Să aduci bufnițe la Atena”, în sensul de a crea o situație completamente absurdă!

După credințele vechilor greci, păsările ar fi fost binecuvântate și cu o lumină interioară, care i-ar fi oferit vedere nocturnă. În *Istoria anima-*

lor, Aristotel povestește că, într-o zi, un corb i-ar fi distrus cuibul unei bufnițe; supărată și dorind răzbunare, aceasta a făcut la fel, dar în timpul nopții și, de atunci, a devenit simbolul acesteia. Tot în mitologia greacă, înaripata l-ar fi avut dușman de moarte pe zeul Dionysos, deoarece capacitatea de a vedea pe întuneric i-ar fi profanat misterele.

... pentru alții – tragedie: Imperiul roman

În ceea ce îi privește pe romani, situația se schimbă radical. Pasărea devine un simbol al morții, al pericolului iminent, dar, totodată, și un păzitor de rele. O bufniță moartă, atârnată de ușa de la intrare, se presupunea că îl anunță pe diavol să nu treacă pragul acelei locuințe și să îndepărteze toate nenorocirile posibile. Odată însă ce o persoană auzea strigătul cucuvelei, pierderea vieții nu era departe. Legende consemnează că multe dintre morțile violente ale marilor personalități din istoria romană au fost prevestite de bufnițe: Iulius Caesar, Augustus, Commodus Aurelius, Agrippa... În *Eneida* lui Virgiliu, trecerea în neființă a Didonei, regina întemeietoare a Carthaginei, ar fi fost ghicită

tocmai dintr-un tipăt de bufniță. Eresul a ajuns până la Shakespeare, care, în al său *Iulius Caesar*, leagă sfârșitul împăratului roman de cântecul unei păsări de noapte, care a terifiat mulțimea din piața mare a Romei. Horațiu a asociat-o cu vrăjitoria, poate și pentru faptul că îi erau cunoscute unele poțiuni magice sau remedii farmaceutice, făcute fie din pene, fie din organele înaripatei. Astfel, cenușa ce provenea de la arderea unui picior era considerată antidot la mușcăturile de șarpe, iar inima, pusă pe pieptul unei

Tableta sumeriană pe care apar Iștar și cele două bufnițe

femei adormite, cel mai bun detector de minciuni...

Ghid spre lumea de dincolo

La celți, probabil și sub influența creștinismului, bufnița avea misiunea de a conduce sufletele morților pe tărâmul celălalt. Una dintre zeițele mitologiei galeze *Arianrhod* –, numită și „Cerc de argint” –, sub chipul păsării nopții, reprezenta reînnoirea ciclică a naturii, iar cu ochii uriași

Poveștile animalelor

BUFNIȚA. ZECE SUPERSTIȚII ȘI LEGENDE

THEO STĂNESCU-STANCIU

A respecta tendințele modei constituie pentru mulți dintre noi un stil de viață. Ni se potrivește sau nu, ne reprezintă sau nu, totul este să respectăm tiparele: în vestimentație, în achiziționarea de accesorii sau în design-ul interior. De câteva veri, și România a fost cucerită de... bufnițe. Coliere, cercei, broșe, brățări, tricouri sau rochii cu imprimeuri viu colorate, șaluri vaporozăse, gentuțe dichisite sau voluminoase traiste de cumpărături ori pentru plajă, statuete, suporti de flori și lumânări, ceasuri, magneți, brelocuri... și înșiruirea poate lesne continua la nesfârșit. Trăim într-o lume dominată de bufnițe mari, mici, cel mai adesea ochioase, zâmbitoare sau îmbufnate, cu ochelari sau tocă de licențiat, păsările care pentru mulți dintre părinții și buncii noștri se confundau cu moartea și veștile rele, ne sunt acum tovarășe zi de zi. Le cunoaștem însă povestea?!...

De-a lungul istoriei și aproape în toate culturile, oamenii au privit bufnița cu fascinație, dar și cu spaimă. Doar foarte puține alte creaturi au încarnat atât de contradictorii credințe. Bufnițele au fost, laolaltă, atât venerate, cât și temute; admirate, dar și disprețuite; asociate cu medicina, dar și cu vrăjitoria, previziunile legate de starea vremii, naștere sau moarte. Ca prădători nocturni, ele au devenit întruparea femininului, tenebrelor nopții, dar și ale lunii și viselor.

Mistere din Epoca Pietrei

Imagini ale păsărilor nopții au apărut încă din cele mai vechi timpuri. Picturile rupestre conțin adesea reprezentări de bufnițe, zburătoare intrând, astfel, pe o listă destul de scurtă a animalelor care au fost imortalizate încă de la început. Pentru unii istorici, acestea pot fi asociate cu practicile magice, tipetele stranii ale păsării contribuind la nașterea unor ciudate superstiții. Una dintre cele mai

vechi datează din perioada Paleoliticului superior, a culturii aurignaciene, și s-a descoperit într-o peșteră din sudul Franței, Chauvet, fiind datată undeva între 32.000-35.000 de ani în urmă. Ea prezintă silueta unei bufnițe, alături de cea a unui cal, pasărea părând a veghea asupra tuturor. Iar despre o tăbliță sumeriană (2.300-2.000 î.Hr.) s-a crezut că o înfățișează pe Lilith, zeița morții, jumătate femeie, jumătate vultur, flancată de două bufnițe. Astăzi, cei mai mulți istorici identifică

Bufniță reprezentată pe un mozaic roman, ...

XIX-lea, precum scoțianul Robert Blair (1699-1746) sau William Wordsworth (1770-1850), ea reprezenta întruparea osândei. Dacă auzai strigătul unei bufnițe pe lângă fereastra unei case unde locuia o persoană bolnavă, oricât de gravă ar fi fost maladia, o credință locală spunea că aceea murea în trei zile.

Fabulistul și predicatorul Odo din Kent (cca. 1185-1246/1247) explica traiul nocturn al bufniței tocmai prin faptul că ea ar fi fost pedepsită de împăratul păsărilor, după ce a furat un trandafir, simbolul frumuseții perfecte.

Mulți dintre englezii din zonele rurale, și astăzi, ciulesc urechile atunci când aud un tipăt de bufniță: dacă el este ascuțit, se vestește vreme rea, plină de furtuni și vânt rece. Pe de altă parte, dacă îl sesizează într-o zi urâtă, pot dormi liniștiți, timpul se va schimba pe dată.

După o altă veche credință de pe insulă, dacă înconjori de mai multe ori un arbore unde ai văzut o bufniță, aceea își va roti capul, până și-l va frânge și, astfel, ghinionul va fi îndepărtat.

Vrăjitoare...

După unele legende populare din Germania și Scan-

dinavia, bufnița este considerată un fel de spirit al pădurii (*Holzweibl*). Caracterul ei nocturn îi conferă, totodată, o conotație demonică.

Încă din Evul Mediu, episcopul Albertus Magnus (1195-1280) atrăgea atenția asupra puterilor speciale considerate oculte ale bufnițelor. Și în multe dintre reprezentările vrăjitoarelor din Antichitate și până în vremurile moderne, ea le însoțește, ca un tovarăș necuvântător, facilitându-le reușita și celor mai tenebroase planuri. De

... în forma unui vas din cultura Moche, Peru...

asemenea, ele asistă, tăcute și impenetrabile, la prepararea poțiunilor și mixturilor.

Dețin, la rândul lor, puteri magice. În gândirea arabă, se spune că fiecare femelă bufniță clocește două ouă: unul deține secretele vrăjii pentru căderea părului, iar celălalt opusul!

Ca orice maștere, ele fură copiii. În Malaysia, există credința că mănâncă nou-născuții, în timp ce pentru vorbitorii de swahili, le aduc acestora boli cumplite, iar pentru arabi îi răpesc, bineînțeles, în timpul nopții.

Ornitologi de pe toate continentele au tras un semnal de

alarmă cu privire la protejarea speciilor de bufniță, căci numai în timpul festivalului hindus Diwali, ținut în onoarea zeiței Lakshmi, sunt omorâte peste 1.000 de păsări în procesiuni de magie neagră, în speranța de a obține puteri magice și a alunga ghinionul. Explicația ar veni de la faptul că bufnița se identifică, la indieni, cu acea zeiță a prosperității, a înțelepciunii și a destinului, care, atunci când călătorește singură, era însoțită de o bufniță, iar când era împreună cu zeitatea supremă Vishnu, de un vultur. În timpul festivalului și nu numai, amulete confecționate din oase, cioc și gheare de bufniță sunt la mare căutare.

... dar și leac

Și de la poțiuni magice, la pastile miraculoase nu a mai fost decât un pas.

Aproape orice provenea de la înaripata nopții a fost considerat un posibil leac. În Anglia medievală, alcoolicii erau tratați cu ouă crude, iar

... și într-o piesă din aur, descoperită în Columbia

Athena cu bufnița

putea desluși tainele subconștientului uman, despărțindu-i pe cei de bună-credință de cei înșelători. Ea devenea încarnarea magiei lunii și a spiritului inițierii; răsuflarea sa era considerată vindecătoare.

Chiar și la unele triburi de indieni nord-americani apare ideea conform căreia moartea poate fi văzută ca „o trecere dincolo, în lumea bufnițelor”.

Strigătul morții

Pentru noi, est-europenii, pasărea încarnează un spirit malefic, care prevestește moartea, ghinionul. „Bufnița nu clocește privighetori” spune un proverb vechi românesc. Într-o altă istorioară din Balcani, la începuturi, ea ar fi fost o vădană. Din nefericire, a ales greșit un soț care o bătea mai toată ziua, făcând-o să strige: „Vau! Vau!”; văzând-o cât suferă, Dumnezeu a transformat-o în... bufniță. Copiii bulgari învață despre caracterul înșelător al pasării, din basmul *Bufnița și corbul*. Se spune că, în vremurile de demult, bufnița devenise meșteră în ale vopsitului. Toate înaripatele îi

treceau pragul, pentru a-și primi pete viu colorate. Într-o zi, a venit și corbul, care era, în acele timpuri, alb ca spuma laptelui. Și a rugat-o pe bufniță să îi schimbe înfățișarea. Zis și făcut! Abilă, aceasta i-a măgulit orgoliul: „Am să te fac cum nu mai este nicio zburătoare!”. Și a ales un negru tăciune. Iar când a ajuns la ultima pană, i-a șoptit corbului: „Și acum am să arunc vopseala, ca să nu mai ceară nimeni o asemenea culoare”. Când s-a văzut, a rămas uluit. Nu se aștepta la o asemenea schimbare: „De ce ai ales negrul?!”. „Păi, nu ai spus că te-ai plictisit de atât alb! Negrul e o culoare care impune

limbile Europei Occidentale, sunt utilizate expresii care insistă tocmai pe acest tandem bufniță-femeie. Italienii le numesc „civette” (bufnițe) pe tinerele fete care își etalează ostentativ farmecele, dar, pe de altă parte, nici nu le permit băieților prea multe. Francezii, cu rafinamentul care îi caracterizează în multe privințe, folosesc cuvântul „chouette” (bufniță), pentru a descrie ceva seducător, vesel, elegant, amuzant. Mai mult chiar, pentru locuitorii din Lorena, pasărea poate aduce alinare unei fete bătrâne, vederea ei însemnând un singur lucru: căsătoria este aproape!

Tot în Franța, înaripata a devenit și simbolul unui oraș. În Dijon, există superstiția că, pentru a-ți aduce norocul în cale, trebuie să atingi sculptura cu chipul pasării, aflată pe zidul de nord al bisericii Notre Dame.

Cum să afli cum va fi vremea...

Dacă treci Canalul Mânecii, și englezii au păstrat multe superstiții legate de bufniță. Una dintre imaginile predilecte lansate de literatura britanică este cea a unei pasări a întunericului, iar întunericul a fost întotdeauna asociat morții. Pentru unii dintre cei mai reprezentativi poeți ai veacurilor al XVIII-lea și al

Cesti grecești decorate cu bufnițe, din secolul al IV-lea î.H.

respect, arată putere... Vei fi cea mai importantă pasăre a cerului!”. Replica l-a lăsat cu ciocul căscat, nu mai putea face nimic acum. Așa că a plecat, oarecum supărat pe fapta bufniței. Și, de atunci, meștera a rămas îmbufnată și o pasăre a nopții, bântuind prin codrii doar atunci când corbii dorm.

Spirit de femeie; dacă e dichisită... își găsește și soț?!

În credința aborigenilor australieni, bufnițele reprezintă, de fapt, spiritele femeilor și, astfel, preiau și un caracter sacru. În multe dintre

Vas corintian în formă de bufniță

Cetatea Feldioara

IONEL BOTA

(Director al Muzeului de Istoria Culturii Cărașene, Oravița)

Prezența Ordinului Cavalerilor Teutoni în teritoriile românești și contactul acestuia cu istoria noastră, în perioada consolidării instituțiilor feudale, sunt, cu siguranță, un subiect incitant. El captivează și astăzi, determinând, din păcate, și opinii, la o primă verificare, fie firave, fie construite pe un fundament documentar-informativ fals. Și astfel, se impun o revizuire a temei, în abordările de până acum ale discursului istoriografic, o recuperare și o interpretare corectă a surselor documentare, a bibliografiei.

Papa Innocențiu al III-lea (1198-1216) miza, prin colonizarea lor, pe implantarea unor germeni de influență cultural-spirituală și politică în comunitățile românești autohtone. Odată stabiliți însă, membrii Ordinului Teutonilor au dobândit orgoliul ospetelui care, după ce-i oferi găzduire, vrea să te alunge din casă.

Centru – cetatea Feldioara

Printr-un document din 7 mai 1211, teutonii au fost colonizați în Țara Bârsei, cu scopul de a apăra granița de sud-est a Transilvaniei,

obținând, în consecință, privilegiile solide, precum: scutiri de vămi și dări; dreptul de a apela la judecata regală; dreptul de a ține și a organiza târguri, de a ridica cetăți (numai din lemn); scoaterea de sub jurisdicția voievodului Transilvaniei. Teritoriul a fost situat doar formal într-o competență autoritară a Ordinului și, cum s-a și întâmplat în 1221, conflictul teutonilor cu regele ungar a plecat tocmai de la tentativa de a transforma ținutul, prin unificarea proprietăților pe temeiul organizărilor de tip religios, într-un domeniu autonom.

Documentul daniei conținea clare precizări în legătură cu delimitările teritoriului aflat în

băieților, încă din primii ani de viață, li se recomanda consumul aceluiași aliment, pentru a-i feri, pe viitor, de acea țară. Același remediu era cunoscut și de grecii antici, care însă au modificat puțin rețeta, oul fiind amestecat cu vin, pe care alcoolul trebuia să îl bea timp de trei zile. Poțiunea putea fi folosită și pentru reducerea durerilor de stomac. Și tot ouăle, de astă dată scrum, erau recomandate englezilor pentru îmbunătățirea vederii sau ca remediu pentru tusea convulsivă.

În India, bufnița gătită era considerată a deține multiple proprietăți medicinale. De pildă, convulsiile la copii puteau trece dacă mâncau... ochi de bufniță, iar carnea propriuzisă era bună pentru reumatici, dar era, totodată, și un puternic afrodisiac. Mai mult, oricine consuma tot ochi de bufniță se spunea că va deține puterea de a vedea în întuneric.

Animal simbol pentru Europa unită?

În ultimii ani, în perioada în care proiectul de cooperare

Zeita Lakshmi cu bufnița

europenă nu se confrunta cu asemenea probleme de anvergură ca astăzi, identitatea Uniunii a reprezentat un dezechilibrat. Mulți au încercat să găsească reprezentarea perfectă. În 2009, a declarat al creativității și inovării, o importantă publicație franceză *La Tribune* a propus Comisiei de afaceri constituționale a Parlamentului European o listă cu animale care ar putea deveni simbolul Uniunii Europene: taurul, broasca țestoasă, elefantul, leul, porumbelul și... bufnița. Eurodeputatul german Jo Leinen, care

conducea în acea vreme comisia, a fost extrem de încântat. „Un animal emblemă ar apropia mult mai mult Uniunea de cetățeni!“.

Cum s-a ajuns la cele șase soluții?! Un specialist în simbolică animalieră, Michel Pastoureaux, a optat pentru taur, pe filieră mitologică; Valéry Giscard d'Estaing pentru țestoasa dragon, simbolul longevității; belgianul Alain Guggenbühl, specialist în negocieri și comunicare (Institutul european de administrație publică) pentru elefant, animal puternic, dar cu deplasare... lentă; Jo Leinen pentru porumbel, în ideea păcii; mai multe personalități au susținut leul; profesorul de istorie contemporană Eric Baratay pentru bufniță, încarnarea înțelepciunii. Gazeta le-a propus și cititorilor să participe cu propuneri. Și nu au fost deloc puține: mamutul, lupul, porcul mistreț, furnica, albina, cocoșul, clanul, vulpea, pasărea Phoenix, ratonul, centaurul, cerbul, ursul, vidra, calul, pisica, delfinul, măgarul, liliacul, câinele, zebra... Dar, până la urmă, din prea multe variante, nu s-a impus niciuna! ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2016, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine publica *El Luzera* de la Pasiensia, singura publicație de limbă ladino din România?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2016 este:
Constantin Dogariu, Constantin Colțatu și Dumitru Goga

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna **Rodica Ceorchelea**, din comuna **Letea Veche**, sat **Holt**, județul **Bacău**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2017.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Regele Andrei al II-lea și prima soție, Gertrude de Merania, într-o miniatură

conflict mocnit între regalitatea maghiară și teutoni a fost aplanat de Sfântul Scaun.

Bula de Aur a lui Andrei al II-lea, care stipula, printre altele, recunoașterea imunităților juridice nobiliare în relațiile cu regele, a agitat și conștiința colectivă a Ordinului Cavalerilor

Teutoni. Cu acel prilej, și ei au invocat ceea ce vor obține ca înlesniri și privilegii, prin actele din mai și decembrie același an, cum am văzut mai sus.

Nemulțumirile au izbucnit după ce Andrei al II-lea a acordat, în 30 noiembrie 1224, prin privilegiul *Andreanum*, primele și cele mai importante drepturi pentru sașii transilvăneni, în teritoriul pe care ei îl colonizaseră în ținutul Orăștiei hunedorene și în teritoriul regiunii Baraolt. Polemicile cu regalitatea au fost reluate, de astă dată conflictual. În 1225, Andrei al II-lea ajungea să-i alunge din Țara Bârsei, folosind, ca principală acuzare, încălcarea delimitărilor teritoriale anterior stabilite, ca și ridicarea cetăților din piatră, nu de lemn, cum se stipulase în actele dintâi ale stabilirii membrilor Ordinului în provinciile locuite de români. În realitate, cavalerii mizau pe neacceptarea noilor realități administrativ-teritoriale, când vechiul comitat Alba, la care se arondase și Țara Bârsei, se restrângea în părțile tradiționale, dobândind, astfel, competențe comitatul regal de *Korona-Barasu*, Brașov.

Alungați din Țara Bârsei, dar nu și din Banat, cavalerii Ordinului Teuton au obținut, în schimb, din partea lui Frederic al II-lea, prin *Bula de Aur* de la Rimini, autoritatea asupra teritoriilor cucerite în Prusia, unde au început să se stabilească după 1230. Fidelitatea față de suveranul german a

reprezentat pre-textul binevenit pentru Frederic al II-lea ca să emită *Statutum in favorem principum*, document prin care marii seniori obțineau noi privilegii; prin același act, era însă interzisă înființarea atât a unităților asociative meșteșugărești, cât și a comunelor urbane.

Hermann von Salza

Gringennens, gladiferul care picta cărți de joc

În Banat activa o ramificație a Ordinului Teuton, Ordinul Cavalerilor Gladiferi, de unde – în istoriografia bănățeană de la finele veacului al XIX-lea și în întreaga perioadă interbelică – au apărut speculațiile cu Glad, voievodul, *Gladus*, *Claudius*, *Cladius*, *Clodius* ș.a.m.d, cu ascendența membrilor uniunii acelor gladiferi în „unitățile” speciale creștine din vremea voievodului român. În 1234, gladiferii din ținutul cărășan se mai aflau la datorie, în preajma cetății Carașova, dar nu trebuie să le excludem prezența nici în cetățile *Iladia*, *Mehadia*, *Urschia*, *Horom*, *Haram*. În acel an, abatele Fredericus de Hamborn sosea în zona ardeleană-bănățeană, pentru a face un raport-bilanț. Astfel, în *Catalogus Ninivensis* al călugărilor Ordinului Premonstratens se pomenesc filialele acestuia; bisericile de rit catolic ridicate în Banat și sudul Transilvaniei; bisericile aflate sub autoritatea Vaticanului sau, în numele Vaticanului, administrate în cadrul organizărilor cavalerilor teutoni.

Bilanțul fusese solicitat de evenimente, realități și situații din aria de autoritate a Episcopiei Cumaniei, instituția romano-catolică având rădăcini încă firave în solul românesc. La 14 noiembrie 1234, Diploma

Reprezentare medievală a bătăliei de la Kreussenbrunn

stăpânire formală: „Iar primul hotar al acestui teritoriu începe de la întăriturile cetății Halmeag și merge până la întăriturile cetății lui Nicolae [Micloșoara, Miloșoara – I.B.], unde curge apa ce se numește Olt, și așa, urcând pe Olt, merge în apropierea celui loc unde râul Prejmer [Tortilou – I.B.] se varsă în Olt. Și iarăși merge de-a lungul acestui râu până la izvorul aceluiași Prejmer și de acolo la izvorul apei numite Timiș, apoi până la vărsarea apei numite Borza [Bârza – I.B.]. Tot acest pământ, după cum îl înconjoară numiții munți și râuri, se numește Borza“.

Centrul zonei fortificate a fost reprezentat de cetatea Feldioara, dar includea și vechile așezări întărite cu ziduri, garnizoanele, abandonate, dar revigorate, cetățile (cele mai citate fiind: Codlea, Hălmașiu, Ungra, Micloșoara, Tâmpa-Brașov, Prejmer). În aprilie 1220, împăratul german Frederic al II-lea de Hohenstaufen (1220-1250) a acordat noi privilegii seniorilor eclesiastici, beneficiari fiind și membrii Ordinului Teuton, prin actul *Confederatio cum principibus ecclesiasticis*.

Motivațiile atragerii cavalerilor pot fi depistate în gestul ducelui polonez Konrad de Mazovia (1187-1247), fiul lui Cazimir al II-lea cel Drept (1138-1194), care a apelat, în același an 1220, la cavaleri pentru a supune câteva comunități baltice. Anterior, în chiar spațiul transilvan, unul dintre scopurile zăbavei lor pe meleagurile noastre a căpătat contur în 1213, când episcopul Wilhelm de Transilvania a recunoscut unitatea bisericilor de rit romano-catolic din întreaga Țară a Bârsei, cu excepția celor secuiești, sub coordonarea și supravegherea Ordinului Cavalerilor Teutoni.

O lucrare fie ignorată, fie combătută fără argumente

Tot în 1213, forța cavalerilor a fost valorificată din nou, în luptele de la Vidin, unde regele ungar Andrei al II-lea (1205-1235) a

trimis unități militare, formate din români, sași, secui, pecenegi, ce urma, alături de românii bănățeni din părțile Carașului și Severinului, să-l ajute pe nepotul de frate al lui Ioniță Caloian, Borilă (1207-1218), împotriva unei tentative de răscoală, ce avea drept scop desprinderea din Țaratul creștin de la Dunăre. Bănățenii veneau din partea cetății regale *Karrassowa*, unde, după 1211, se stabiliseră câțiva reprezentanți ai Ordinului Teuton.

La ei și la acel „Kruceburg“ face referire documentul din 7 mai 1222, respectiv privilegiul acordat lui Hermann, maestrul Ordinului Teuton, cât și confirmarea, din 19 decembrie 1222, a Papei Honoriu al III-lea (1216-1227). Din aceste

acte trebuie să înțelegem că stăpânirea (formală) a teutonilor urma linia munților mehedinteni, apoi Carpații Meridionali, mai precis, din interpretarea corectă a unui specialist interbelic din 1934, ignorată după 1950 sau combătută fără argumente solide (E.C. Lăzărescu, *Note despre documentele Țării Bârsei și Cavalerii*

Teutoni în Țara Bârsei), de la „Carassburg-Kruceburg“-ul cărășan (bănățean, fiind vorba de Banatul Montan, nu de cel timișan, de câmpie), „până la hotarele brodniciilor“ (populație ce a

trăit prin secolul al XIII-lea în spațiul moldovean), spre Moldova, și, „de la castrul Hălmeag, până la izvoarele Bârsei și de aici până la Dunăre“, o întreagă fâșie frontalieră est-sud-est.

Că există și o *realitate* bănățeană, cărășană a problemei, stă mărturie și documentul (edictul) din 1223 al aceluiași papă Honoriu al III-lea, prin care bisericile de rit catolic din Banatul Montan și din Transilvania de sud-est treceau sub autoritatea directă a Vaticanului. Înainte cu un an de evenimentele din 1222, un

Împăratul german Frederic al II-lea de Hohenstaufen și actul *Confederatio cum principibus ecclesiasticis*

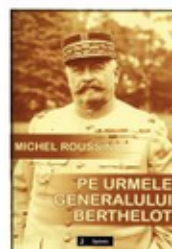

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

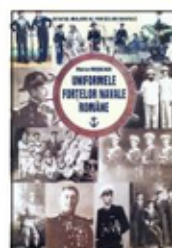
● **MEMBRII ACADEMIEI ROMÂNE DIN TRANSILVANIA 1866-2016. DICTIONAR** (sub egida Academiei Române; editori **Dorina N. Rusu, Marius Porumb, Stelian Măndruț**)

Editura Academiei Române, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, 367 pp.

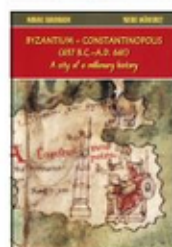
● **Michel Roussin – PE URMELE GENERALULUI BERTHELOT** (traducere din limba franceză de Mădălina Dima)

Editura Sapientia, Iași, 2016, 257 pp.

● **Marian Moșneagu – UNIFORMELE FORTELOR NAVALE ROMÂNE** (sub egida Statului Major al Forțelor Navale; coordonator: comandor Victor Guidea)

Editura Centrului tehnic-editorial al armatei, București, 2016, 303 pp.

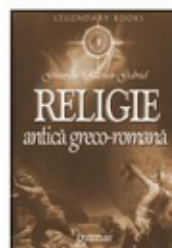
● **Mihail Zahariade, Vasile Mărculeț – BYZANTIUM – CONSTANTINOPOLIS (330-1453 A.D.)** A CITY OF A MILLENNARY HISTORY

Sfântul Ierarh Nicolae Publisher House, Brăila, 2015, 221 pp.

● **DESTINE INDIVIDUALE ȘI COLECTIVE ÎN COMUNISM** (Volum coordonat de: **Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu**)

Editura Polirom, Iași, 2013, 381 pp.

● **Gheorghe Răzvan Găbriel – RELIGIE ANTICĂ GRECO-ROMANĂ**

Editura Gramar, București, 2011, 280 pp.

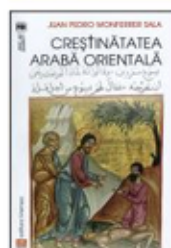
● **Emilian Bold – DANZIG-PRIMA VICTIMĂ A RĂZBOIULUI. 1 SEPTEMBRIE 1939**

Editura Demiurg Plus, Iași, 2014, 294 pp.

● **Radu Theodoru – ROMÂNIA CA O PRADĂ**

Editura Paco, București, 2015, 557 pp.

● **Juan Pedro Monferrer Sala – CREȘTINĂTATEA ARABĂ ORIENTALĂ** (traducere din limba spaniolă de Anca-Irina Ionescu; editor coordonator Ioana Feodorov)

Editura Vremea, București, 2016, 79 pp.

● **Nigel Cawthorne – VIAȚA AMOROASĂ A LUI NAPOLEON BONAPARTE**

Editura Corint, București, 2016, 293 pp.

● **INFERNUL DE PE FRONTUL DE EST. JURNALELE UNUI PANZERJÄGER GERMAN 1941-1943** (editată de **Christine Alexander și Mason Kunze**; traducere din limba engleză de Eugen Damian)

Editura Meteor Publishing, București, 2016, 256 pp.

● **PERISCOP** (Publicație trimestrială a Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere din Serviciul de Informații Externe)

Nr. 2 (34), Anul IX, aprilie-iunie 2016, 134 pp.

Papei Grigore al IX-lea (1227-1241) arăta îngrijorarea Romei: „Și unii din regatul Ungariei, atât unguri cât și germani, locuind printre ei, trec la credința lor și, făcându-se una cu acei valahi, primesc zisele taine, disprețuind pe episcopul cumaniilor...”

De fapt, ca o încununare a comuniunii de idei, interese și țeluri religioase-politice, în 1237 a avut loc fuzionarea între Ordinul

Cavalerilor Teutoni și Ordinul Cavalerilor Gladiferi. Cu acel prilej a și fost pomenit gladiferul, probabil din ținutul cărășan, Gringennens, care picta cărți de joc. Că teutonii reprezentau o forță militară de temut, pe care monarhii europeni și-i doreau ca aliați, stă mărturie participarea cavalerilor, în rândul armatelor regelui Cehiei, Ottokar cel Mare (1253-1278), la bătălia de la Kreussenbrunn (1260), când au fost învinse trupele ungaro-române ale lui Béla al IV-lea (1235-1270).

Un soi de *kairos*, mâna destinului, i-a urmat peste tot pe membrii temutului Ordin. Fostele grupări ale gladiferilor cărășeni au avut mari probleme de identitate. Poate din acel motiv (desigur, nu singurul!), la 9 octombrie 1428, și din dorința delimitărilor clare ale frontierei cu Serbia și Țara Românească, regele ungar Sigismund de Luxemburg (1387-1437) îi promitea Marelui Magistru al Ordinului Teuton, Radwitz, Banatul de Severin (incluând, atunci, și ținutul cărășan, cu Clisura).

Sigismund de Luxemburg, participant la Conciliul de la Konstanz

Cavalerii aveau jurisdicție în districtele Mehadia, Almăj, Iliadia-Ilidia, unde au fost citați 643 de cneji, respectiv, 126 în Iliadia, 293 în Almăj, 293 în Mehadia.

Instalarea teutonilor, cel puțin formală, în 1428, nu a fost agreată de călugări minorități și nemulțumirea lor s-a cumulat cu opoziția unor cneji români din districtul Caransebeș. Iată de ce, la 5 decembrie 1428, a sur-

venit Diploma lui Ludovic I, spre a calma puțin lucrurile. Teutonii primeau 24-30 cetăți și fortificații, 238 bombarde, ca și unele privilegii. Nu au fost menționați în documentele păstrate până la noi că toți cnejii ar fi recunoscut autoritatea lui Nicolae de Radwitz, o vreme ban de Zewrin, Zeurin, Severin. Exemplul a fost acela al almăjenilor, la 21 august 1430, Marele Maestru al Ordinului Cavalerilor Teutoni ajungând să se plângă lui Sigismund. Iar regele a încercat să-l atragă de partea sa pe un nemulțumit, Vlad de Bizerea, la 30 noiembrie 1429, oferindu-i bunuri mobile și imobile în Caransebeș. Vlad s-a refugiat însă în Țara Românească, la Dan al II-lea, cele 13 sate ale sale fiind date lui Radwitz și reluate, la moartea lui, de Sigismund.

În vara anului 1432, teutonii au arătat că nu puteau rezista prea mult osmanilor, lăsând apărarea provinciei bănățene tot celor ce o apăraseră și până atunci, adică autohtonilor români. ■

IZVOR ISTORIC (Triverb: 9, 3, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului CONSTANTIN BRÂNCUȘI (1876-1957), din nr.8 /2016

MASATACERII – AMAR – HOBITA – MIRON – L – U – T – ACUM – POARTA – ATAC – ARI – C – PL – TRENA – S – AIS – ALAMITA – S – TAIE – ACAR – ACA – OGAR – TC – RENOVAT – SUA – EPAVA – PARIS.

Soluția jocului MONAHALA, din nr. 8/2016

CATRE SCHIT A TRECUT UN STARET
(CA – T – R – E – SCHITAT / RE – CU – T / UN – S / T – ARE – T)

Doi ani, din august 1914 până în august 1916, premierul român Ion I.C. Brătianu a amânat intrarea României în război. A ales bine atunci când a decis să se alăture Antantei, spre sfârșitul verii lui 1916?

Continuăm cu partea a doua a articolului care caută un răspuns la această întrebare.

INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Cercurile revoluționare din Rusia s-au dinamizat progresiv, astfel încât în octombrie-decembrie 1916, în armata rusă se vorbea deschis despre declanșarea revoluției.

Cu siguranță, conducerea politică de la București ar fi fost șocată să știe ceea ce a scris ulterior un general rus, A.I. Denikin, despre situația armatei ruse în acele luni, adică la puțin timp de la decizia de intrare în război. „Reprezentanți ai unor cercuri sociale și ai Dumei de Stat au făcut o vizită lui Alekseev [șeful Stavka, Comandamentul Suprem rus – *n.n.*], care se afla la tratament la Sevastopol [de la 1 noiembrie Alekseev se afla în repaus medical, menținând legătura cu Marele Cartier General –

n.n.]. Aceștia au spus generalului destul de sincer că o revoluție este în pregătire. Ei bănuiau care vor fi consecințele acesteia în țară, dar nu puteau spune cum ar fi reacționat frontul și îl consultau pe general. Alekseev a insistat cu fermitate că schimbările violente în timpul războiului erau inadmisibile, că acestea ar constitui o amenințare mortală pentru front, care, potrivit opiniei sale pesimiste, «nu era deloc echilibrat», și a pledat împotriva oricărui act ireparabil de dragul păstrării armatei. Delegații au plecat,

promițând să ia măsurile necesare pentru a evita revoluția avută în vedere. Nu știu pe ce informații își baza generalul Alekseev declarația sa ulterioară, anume că aceleași delegații au vizitat apoi pe generalii Brusilov și Ruzski [generali cu comenzi superioare pe front – *n.n.*], iar după ce acești generali au exprimat o viziune opusă, ele și-au modificat decizia inițială; dar pregătirile pentru revoluție au continuat.”

Să ne imaginăm că atunci când armata rusă era în preajma unei iminente

RĂPCEJUNE

6

1850. La Manchester se deschide prima bibliotecă gratuită. Cea dintâi bibliotecă municipală a apărut la Hamburg, în 1529, dar cea de la Manchester, populară, finanțată dintr-un impozit plătit de locuitorii orașului, se adresează celor mai sărace pături ale populației, invitate să citească cele 20.000 de volume pe care le deține. Charles Dickens este prezent la inaugurare: „Vino aici și învață“, își îndeamnă el conaționalii. „Școala gratuită de la Manchester, spune scriitorul, nu are în vedere secte, partide, straturi privilegiate ale populației, ea vrea binele general“.

13

1515. Santinelele franceze ale regelui Francisc I, în vârstă de numai 20 de ani, intrat în Lombardia, în cadrul războaielor italiene, văd în depărtare, în această după-amiază de joi, un nor gros de praf: trupele elvețiene sunt în marș, atacă! Bătălia de la Marignano, un sat lângă frontiera italo-elvețiană, este gata să înceapă. Deși s-a încercat evitarea ei. Cu o săptămână în urmă s-a încheiat un acord. Contra 400 kg de aur elvețienii s-au angajat să se retragă. Francezii și-au golit buzunarele, pentru a strânge suma, cei mai bogați dintre ei chiar și-au pus la bătaie prețioasa veselă de aur și argint pe care o luaseră cu ei, dar s-a neglijat îndârjirea aprigului cardinal de Sion, Matthäus Schiner, care a dojenit aspru garnizoana elvețiană din Milano: acest acord este o capcană care ruinează proiectele helvete de expansiune în Italia. Și n-a fost greu să convingă oamenii. Bayard, cavalerul fără frică și prihană, remarcat pentru curajul lui din bătăliile anterioare pentru Italia, își înjură inamicul: „Trădători și țărani blestemați, înapoi în munții voștri, să vă mâncați brânza!“ Calul îi va fi ucis, nu și el. Trupe venețiene vin în cursul nopții în sprijinul francezilor și pe la amiaza zilei de 14, Francisc I este victorios. Ducatul Milano este al lui. Elvețienii pierd 13.000 de oameni, francezii 2.000 (o armată avea pe atunci cel mult 30.000).

17

1787. În această zi de luni, delegați din 11 dintre cele 13 state americane, reuniți în Convenție la Philadelphia, semnează textul Constituției Statelor Unite ale Americii. Este o zi mare, care marchează în ochii bătrânului Benjamin Franklin, avea 81 de ani, membru al delegației din Pennsylvania, un început, preludiul a trei ani de grele lupte politice, până când cele 13 state vor ratifica Constituția. Pentru a se considera ratificată, scrie în articolul ei final, ea trebuie aprobată de cel puțin nouă state. Ele se decid însă repede: Delaware la 7 decembrie, Pennsylvania cinci zile mai târziu, New Jersey, Georgia, Connecticut și Massachusetts la începutul lui 1788. Cvorumul este atins după voturile statelor Maryland în aprilie 1788, Carolina de Sud în mai, New Hampshire și Virginia în iunie, New York în iulie. Mai trebuie așteptat însă până în noiembrie 1789 și mai 1790, pentru ca, respectiv, Carolina de Nord și Rhode Island să o ratifice. Dar aceste voturi succesive, ce par obținute ușor, ascund dezbateri feroce și majorități strânse, mai ales în statele mari. Președintele este ales pentru patru ani prin sufragiu universal indirect, de un colegiu de 538 mari electori, aleși prin sufragiu universal direct pe o listă stabilită de stat. Numai indivizii născuți în S.U.A., cu domiciliu în țară de cel puțin 14 ani, pot fi aleși. Președintele poate ocupa funcția două mandate.

21

1326. Isabella a Franței (1292-1357), fiica regelui Filip al IV-lea cel Frumos și soția suveranului englez Eduard al II-lea, un cuplu trăind într-un continuu conflict, debarcă la Suffolk, în fruntea a 1.500 de oameni, numai pentru a lupta, spune ea, contra „sfetnicilor nepricepuți ai regelui care, prin sfaturile lor dăunătoare, se pare că îl îmbrobodesc“. Panicat, Eduard al II-lea părăsește Londra și fuge în Țara Galilor. În noiembrie va fi capturat și detronat de „Lupoica Franței“, cum i se spune Isabellei, în favoarea fiului lor, viitorul rege Eduard al III-lea.

23

1857. O furtună puternică trimite pe fundul Golfului Finic din Marea Baltică nava militară cu pânze rusească „Leffort“, cu 826 oameni la bord, care a brăzdat apele 21 de ani. În mai 2013 niște scafandri care căutau altceva au descoperit-o: avea 58 m lungime și un deplasament de 3.500 tone.

chiului Regat: „În acest prikaz ați proclamat hotărârea voastră inflexibilă de a cucerii Constantinopolul. Dar cum vor ajunge armatele rusești acolo? Nu sunteți alarmat de ceea ce se întâmplă în România? Dacă nu se realizează imediat o oprire a retragerii trupelor rusești, ele vor trebui să evacueze în curând întreaga Moldovă și să se repleze dincolo de Prut sau chiar Nistru? Și, în acest caz, nu vă temeți că Germania va organiza un guvern provizoriu la București, va pune pe tron un alt Hohenzollern și va face pace cu România astfel restaurată?” Țarul a trebuit să admită ambasadorului francez că „este cu siguranță o posibilitate alarmantă și de aceea fac tot posibilul să întăresc trupele generalului Zaharov, dar transportul și dificultățile de aprovizionare sunt colosale. Totuși, în zece zile sper să pot relua operațiile ofensive în Moldova”.

Ceea ce nu s-a întâmplat. În asemenea circumstanțe, o comunicare directă cu monarhul rus era neapărată, iar aici Ion I.C. Brătianu a procedat înțelept, întrucât era vorba chiar de soarta țării, a armatei și a elitei sale conducătoare. Conform informațiilor furnizate de generalul A.A. Mosolov, acest lucru a fost realizat la începutul lunii decembrie 1916. Acesta scrie că, încă din toamna anului 1916, din București, de la Casa Regală, au fost primite la cabinetul personal al țarului informații referitoare la faptul că Bucureștii nu pot comunica cu Rusia din cauza bloca-

jului instituit de conducerea militară rusă din România, îndeosebi generalii Zaharov și Beliaev. A.A. Mosolov, adjunctul șefului cabinetului personal al țarului în acel moment, va fi numit ca ministru plenipotențiar al Rusiei la București tocmai pentru a depăși această sin-copă de comunicare politică. În instrucțiunile pe care Mosolov le-a primit personal din partea țarului, câteva săptămâni înainte de a ajunge la Iași, i se cerea noului ministru să comunice direct comandantului suprem, care era țarul, tot ceea ce socotea de interes în ce privește armata și evoluția războiului. Rapoartele lui Mosolov nu mai trebuia să treacă pe la Ministerul de Externe, ci erau adresate direct țarului. Mosolov notează: „Am tras concluzia că aceste puteri, în fond întru totul anti-constituționale, îmi fuseseră acordate de suveran numai și numai din cauza situației excepționale pe care o crease războiul”. Mai mult, țarul îl instruește pe Mosolov ca, față de generalii Zaharov și Beliaev, să aibă o atitudine sinceră, comunicând opiniile sale privind nece-

sitatea înlocuirii lor. Se pare că țarul era conștient că operațiile militare desfășurate de armata română în lunile precedente nu fuseseră sprijinite corespunzător de conducerea militară rusă, astfel că îi spunea lui Mosolov că „va trebui ca regele Ferdinand să fie numit comandantul general al frontului românesc. Dar înainte de a soluționa definitiv această problemă, voi aștepta să conferiți cu generalul Zaharov și să-mi trimiteți un raport amănunțit despre cele discutate”.

La sfârșitul lunii noiembrie 1916, Mosolov sosea la Iași, regina Maria fiind prima persoană oficială întâlnită. Un prim pas era făcut, fiind stabilită o legătură directă, nemediată de comandanțele militare ruse din România, cu conducerea politică supremă a monarhiei rusești. Era însă târziu.

Rusia nu era pregătită

Al doilea pas, la fel de important, a fost decizia lui Ion I.C. Brătianu de a face o călătorie în capitala Rusiei, la Petrograd.

Deja la 27 decembrie 1916, solicitat de șeful guvernului francez să facă o evaluare a situației din Rusia, ambasadorul Paléologue transmitea din Petrograd că „țarul este încă decis să continue războiul”, dar „fermitatea intențiilor lui nu e o garanție suficientă din punctul nostru de vedere”. Și explica: „În practică, țarul este permanent în contratimp. Fie că sunt cedări din slăbiciune

Generalul Brusilov, în picioare, lângă mașina în care se afla Marele Duce Gheorghi Mihailovici, și în medalion Marele Duce Nikolai Mihailovici, cel care susținea necesitatea unor reforme profunde în Rusia

schimbări de regim politic, atrasă practic de ideea înlăturării țarului, la București se decidea (și se implementa imediat) expedierea tezaurului național și a rezervei de aur a Băncii Naționale – 94 t aur – în Rusia, la loc sigur (?). Același memorialist furnizează și alte simptome ale crizei politice a conducerii rusești în toamna anului 1916, adică atunci când România lupta cu disperare pe două fronturi. „Mulți s-au adresat împăratului și l-au avertizat asupra pericolului iminent pentru țară și dinastie [...] După vizita lui Rodzianko [liderul Dumei – n.n.] în armată, în toamna anului 1916, copii ale scrisorii acestuia către împărat au circulat în interiorul ei. În această scrisoare președintele Dumei a avertizat pe împărat privind pericolul grav pentru tron și dinastie reprezentat de activitățile dezastruoase ale împărătesei Alexandra în sfera politicii interne [aluzie la acțiunea nefastă a celebrului călugăr Rasputin (*Magazin istoric*, nr. 4/1967) – n.n.]. La 1 noiembrie, Marele Duce Nikolai Mihailovici a citit o scrisoare împăratului, în care a subliniat modul imposibil, cunoscut tuturor claselor societății, în care au fost numiți miniștri, prin intermediul oamenilor mizerabili care o înconjurau pe împărăteasă”.

Revoluția în Rusia era iminentă așadar în toamna anului 1916, când România făcea primii săi pași în configurația mondială. La

București nu se știa sau bănuia nimic, deși acestea erau informații vitale pentru coerența deciziilor de război. Fără aceste informații, intrarea în război în august 1916 echivala cu un veritabil salt în necunoscut, către dezastrul care a urmat.

Mai bine mai târziu decât niciodată

Desfășurarea războiului vădea semnele unei atitudini greu de anticipat a aliatului rus. Lipsa de sprijin a acestuia pentru oprirea ofensivei inamice în septembrie-octombrie 1916 și, mai ales, graba retragerii către aliniamentul Porților Moldovei nu puteau să nu neliniștească Bucureștii. Chiar dacă la luarea deciziei de intrare în război a fost „orb” sau manipulat în chestiunea credibilității aliatului rus, se pare că premierul român și-a dat curând seama de lipsa de informații despre evenimentele din Rusia și a încercat să remedieze grava lipsă.

Un prim pas întreprins a fost să realizeze o legătură directă cu monarhul rus, astfel încât ge-

neralii ruși, cu deosebire Zaharov și Beliaev, prezenți în România, să nu mai acționeze ca intermediari. Realitatea a fost că acești generali ruși au creat un ecran impenetrabil între București și Petrograd în domeniul politic, astfel că orice comunicare politică românească se oprea... în România. O legătură directă cu țarul rus, pe de o parte, grăbea la maximum decizia aliatului rus față de solicitări de sprijin, fără ca ele să se mai izbească de negativismul arogant al generalilor ruși. Mai ales că aceștia erau adepții unei drastice scurtări a liniei Frontului de Est, astfel că două treimi din teritoriul național a trebuit să fie abandonat în grabă în virtutea acestei orientări strategice, greșite de altfel și din punct de vedere al Rusiei.

Este semnificativ, în legătură cu această ultimă aserțiune, că la sfârșitul anului 1916, când țarul Nicolae al II-lea a adresat trupelor sale o proclamație cu ocazia Crăciunului, el a subliniat că între scopurile războiului purtat de Rusia era cucerirea Constantinopolului, străvechea capitală a Bizanțului. Or, ambasadorul francez la Petrograd, Maurice Paléologue, a utilizat acest detaliu pentru a interveni pe lângă monarhul rus să grăbească sprijinul pentru oprirea ofensivei Centralilor în România. Iată cuvintele spuse de Paléologue lui Nicolae al II-lea, la 24 decembrie 1916, când armata română, lipsită de sprijin consistent, se replia rapid în Moldova, abandonând sub ocupație cea mai mare parte din teritoriul Ve-

Generalul Denikin, la o ceremonie religioasă, și liderul Dumei, Mihail Rodzianko

Regale a României față de cauza Antantei. Și de această dată era însă prea târziu.

Diamandi, un „rău sfetnic” sau „agent rus”?

De ce a fost nevoie de o înfrângere dureroasă și scump plătită pentru ca România să realizeze că intrase în război într-un moment nepotrivit?

Cum s-a putut observa din demersul nostru anterior, clasa politică românească a realizat la puțin timp după începutul ostilităților că lipsa de informații privind situația internă din Rusia înainte de momentul deciziei luate sub presiunea aliată se va răzbuna pe termen scurt (înfrângerea și ocuparea unei mari părți a teritoriului) și mediu (ieșirea practic din război, fie prin abandonarea teritoriului național de către instituțiile de bază ale statului, Parlament, Armată etc., fie pacea separată). Nu au lipsit încercările de a identifica vinovați în această pri-

vință. Memoriile lui I.G. Duca sunt elocvente în acest sens. Scrise (eventual și aranjate retrospectiv, cum este cazul de seori) post-factum, ele înfățișează un observator care intuiește, deși nu acționează în acest sens, că ceva nu este în regulă în Rusia încă înainte de semnarea tratatului României cu Antanta.

Când S.D. Sazonov, un diplomat care știa bine dosarul românesc, este înlocuit, chiar în iulie 1916, la șefia Ministerului de Externe rus cu B.V. Stürmer, despre care se știa că are înclinații pro-germane, el notează: „Nimeni nu putea bănuși că influența știută a lui Rasputin ajunsese până acolo, încât să dea actelor lui Nicolae al II-lea toată înfățișarea de adevărată nebunie. Rareori bolile mortale se cunosc la primele simptome. Răsturnarea lui Sazonov era cel dintâi simptom al crizei ce avea să ducă țarismul la prăbușire și anarhie, la dezastru”. Duca își ia însă o rezervă subtilă: „nimeni nu putea bănuși”.

I.G. Duca învinovățește, atunci când descrie împrejurările intrării noastre în război, lipsa de calificare a ministrului nostru la Petrograd în acea perioadă, Constantin Diamandi. Făcând o evaluare a personalului diplomatic al României în capitalele statelor beligerante în ajunul intrării în

războiul mondial, Duca menționează următoarele: „Diamandi, incontestabil inteligent, se bucura de încrederea nețărnută a lui Brătianu și lucra direct cu el, dar nu e mai puțin adevărat că își restrânse și dânsul până într-atâta orizontul sub influența cercurilor în care trăia în capitala țarilor, încât nu și-a dat seama de vulcanul ce clocotea sub picioarele sale, nici de opera de destrămare ce sub auspiciile sub Rasputin se săvârșea în acele zile. Dacă în unele privințe Diamandi ne-a adus servicii netăgăduite, în alte privințe el a fost pentru Brătianu un rău sfetnic”.

Cu alte cuvinte, lui Diamandi, ministrului lui României la Petrograd i se reproșează tocmai faptul că nu a informat – nefiind așadar calificat, perspicace pentru a realiza acest lucru? – despre situația politică extrem de tensionată din Rusia în momentul în care se semna tratatul cu Antanta la București. Referința la „rău sfetnic” este poate

o trimitere directă la carenta de perspicacitate a lui Diamandi atunci, în vara anului 1916, pentru că la nici trei luni de la intrarea României în război, comandanții ruși erau chestionați (noiembrie 1916) de Miliukov, ca trimis al Dumei, în legătură cu declanșarea unei acțiuni de înlocuire a regimului politic. Iar alte memorii contemporane, pre-

La începutul anului 1917 premierul Ion I.C. Brătianu a făcut o vizită în Rusia, însoțit de principele moștenitor Carol

inoportunităților soției sale sau că el nu are nici inteligență, nici puterea voinței de a domina propria birocrație, fapt rămâne că el face mereu lucruri sau permite să fie făcute asemenea lucruri, toate fiind în conflict cu politica sa". Specificând sporirea curențului progerman în rândurile înaltei conduceri rusești, ambasadorul francez aprecia că este tipic cazul României. Întrucât drumul armatelor ruse către Constantinopol era în strânsă legătură cu supraviețuirea frontului din România, „țarul a promis tot ce i s-a cerut, dar intervenția personală s-a oprit aici [...] Impotența sa sau eșecul aplicării ideilor sale în practică ne face un imens deserviciu", astfel că, în acel moment, „chestiunea este dacă Rusia va avea timp să recupereze ceea ce a pierdut înainte ca soarta războiului în Est să fie decisă".

Se poate spune că vizita făcută de Brătianu în capitala țarilor era inutilă la sfârșitul lunii ianuarie 1917, avându-se în vedere diagnosticul sever citat mai sus. În ce măsură șeful Cabinetului român mai putea schimba trendul care se derula ineluctabil către revoluție și prăbușirea Rusiei? Se poate avansa ipoteza că Brătianu era extrem de preocupat de altceva, anume de faptul că Stavka cerea acum și plecarea Guvernului de la Iași în sudul Rusiei, unul dintre obiectivele ministrului Mosolov fiind tocmai de a stabili detaliile acestui dosar socotit de Stavka urgent. În memoriile sale, Mosolov descrie pe pagini întregi eforturile sale și ale trimișilor diverselor ministere ruse către sfârșitul anului 1916 și începutul celui următor de a

Rasputin alături de țarină și de copiii acesteia

planifica în detaliu acest exod de proporții al administrației românești în Rusia de Sud (la Herson și Nikolaev).

La 20 ianuarie 1917 sosesc la Petrograd principele Carol (viitorul Carol al II-lea) și șeful Guvernului, Ion I.C. Brătianu. Imediat sunt primiți de ministrul de Externe rus, iar a doua zi sunt invitați la cină la reședința țarului de la Tarskoe Selo. Prezența principelui Carol în această vizită trebuie pusă neîndoiește pe seama planurilor Bucureștilor de căsătorie a acestuia cu o principesă rusă. Nu știm cu precizie dacă momentul vizitei a fost astfel ales de Brătianu, încât să coincidă cu desfășurarea Conferinței interaliat de comandament, cei patru aliați majori ai Antantei – Anglia, Franța, Rusia și Italia urmând să-și planifice și coordoneze planurile strategice în 1917. Știm însă că acei doi vizitatori români și-au amânat plecarea pentru a participa la lucrările conferinței începute la 29 ianuarie 1917. Paléologue are cuvinte frumoase despre Brătianu, care „poartă nefericirile țării sale și povara propriei sale responsabilități

cu o hotărâre însuflețită. Adversitatea îl face mai puternic".

Desfășurarea lucrărilor Conferinței interaliat a arătat participanților aliați, deci și lui Brătianu, că Rusia nu este pregătită în 1917 de mari operațiuni ofensive înainte de a echipa câteva zeci de noi divizii, pentru care avea nevoie de aproape un an. Până atunci, armata rusă nu putea să întreprindă decât acțiuni minore pentru a fixa inamicul în Estul continentului. Era suficient pentru Brătianu ca să înțeleagă că trebuia să se aștepte la ce era mai rău în lunile următoare.

La 10 februarie, Brătianu a plecat către Iași. În convorbirea de rămas bun cu Paléologue, el s-a arătat „calm, decis și trist" și a judecat situația pragmatic, realizând că acum totul este decis la nivelul comandamentului militar rusesc. De aceea, constata Paléologue, Brătianu a căutat să stabilească relații cordiale cu noul șef al Stavkăi, generalul Gurko, de la care însă nu a putut afla răspunsul dorit la două chestiuni cruciale pentru România în acel moment: aprovizionarea populației civile din Moldova și reluarea operațiilor la Carpați și Dunăre. Acum România era practic – acest lucru nu putea să-i scape lui Brătianu – prizoniera evoluției situației interne din Rusia, de care depindea stabilitatea Frontului de Est. Poate că a întrezărit o geană de lumină în acordul țarului ca principele Carol să se însoare cu principesa Olga, Brătianu văzând în acest gest o promisiune de sprijin viitor, inclusiv prin legătura dintre cele două monarhii, întărind considerabil loialitatea Casei

MEMORII DIN RĂZBOI

THEODOR PÂSLARU

Unitate militară din componența Diviziei a 6-a, Regimentul 16 Artilerie făcea parte și a acționat în cadrul Armatei a 2-a, comandată de generalul Alexandru Averescu, până la sfârșitul lunii august 1916, și apoi de generalul Grigore Crăiniceanu. Operațiunile Armatei a 2-a s-au desfășurat conform ordinelor Marelui Cartier General din 20 și 29 august 1916.

Flancată în dreapta de Armata de Nord (general C. Prezan) și în stânga de Armata 1 (general I. Culcer), Armata a 2-a și-a îndeplinit, până la 24 august, misiunea ca,

Generalul Constantin Prezan, aflat la comanda Armatei de Nord, din vecinătatea Armatei a 2-a

după trecerea Carpaților, să-și concentreze principalele forțe în câmpia Bârsei. De aici și-a continuat ofensiva atingând, până la 28 august, pantele nordice și vestice ale munților Perșani. Divizia a 6-a se afla, după cum s-a arătat în episodul anterior, în zona Sfântu-Gheorghe.

La 29 august, Armata a 2-a a primit misiunea de a opera ofensiv în sectorul Făgăraș și Cohalm (aici acționa Divizia a 6-a). Până la 6 septembrie, unitățile Armatei a 2-a au ajuns la Homorod și Făgăraș. Acțiunile ofensive au fost apoi oprite pentru a înlesni concentrarea eforturilor militare pe frontul de sud, unde se pregătea manevra de la Flămânda.

În acest timp s-au produs schimbări în raportul de forțe pe frontul din Transilvania, în favoarea inamicului. Două divizii ale Armatei a 2-a au fost transferate pe frontul de sud. În ajutorul Armatei 1 austro-ungare a venit Armata a

Generalul Grigore Crăiniceanu, fost ministru de Război, comandantul Armatei a 2-a (26 august-26 septembrie 1916)

9-a germană, condusă de generalul Falkenhayn. Acest fapt se va resimți în operațiunile viitoare. Între 14-16 septembrie 1916, Armata a 2-a a reluat ofensiva, cu scopul de a stabili contacte și a realiza un front unitar cu Armata de Nord și Armata 1. Legătura cu Armata 1 nu s-a putut realiza, întrucât unitățile acesteia s-au retras în defileul Oltului, sub presiunea forțelor germane. Succesele inițiale în stabilirea unei legături cu Armata de Nord nu au putut fi fructificate. Sub presiunea Armatei a 9-a germane, unitățile Armatei a 2-a române se vor retrage spre munții Perșani.

Să urmărim al doilea episod din însemnările subofițerului de artilerie Theodor Pâslaru.

cum cele ale lui Alexandru Marghiloman, sunt elocvente pentru rolul nefast avut de Diamandi în decizia lui Ion Brătianu în acea vară fatală. La 19 iulie 1916, Marghiloman notează că Diamandi este de zece zile la București și că liderul fost liberal C. Stere are opinia că „Diamandy lucrează pe lângă Brătianu pentru a-i proba că rușii au rezerve și muniții de patru ori mai mult decât germanii. Stere este de părere că ar trebui atacat acest agent care este mai rus decât Poklevsky [ministru Rusiei la București]“. Mai mult, Marghiloman are o notație ciudată la 25 iulie, anume că trimisul diplomatic german la București, von dem Bussche, i-a afirmat în cursul unui prânz: „Există un raport asupra spuselor lui Diamandy. Bussche afirmă că *e foarte exact* [subliniere Marghiloman – n.n.] și că a putut să-l verifice și pe altă cale. Diamandy ar fi povestit că în ziua de 10 iulie [stil nou] a avut loc o conferință între Brătianu, Poklevsky și el. Poklevsky a oferit și o convenție de prietenie generală și o convenție militară; Brătianu nu a reținut decât a doua idee. A fost vorba: 1) de cei 200.000 de ruși de ajutor. Poklevsky ar fi răspuns că s-a așteptat atâta vreme, încât li s-a dat altă destinație și că nu se mai dispune de numărul întreg; iar Brătianu nu ar fi insistat asupra numărului. 2) Ar trebui ca Sarraill să-și înceapă acțiunea, căci România singură nu poate mișca. 3) Brătianu vrea să fie asigurat de organizarea unui transport serios și continuu al munițiilor sale [...]“.

Constantin Diamandi

Ofensivă la nord sau la sud: „legendă istorică“?

Între necunoscutele dosarului intrării României în război în august 1916 este și cea a opțiunii strategice privind lansarea ofensivei armatei române în Transilvania. Sunt opinii credibile, chiar documente autentice referitoare la faptul că Aliații au insistat pentru o ofensivă la sud, împotriva Bulgariei, astfel încât să se obțină, împreună cu o acțiune energică a armatei aliate de la Salonic, condusă de generalul francez Sarraill, scoaterea acestuia din război ori chiar mai mult. Documentele la care facem referire sunt publicate de generalul Sarraill în memoriile sale, fiind surprinzătoare notațiile lui privind chiar semnarea de către reprezentanții ai Guvernului de la București a unei convenții în acest sens în luna iulie 1916 și ordine în consecință primite de Armata de la Salonic. Sunt notații memorialistice cărora trebuie să li se identifice motivul adevărat pentru care au

fost incluse în descrierea procesului deciziei intrării României în război. Una dintre ele o găsim la I.G. Duca și se referă la strategia militară impusă de Brătianu planului de război al României. „Legenda care a circulat multă vreme“ – spune memorialistul – este că planul a fost elaborat greșit, „că noi nu trebuia să înaintăm în Transilvania, ci în Bulgaria“, că „drumul la Alba Iulia era prin Sofia, nu prin strămtorile Carpaților“. Această legendă are și alte aspecte: că Aliații ne-au consiliat să alegem ofensiva către sud, și nu spre nord, că Brătianu a fost „megaloman“, iar generalul Iliescu „îndărătnic“, respingând aceste sfaturi de mare strategie. Și Duca încheie că totul este „absolut neadevărat“.

De ce această categorică respingere a ceea ce el numește „legendă“, dar despre care știm că, în fapt, corespunde cel puțin parțial adevărului istoric? Cine are dreptate? Duca sau autorii... „legendei“? A grăbit Brătianu înfrângerea în 1916 optând strategic pentru ofensiva în Ardeal în loc de trecerea Dunării și înaintarea spre sud, deja decisă de Aliați ca soluție optimă? Ar fi avut militarii ruși un altfel de comportament față de acțiunea militară a României dacă așa s-ar fi desfășurat lucrurile? Sau, în alt registru, era percepția Aliaților față de situația Rusiei atât de negativă, încât Aliații au cedat insistenței lui Brătianu pentru ofensiva în Ardeal, conștienți că trebuie făcut neapărat ceva pentru a menține Frontul de Est în 1916? ■

Militară, 1967, pp. 58-60, 93 și urm. – n.n.]. Hamurile de pe cai nu s-au luat și nici ostașii nu s-au dezbrăcat sau să fi dormit și ei odată ca oamenii. Erau toți trudiți, și oameni și cai, și acum niciunul nu ar fi zis război!

Veștile care veneau erau destul de triste, cum a fost cu dezastrul de la Turtucaia și cu vânzarea generalului Aslan și a generalului Zottu, care a fost cu comanda trupelor în Dobrogea, și alți generali și coloneli nedemni de a conduce o unitate de oameni. Dar și pe frontul din Transilvania am avut ofițeri de salon, care n-au fost demni de conducere, iar bieții ostași au suferit din cauza lor și țara a pierdut avuții fabuloase de pe urma unor ticăloși incapabili de orice și fricoși. Când vedeau groaza, dădeau înapoi sau se eschivau din fața inamicului, descurajând și pe cei mai buni luptători, floarea țării.

Lupte și lupte și schimbări de poziții, dar noaptea e grozav de sinistru pe întuneric, de nu-ți vedeai nici mâna. Te puteai aștepta la orice surprindere și cădeai victimă unor neprevederi de tactică de luptă, cum s-a mai întâmplat la unele unități.

Moartea sublocotenentului Sachelarie – 20 septembrie 1916

Tocmai ne apropiam cu luptele de Feldioara. Sublo-

Erich von Falkenhayn, generalul de la comanda Armatei a 9-a germane, în Transilvania

cotenentul Sachelarie și sergentul Constantin Paraipan erau însărcinați cu avangarda regimentului, având sub comanda lor diferiți ostași, care erau ca ștafete înainte de a pune în baterii pe poziție, având cu ei și o lunetă cu trepied, pentru a vedea și a preciza bine obiectivele. Acest sublocotenent era un tinerel din ultima promoție a Școlii de Artilerie și Geniu, fiul generalului Sachelarie, băiat frumos la față, cult și bine crescut, cu calități frumoase și un caracter deosebit. Era întotdeauna vesel și voios și niciodată nu citeai pe fața lui niciun pic de tristețe. El își îndeplinea mi-

siunea cu vrednicie, bărbăție și credință. Și iată că în această zi, a trecut peste măsură urmărind desfășurarea inamicului și ieșind prea mult din liziera pădurii pe unde mergeam. I s-a atras atenția de către sergentul Paraipan: – Domnule sublocotenent, prea mult ieșiți în afară, ne descoperim și inamicul, de la distanța care se vede, ne poate împușca. El, avântat, nu a ținut cont și a fost împușcat, și el și calul. Atunci, băieții lui dragi dimpreună cu sergentul Paraipan l-au tras în pădure rănit, l-au pus pe calul uneia din ștafete și l-au dus la ambulanța unui regiment de infanterie, unde și-a dat duhul.

Noi, ostașii Bateriei 1, și întreg regimentul nostru am pierdut pe cel mai brav și valoros ofițer, căci de câte ori puneam tunurile în poziție de tragere eram siguri că suntem feriți. Îi purtăm o veșnică amintire în inimile noastre cât

Coloană românească de aprovizionare pentru artilerie

OFENSIVA DIN TRANSILVANIA

Atacul de la Zambor și cel de la cetatea Cohalm [Rupea – n.n.], 29-30 august

Câteva regimente de unguri atacă în direcția Zambor regimentul de infanterie română. Pentru mine era primul botez [al focului – n.n.] și prima lovitură de tun a bateriei noastre. Tragem noi câteva lovituri, trag și ei. Era o simfonie ciudată. Lupta se întindește. Schimbăm de poziție, iar tragem. Mitralierele clănțăneau mereu. Lupte înverșunate, de zi și de noapte. La ziuă, iar schimbăm [poziția – n.n.]. Atunci văd morți și răniți, și români, și unguri, și peste 200 de prizonieri. Încetând puțin luptele acum în direcția noastră, mâncăm și noi puțin, dăm și la cai orz și apă și puțin fân din plăși. Apoi, de oboseală și de neodihnă, mulți s-au lungit pe iarbă, moțâind de somn, dar și aceasta ieșurește, că se auzeau prin apropiere păcănituri de arme și de tun.

Acum strângem chingile la cai și o luăm în direcția Cohalm. Acolo se dădeau lupte de două zile, prin împrejurimile cetății, unde erau numai păduri și piscuri cu diferite văi. Ei atacau într-un loc, apoi se retrăgeau, lăsând pe ai noștri a se bate între dânșii, regiment cu regiment, făcând o mulțime de morți și răniți, iar ei au fugit în cetate, de unde atacau tocmai atunci [când au ajuns artileristii acolo – n.n.]. Și-au dat seama ai

Vasile Zottu (1853-1916) și ...

noștri de greșeala proastă ce au făcut și apoi, după două zile și două nopți să poată să afle misterul, cum suntem atacați de o mână de ostași unguri, care au rămas ca sacrificiu pe urmă, că ceilalți s-au strecurat printr-un tunel și atacând în altă parte grosul trupelor noastre.

Atunci am tras noi, făcând un baraj de artilerie pe întreaga cetate, ochind drept în găurile ce s-au putut observa în stânca cetății. Nemaivând încotro, au ridicat steaguri albe, ca semn că se predau, cum au și făcut. Acum, ce să vezi? În cetate, povestea ca mai înainte cu Sobieski și plăieșii, 30 de morți ai lor și restul de 60 răniți la mâini și picioare, luându-se unul pe altul în spate și scoși afară din tunelurile cetății. Noroc de o catană, român, care a declarat că mai mult de 300 de cătane de-ale lor sunt pe un tunel al cetății și vor ieși în

... Mihail Aslan (1857-1936), controversații generali a căror biografie militară este împovărată – pe nedrept, scria Constantin Argetoianu – de înfrângerea de la Turtucaia

tr-o vâlcea, cam la 600 m depărtare. Ai noștri erau mult înaintați din locul acela și nu observaseră nimic. Numai după ce au controlat bine, pas cu pas, au dat de gaura peșterii tunelului, (că) stând jos și fumând cu pipele la tutun. Atunci, nu au avut încotro și s-au predat 418 la număr, făcându-i prizonieri.

Apoi, vreo câteva săptămâni, numai lupte și lupte, de zi și de noapte, în direcția satelor dinspre Sibiu și pe văile Oltului [Armata a 2-a opera dinspre Brașov și Făgăraș către Sibiu, pentru a face joncțiunea cu trupele Armatei I și a veni în ajutorul Corpului de Olt, angajat în lupte pentru cucerirea Sibiului și apoi pentru blocarea accesului trupelor germane și austro-ungare în defileul Oltului. Col. I. Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, Editura

Artilerie plecase de vreo două zile. Mai aveam, din când în când, un divizion călăreț de la Galați, dar și aceștia erau chemați unde erau cerințe. În această zi, se aud noi buhuituri de tun, calibru mare, care băteau de pe platforma vagoanelor în divizionul nostru ce era în apropierea stației, la 1.200 m. După câteva salve de-ale lor de obuziere de 120 mm și 150 mm, l-au pus în tăcere, fiind nevoiți a reveni la vechile poziții, de unde au plecat. Și trag, și ei și noi, multă muniție. Iar inamicul, fiind cinci regimente de obuziere, ne-a descoperit și încadrat, ca după trei ore de duel în continuu să ne nimicească, fiind în neputință de a ne mișca. Bieții servanți ai tunurilor de la întreg regimentul fiind morți, ne-au redus la tăcere. Ofițerii,

văzând acest prăpăd, fug printre copaci, cu colonel cu tot, nespuindu-ne nimic la cei ce eram încă teferi. Lasă trupa în voia soartei.

Luptele s-au apropiat de baterii, cam 300 m în față, iar în partea stângă la 250 m. Plutonierul-major Curtovici strigă la mine: – Pășlarule, mai trage! Eu aveam un brigadier, care-mi da direcția și băga obuzul în tun. Eu ocheam prin cadran și trăgeam. Așa face și plutonierul Curtovici cu alt tun. El întorsese cu țeava spre stânga la cei ce ne încercuiseră, dar gloanțele i-au ucis ochitorul și-l rănesc și pe al doilea. Atunci, în zăpăceala aceea, vine la tunul unde eram eu și mai tragem vreo 30 de lovituri, rapid. Luptele erau la baionetă acum și trăgeam în grămadă, că nu se distingeau bine de fum. Nu se mai putea,

acum. Suntem pierduți. Fac semnalizare și fluier. Îmi vin băieții la împerechere [înălmarea cailor la tun – n.n.]. Au venit băieții mei, chesonul 5. Trag, împerechez, mă sui pe banchetă și mână! Calul meu, îl scăpase înaintașul Mușat Ion. Strig la ei: – Băieți, fără frică, la galop! Raiciule, ai grijă (acesta era rotaș), dați peste ei! Bietul Curtovici și brigadierul Tudose au rămas să împerecheze la un tun, dar atunci au căzut pe ei alte obuze germane, făcându-i bucăți, apoi au luat foc făcând explozie obuzele și șrapnelele, ce-a mai rămas prin chesoane. Mulți călăreți și cai au omorât atunci. Ce-au mai scăpat, au scăpat cu fuga!

(Va urma)

**Prezentare și editare
Traian D. LAZĂR**

Volumul al II-lea din istoricul oficial *România în războiul mondial*, alcătuit de Serviciul Istoric din Marele Stat Major al Ministerului Apărării Naționale, Ed. Monitorul Oficial, București, 1936, pp. 595, 597, înfățișează luptele de la Șinca Mică și Șercaia, astfel: În ziua de 22 septembrie (5 octombrie) 1916, către ora 12.30, pe direcția de înaintare (spre Șercaia) a Diviziei 187 germană, „Reg. 16 Artilerie, de pe Dealul Bătăturii, deschide foc asupra coloanei inamice, cu bateriile 1-a și 3-a“. Precizăm că Pășlaru făcea parte din bateria 1 a acestui regiment. „Către ora 13.30 [...] atacul inamic este sprijinit de artilerie printr-un puternic foc asupra pozițiilor amice de pe Dealul Bătăturii“. O coloană germană ce înainta la nord de pozițiile de pe Dealul Bătăturii amenința să învâluie flancul drept al trupelor române, care se retrag, pentru a nu fi încercuite. „Reg. 16 Artilerie se retrage și el, cu intențiunea de a ocupa o nouă poziție mai înapoi“. S-a raportat diviziei că unele unități militare, între care și „Reg. 16 Artilerie, au părăsit pozițiile tocmai în momentul când trebuia să deschidă focul“.

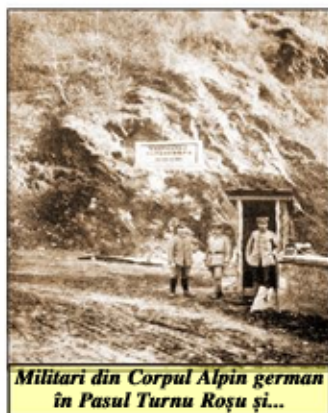
Către ora 15, se produce o panică la aripa dreaptă a Diviziei a 4-a, unde artileria inamică de câmp și grea urmărește cu focuri intense trupele cari se retrăgeau, producându-le pierderi mari. Atelajele Regimentului 16 Artilerie părăsesc tunurile și se retrag în dezordine spre Vlădeni. Toate cele 15 piese sunt lăsate pradă inamicului. Panica se propagă cu iuteală de la aripa dreaptă la aripa stângă a Diviziei a 4-a, precum și în spatele Armatei a 2-a, la trenuri și populația civilă. Trupele părăsesc pozițiunile și se retrag în mod desordonat, parte prin defileul Perșani-Vlădeni și parte prin defileul Șinca Veche-Zărnești. Propagarea panicii cu atâta ușurință și iuteală se datorește, mai cu seamă, surescitării trupelor, cari, din dimineața zilei suportau violentul bombardament al artileriei grele inamice, suferind pierderi mari, fără ca artileria amică să poată contrabate artileria grea inamică. ■

vom trăi. Fie-ți țărâna ușoară, iubite camarade, că ai știut a-ți face datoria către țară cu credință.

Luptele de la Homorod

Aceste lupte le-am dat în luna septembrie. Vremea se schimbase acum. Ostașii au început a tremura, dar tremurau și caii noștri dragi. Bruma cădea cam groasă prin părțile acestea. Atacurile se dădeau cam dese, că pe lângă trupele ungurești au început a sosi și unități din armata germană și tunuri grele, care băteau din depărtare. La aceste lupte înverșunate s-au luat vreo 700 de prizonieri, germani și unguri, afară de morți și răniți, ce se aflau pe teren.

Noi eram ca susținere a Regimentelor 10 Putna, 11 Siret-Galați, 24 Tecuci, 12 Cantemir-Bârlad. Aceștia făceau parte din Divizia a 6-a, din care mai făcea parte și Regimentul 11 Artilerie, dar acest regiment a fost luat de pe poziția noastră și trimis la Turtucaia. Încă nici nu ajunsese acolo și-l trimit la Căineni, spre a opri alt puhoi de germani, așa că Regimentul 16 Artilerie de câmp am rămas singuri la întreaga Divizie a 6-a. O neghiobie mare din partea comandanților și o greșeală de neiertat a fost că ostașul infanterist își purta ranița în spate cu 40-60 kilograme greutate, ceea ce îl îngreua foarte mult în timpul mișcărilor de luptă, fie la înaintare, fie la retragere. De aceea, bieții ostași le zvârleau

Militari din Corpul Alpin german în Pasul Turnu Roșu și...

pe toate drumurile și potecile, numai să-și scape pielea și să poată lupta mai sprinten și mai ușor, spre a fi de folos.

Luptele de la Șinca Mică și Șercaia – 22 septembrie/5 octombrie 1916

Aceste lupte au fost fatale pentru întreg regimentul nostru, din cauza unei tactici de luptă greșite a unor comandanți nesăbuiți. Am fost puși pe poziție și așezate tunurile în baterii fără a avea, în caz de nevoie, loc de retragere, nici în dreapta, nici în stânga, nici înapoi. Am fost așezați într-o defrișare a unei păduri.

Erau tăiați copacii groși, câte-va rânduri, cât am intrat noi cu atelajele, lărgimea drumului și pus în baterie. În spatele nostru, la 100 m, unde s-au dus antetrenele la adăpostire (erau) niște văioage și râpi de nici de unul singur nu era ușor [să te deplasezi]. În fața noastră se dădeau luptele. Satul Șinca Mică, în stânga, iar Șinca Mare, la dreapta. Între ele, 500 m. De la noi, 1.800 m până în centru satului, iar până în stația C.F.R. Șercaia, 2.100 m precis, măsurat și apreciat cu luneta bateriei și cea topografică, regimentală. Toată ziua s-au dat lupte grele, s-au tras sute de lovituri de fiecare tun. Infanteria ataca mereu, fum, groază și bubuitură mereu, era o grozăvie de nedescris. Un divizion de-al nostru s-a dus mai în apropierea stației Șercaia, că acolo debarcau trupele germane de infanterie, grosul coloanei lor, și intrau pe poziție. Toate regimentele Diviziei a 6-a erau angajate în lupte grele. Ar mai fi fost nevoie de artilerie, dar de unde, că Regimentul 11

... prizonieri români în aceeași trecătoare

În analiza de față am avut în vedere două surse inedite. Prima dintre ele provine din Arhivele britanice. Este un documentar întocmit de experți din Statul Major Imperial la data de 18 ianuarie 1918, elaborat pentru nevoile delegației britanice la Conferința Păcii de la Versailles, care și-a deschis porțile chiar în aceeași zi. Documentarul avea titlul *Obiectivele României în război*.

A doua sursă (care se află în Colecția de Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, arhiva Al. Lapedatu) are o istorie ceva mai complicată și se leagă de numele a doi oameni politici bine cunoscuți: unul este Paul Mantoux, iar celălalt Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine. După retragerea, forțată, din politică a lui Titulescu, Paul Mantoux, devenit dintr-un secretar personal un personaj important la Societatea Națiunilor, l-a ajutat să treacă peste șocul pensionării timpurii, punându-i la dispoziție, spre studiu, documentele secrete ale discuțiilor dintre cei „patru mari”: Clemenceau, Wilson, Lloyd George și Orlando. Însuși Titulescu scria: „am citit faimoasele convorbiri dintre cei patru, stenografiate de Mantoux, și care constituie adevăratele discuțiuni ale conferinței de pace”. Informațiile culese din miile de pagini consultate au fost incluse de fostul ministru

De la dreapta la stânga: președintele american Woodrow Wilson, premierul francez Georges Clemenceau, cel britanic David Lloyd George și prim-ministrul italian Vittorio Emanuele Orlando; primul din dreapta, rândul al doilea: Paul Mantoux

într-o scrisoare pe care a expediat-o regelui Carol al II-lea în anul de grație 1939, după declanșarea războiului ce avea să fie Al Doilea Mondial! Morala scrisorii era: trebuie să ne pregătim pentru viitoarea Conferință de Pace ca să nu mai fim la cheremul altor „patru mari”! Că „istoria este știința care ne învață că oamenii nu învață nimic din istorie” este încă o dată dovedit prin întâmplările traversate de România între 1941 și 1945.

Situația geopolitică a României în vara lui 1916

Dacă Regatul Serbiei se afla, din chiar prima zi a izbucnirii conflictului, în război, fiind chiar la originea lui, Regatul României era în al doilea an de neutralitate, o neutralitate cu accente speciale. Situația lui geopolitică avea un caracter particular,

fiind provocată de interacțiunea a mai multor factori. Pe de o parte, este vorba despre un segment al *decision makers*, și anume cel compus din persoanele care aveau cunoștință de tratatul cu Austro-Ungaria din 1883 (*Magazin istoric*, nr. 2/2004). Pe de altă parte, este vorba despre sentimentele opiniei publice, căreia îi erau străine calculele de „politică înaltă”.

Dacă supraviețuirea politică face parte din politica înaltă, da, se poate spune că tratatul din 1883, cu o putere care ocupa un teritoriu locuit în majoritate de milioane de români, a fost semnat doar din calcul politic. Dar acest tratat asigura ieșirea din izolarea internațională în care tânărul stat român s-a aflat după 1877, stare care îl aducea față în față cu puternicul și hrăpărețul vecin de la Est, Imperiul Rus. Timp de 33 de ani, din 1883 până în 1916, nu am găsit la cei care aveau știre despre acordul politic cu Monarhia dualistă nicio remarcă referitoare la o posibilă renunțare a exprimării libere a dorinței de unire cu Transilvania. Nici măcar la ei. Doar o amânare pentru o altă conjunctură. Ceea ce puteau spune, și au și făcut-o promotorii politicii de apropiere de Viena, a fost readucerea părții de Est a Moldovei în granițele Regatului.

Celălalt segment al clasei politice românești, majoritar,

Sala de Consiliu a Institutului de Istorie Contemporană (Institut za Savremenu Istoriiu) din Belgrad a găzduit în ziua de 18 mai o sesiune științifică la care au participat istorici din România și din Serbia. Sesiunea a fost organizată de institutul belgrădean, de Facultatea de Istorie a Universității din București și de Forumul European pentru Istorie și Cultură. Tema ei – Serbia și România în Război. Au prezentat comunicări prof.univ.dr. Ioan Scurtu (Poziția României față de atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria), dr. Narcis Dorin Ion (O regină în vreme de război, Maria a României) și prof.univ.dr. Mihai Retegan (a cărui comunicare o vom publica mai jos).

Din partea sârbă au participat prof. dr. Momcilo Pavlovici (România și Serbia în 1914. Rapoartele trimisului special la București din iunie-decembrie 1914), dr. Ljubinka Škodriac (Relațiile româno-sârbe în 1915), dr. Stanislav Sretenovici (Retragerea armatei sârbe 1915/1916. Mărturii franceze), dr. Jasmina Mihailovici (Mica Antantă feminină formare și colaborare) și dr. Bojan Dimitrijević (Cooperarea militară româno-sârbă în anul 1918). Sesiunea a fost prilejul unui schimb util de informații cu caracter științific între cele două părți, existând premise favorabile dezvoltării acestei prime întâlniri.

Imagine din timpul lucrărilor Conferinței de Pace de la Versailles

CE DOREA ROMÂNIA, CE URMĂREAU ALIAȚII

MIHAI RETEGAN

Mi-am propus să pun în evidență, pe de o parte, deosebirile ce existau între opțiunile Marilor Puteri și cele ale mai micilor aliați, cu exemplificare pe cazul românesc, iar pe de altă parte cât de bine cunosc aceleași Mari Puteri situația de ansamblu, ele fiind cele chemate să organizeze lumea după război.

Frontiera româno-ungară era, și ea, sub lupa analiștilor militari britanici. „Ungaria de Est, regiune în care etnia română este predominantă, include Transilvania și o zonă în afara graniței, la vest de Carpați până la Dunăre. Toată zona, împreună cu o porțiune destul de mare ne-românească din Ungaria propriu-zisă, a fost atribuită României de acordul din 1916. Cele mai neoficiale cereri românești au cuprins întreaga regiune de la est de Tisa și la nord de Dunăre”.

Altfel spus, după britanici cererile lui Ionel Brătianu erau exagerate și, prin urmare, trebuia într-un fel ponderate. Lucru care nu era dificil, întrucât, potrivit aceluiași document, „în opinia guvernului britanic și francez acest acord [cel din 1916 – n.a.] a fost abrogat de încheierea unei păci se-

parate dintre România și Puterile Centrale în mai 1918. Prim-ministrul român a protestat împotriva acestei atitudini, pe temeiurile că România a fost silită să semneze tratatul [de pace] prin forță majoră, din cauza dezertării Rusiei; că tratatul [de pace – n.a.] nu a fost niciodată sancționat [de Parlamentul român]; că prin reîntrarea de bună voie în război, în noiembrie 1918, România și-a reafirmat drepturile în fața Aliaților; că

Aliații înșiși nu au dus nici odată la bun sfârșit promisa ofensivă pe frontul de la Salonic. Problema e agravată de faptul că acordul a atribuit României teritorii considerabile cu populație ne-românească”.

Interpretarea punctului de vedere britanic este numai una: cererile românilor erau exagerate; dar nici menținerea situației antebelice nu mai era posibilă, pentru că „proasta guvernare a acestor teritorii de către oligarhia maghiară este bine cunoscută”. Și atunci, ce era de făcut? Pentru cei care

aceea că numărul românilor și regiunile pe care le ocupă le permit acestora să stabilească viitorul românilor din Transilvania, dar geografic aceste teritorii românești aparțin bazinului Tisei și merg spre vest în Alföld [pusta – n.a.], cu care erau legate prin căi de comunicație.

Forța acestei ultime considerații poate fi diminuată de construirea unei noi căi ferate, dar o frontieră vestică satisfăcătoare și strategică pentru România Mare e destul de greu de dobândit, exceptând costul prohibitiv de a plasa

un număr mare de populație omogenă la graniță sub legi străine.

În consecință ar părea cel mai bine să se urmărească în special frontiera etnografică, luând măsuri de libertate pentru comerțul local și transmigrări reciproce voluntare pentru minoritățile locale. Trebuie să

menționăm că problemele economice ar dispărea în marea lor parte prin înființarea unei Uniuni vamale dunărene. După știința mea este pentru prima oară când se vorbește despre o uniune vamală a statelor dunărene pe locul vechiului Imperiu dualist.

Frontiera de sud-vest a României este analizată prin prisma aceluiași date statistice oferite de recensământul din 1910, iar pentru rezolvarea ecuației erau folo-

Intrarea armatei sârbe în Novi Sad

trasaseră frontiere cu linia prin toată Africa, situația cu care se confruntau aici nu era simplă, urmând a se ține cont de mai mulți factori, politici, demografici, strategici, economici: „Populația de origine română din Ungaria a crescut până la o cotă de 3-4 milioane, adăugând pe românii de pe versanții vestici ai munților care formează granița dintre Transilvania și Ungaria. În acest caz, considerațiile etnografice și geografice vin în conflict unele cu celelalte, prin

cel care se pronunța pentru apropierea de Antantă, avea cuvânt de ordine „Transilvania acum”. Evident, și cei care ocupau aceste poziții pe eșichierul românesc nu pierdeau din vedere Moldova de dincolo de Prut.

Opinia publică, peste simpatii electorale și calcule politice, dorea întregirea țării de jur-împrejur. Atât Transilvania, cât și Basarabia. O întrebare care se ridică este în ce măsură presiunea exercitată de opinia publică poate schimba orientarea politică.

Cei doi ani de neutralitate aveau să fie folosiți de elita decizională românească mai mult pentru clarificări, și mai puțin pentru pregătiri de război. Ceea ce avea să se reflecte în situația țării în perioada imediat următoare.

Emisarii Antantei la București, miniștrii Franței, Marii Britanii, Italiei și Rusiei, presau guvernul Brătianu pentru a determina intrarea României în război. Cererile premierului român erau atât de natură politică (teritoriile locuite de români din Monarhia dualistă), cât și militară (debarcare aliată la Salonic, susținerea frontului românesc cu armament și muniții, ofensivă Aliată de vară în Occident și ofensivă generalizată rusească pe tot frontul cu Austro-Ungaria). S-a discutat mult, au fost negocieri intense, au mai lăsat unii, au mai dat alții. Cererile lui Ionel Brătianu au fost de atunci socotite excesive, și de italieni, și de ruși. Cât despre francezi, ei ar fi acceptat aproape orice, numai să obțină intrarea armatei române în

Contele de Saint-Aulaire

acțiune și astfel să slăbească presiunea germană pe frontul de Vest. Ce va fi după război vom vedea, spuneau reprezentanții Franței. La 4/17 august 1916 s-a semnat Tratatul de Alianță între România și Antanta, iar la 15/28 august trupele române au trecut Carpații, după ce cu o zi înainte România notificase Austro-Ungariei instaurarea stării de război, declanșat pentru „înfăptuirea unității naționale”. Că lucrurile nu ies cum am dori, asta se întâmplă. Și mai ales în război. Din toate sarcinile asumate de Aliați, niciuna nu a fost îndeplinită. În aceste condiții, de ofensiva română din 1916 s-a ales praful.

Cererile românești exprimate în cursul negocierilor din vara lui 1916 și acceptate în Tratatul de Alianță vizau părțile locuite de români aflate în imperiul dualist.

Obiectivele românești văzute de la Londra

Documentul britanic – pe care l-am amintit în introducere – a fost elaborat la începutul anului 1919, adică

după ce Regatul României a încorporat, în urma unor hotărâri cu caracter plebiscitar, nu doar ceea ce se convenise cu trei ani înainte, ci și părțile moldovenești aflate la est de Prut, cum și Dobrogea de Sud, eliberată de armatele române, după ce fusese doi ani sub ocupație bulgară. Așadar, documentul conține punctul de vedere britanic relativ la toate aceste teritorii. Ca observație generală, el este fundamentat pe date statistice oferite de puterile cărora aparținuseră provinciile respective până la Marele Război, Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Rus. Ele organizaseră recensăminte în 1910 și, respectiv, în 1914. Pe baza acestor date, care nu totdeauna reflectau realitatea, Marile Puteri având interesul de a ascunde adevărul, experții Statului Major Imperial britanic făceau o serie de propuneri privind liniile de frontieră.

Astfel, în legătură cu frontiera de nord-est, instanța britanică propune ca în partea de nord să se facă modificări în favoarea Ucrainei Sovietice, iar sud-estul provinciei să fie atribuit României. Ambele propuneri aveau la bază criterii etnice. Modificările propuse erau, de asemenea, în favoarea Ucrainei. Dar să nu ne amăgim; pentru militarii britanici nu contau câteva zone rurale sau urbane mici, ci atribuirea către Ucraina a controlului căii ferate Koloamea – Cernăuți – Moghilev, folositoare în războiul împotriva forțelor bolșevice, pentru independența statului ucrainean.

15/28 august 1916.

Fotografie aeriană a Bucureștiului, realizată de un aviator german și zeppelinul LZ 101

ALEXANDRU ARMĂ

În seara zilei de 14/27 august România a declarat război Austro-Ungariei, intrând oficial în prima conflagrație mondială de partea Antantei. Germania a declarat și ea război României a doua zi, urmată fiind de Bulgaria și Imperiul otoman (la 19 august/1 septembrie), deschizând astfel calea ostilităților împotriva teritoriului național.

În ciuda promisiunilor venite din partea ministrului plenipotențiar al Germaniei în țara noastră, baronul von dem Bussche, potrivit cărora românii „nu vor avea război aerian“, Bucureștiul a fost a treia capitală europeană, după Paris și Londra, care a fost bombardată de aviația germană. Chiar în ziua 15/28 august 1916, zeppelinul LZ 101, care se afla pe baza de la Iambol, din Bulgaria, a primit ordin de la Cartierul General al lui Mackensen (OKM) să execute un atac de noapte asupra Bucureștiului. Erau vizate instalațiile militare și feroviare din nord-vestul orașului.

Întrucât situația meteo era favorabilă, s-a pregătit decolarea pentru seara aceleiași zile. La orele 20.20 zeppelinul LZ 101 sa înălțat, având la bord un echipaj de 14 oameni și o încărcătură de 1.800 kg bombe. Aeronava era comandată de căpitanul Victor Gaissert.

După ce a executat mai multe manevre în apropierea bazei, dirijabilul a atins, la ora 21.30, înălțimea de 1.600 m, pentru a putea zbura peste munții Balcani. La miezul nopții, aparatul german a ajuns la Dunăre, survolând fluviul în zona Rusciuc-Giurgiu, cu o viteză foarte redusă.

și aceiași termeni – număr populație, condiții strategice, nevoi economice. Pentru partea de vest a Banatului (estul nu ridica niciun fel de probleme), autorii documentului recomandau promovarea intereselor economice românești.

În ceea ce privește frontiera de sud-est, britanicii sugerau menținerea frontierei fixate în urma celui de-al doilea război balcanic, care rezolva satisfăcător strategic pentru România problemele create prin felul în care fusese trasată frontiera în 1878.

Propunerile delegației britanice de la Paris în legătură cu viitoarele granițe ale României erau următoarele: la est, linia râului Nistru; la nord-est și nord, rectificări în favoarea Ucrainei; la vest și sud-vest, găsirea unei soluții pentru a pune în acord principiul etnic cu cel economic și strategic; în sud-est, rămânea frontiera din 1913.

Au fost făcute și alte propuneri de către celelalte comisii de experți ai celor „patru mari”. Rămâne ca ele să fie descoperite în arhive.

Intențiile Antantei

Ele sunt dezvăluite în scrisoarea pe care Titulescu a adresat-o regelui Carol, la

două luni după declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial. În 1916, când în „clubul celor patru mari” s-au discutat problemele românești, discuția a avut ca sursă scrisoarea pe care contele St. Aulaire, ministrul Franței la București, a trimis-o la Quai d'Orsay, anunțând semnarea Tratatului din 4/17 august. Aceasta la rândul ei era rezultatul discuțiilor între mi-

față de România, ca fiind realizabile“.

Putem afirma că de la bun început Antanta era decisă să nu dea curs cererilor românești. Experții britanici susțineau ca în trasarea frontierelor românești să prevaleze un cocteil demografic-strategic-economic.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău, institu-

ție reprezentativă a populației dintre Prut și Nistru, a decis unirea acestei provincii cu Regatul României, iar în mai 1918, România a semnat pacea separată cu Puterile Centrale (Pacea de la București). În noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei decidea unirea provinciei cu România, câteva zile mai târziu, la 1

decembrie 1918, Adunarea Națională de la Alba Iulia a hotărât unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României, fiind urmată în aceeași lună de publicarea decretelor-regale prin care se ratificau actele plebiscitare de unire din cursul anului 1918. Astfel că la deschiderea Conferinței de Pace, prin prisma normelor juridice naționale, unirea provinciilor istorice cu Vechiul Regat era desăvârșită, dar de abia atunci începea faza luptei pentru recunoașterea internațională. ■

Prim-ministrul român Ion I.C. Brătianu

nistrii Antantei la București în timpul și după negocierile ce au condus la semnarea Tratatului dintre România și Antanta. Punctul lor de vedere era sintetizat în formula: „Nu exista niciun inconvenient de a garanta României cesiuni imposibil de realizat; nu ne vom ține angajamentele noastre, fără nicio remușcare, pentru că nu avem niciun mijloc de a le executa. Această clauză de garanție ar fi fost mai jenantă dacă cererile românești ar fi fost mai moderate. Astfel, Aliații pot, fără nicio remușcare, să nu ție angajamentele luate

Distrugerii provocate de aviația germană în București

tăcere, așa încât se auzea perfect zgomotul motoarelor aeronavei, întrerupte numai de bubuiturile neputincioaselor noastre tunuri și de fâșăitul câtorva rachete, semnale absurde, care, ca și tunurile, nu tulburau cătuși de puțin mersul maiestuos al zeppelinului. Câte o detunătură mai tare însemna explozia bombelor aruncate de inamic. Cum niciuna n-a căzut, în acest prim atac, în vecinătățile noastre, am fost mai mult impresionat în această luare de contact cu realitățile războiului de frumusețea spectacolului, decât de pericolul prin care trecusem. La ora 2 dimineața, totul se sfârșise și am putut dormi liniștiți.

Și Arabella Yarka, o tânără exponentă a „highlife”ului bucureștean, nota în jurnalul ei: „La o jumătate de oră după miezul nopții s-a ivit camerista gâfâind să ne spună că se aude în depărtare clopotul cel mare de la Mitropolie cum bate ca să anunțe populația un pericol iminent. Deși știam la ce puteam să ne așteptăm, am dat fuga în grădină, «ca să vedem», curioși ca niște copii. Dar n-am văzut decât luminile reflectoarelor care măturau cerul în toate direcțiile, fără să dea ceva la vedere. Ne-am întors în casă cam dezamăgiți [...] După o oră și jumătate de sumbră meditație în tăcere, un zgomot de afară, ca un motor de camion, ne-a făcut să tresărim [...] Ne-am repezit pe terasă și am văzut lucind pe cer mici fulgere în formă de stele, urmate de huruituri. Apoi s-a auzit o explozie mai tare, ce părea că vine din apropiere, de undeva de jos: zeppelinul aruncase un proiectil distrugător asupra Bucureștiului [...] Inamicul trebuie că zbura întrădevar la mică înălțime, căci îi auzeam motorul în intervalul dintre exploziile bombelor și obuzelor”.

Bombă germană neexplodată, găsită pe o stradă din Capitală

Efectele bombardamentului au fost ca și nule. Cel puțin așa susțineau autoritățile române. Au fost aruncate câteva bombe pe Calea Călărașilor, asupra Uzinelor „Le-maitre” și în râul Dâmbovița, fără a provoca stricăciuni sau pierderi de vieți omenești. A doua zi, Marele Cartier General al armatei române, printr-un comunicat oficial, a arătat că aeronavele inamice care au survolat teritoriul României nu au provocat nicio pagubă și că artileria

noastră antiaeriană le-a alungat. Un rol important l-au avut posturile de pândă care au avertizat din timp despre venirea aparatelor de zbor inamice. Astfel, într-un raport întocmit de maiorul Gheorghe Rujinski și înaintat Marelui Cartier General, comandantul Corpului de Aviație sublinia: „Cu ocazia raidului asupra Capitalei a unui dirijabil inamic din noaptea de 16/29 august 1916, este de remarcat că Serviciul de avertisment de la Dunăre a funcționat perfect, lucru remarcabil pentru această experiență nocturnă”.

Ziarul *Adevărul* își anunța cititorii că un aparat dușman a fost doborât. „Se pare că e un aeroplan, se menționa în articol, dar socotind după imensa cantitate a sfărâmurilor s-ar putea să fie chiar ceva mai mult decât un aeroplan simplu, poate chiar un zeppelin. Aparatul a căzut în apropiere de Fabrica Titan, în direcția Cățelu, și un mare număr de curioși au avut fericirea să vadă mormanul de sfărâmături.”

Informația a fost dezmințită de același ziar două zile mai târziu. „Știri ulterioare, din sursă oficială, arată că primul zeppelin care a zburat deasupra Capitalei n-a fost doborât, ci a fost alungat de apărarea noastră aeriană”. Peste ani, și profesorul Constantin Kirițescu recunoștea: „Câteva zile ne legănasem cu credința, colportată în primul rând de poliție și de autorități, că zeppelinul fusese doborât”.

Nu este de mirare că, în aceste împrejurări, populația Capitalei, încurajată și de presă, nu prea a mai luat în serios amenințarea bombardamentelor. Poate mulți credeau deja că zeppelinele germane nu puteau provoca distrugerii Bucureștiului ori că apărarea antiaeriană era destul de puternică, încât să le pună pe fugă. Războiul abia începuse, iar evenimentele ulterioare aveau să demonstreze contrariul. Bucureștiul înregistra în următoarele trei luni, de pe urma atacurilor aeriene combinate (zeppeline și avioane), peste 1.600 de victime (morți și răniți) și importante pagube materiale, aproximativ 200 de străzi și 300 de locuințe de pe întreaga arie a Capitalei fiind lovite de bombe germane. ■

La ora 00.15 postul românesc de observare îndepărtată de la Giurgiu a transmis următorul mesaj: „Atenție! Atenție! O aeronavă vrăjmașă a trecut Dunărea la noi și se îndreaptă spre nord“. O oră mai târziu, aparatul german a ajuns în zona Bucureștiului, unde lumina reflectoarelor a început să spintece văzduhul și toate bateriile antiaeriene au deschis focul.

Sculați brusc din somn, locuitorii Capitalei au ieșit la ferestre, prin curțile caselor sau pe străzi și s-au instalat ca la un spectacol. „Era ceva nou, impresionat, zguduitor“, avea să scrie a doua zi ziarul *Epoca*. Fasciculele de lumină ale proiectoarelor străbăteau văzduhul, acom-

Echipajul unui zeppelin în acțiune

paniate de zgomotul infernal provocat de canoada tunurilor și mitralierelor antiaeriene instalate pe edificiile înalte ale orașului. Chiar dacă riposta apărării a dat impresia unei bune organizări, dirijabilul care zbura la un plafon de peste 3.000 de metri, ce depășea cu mult bătaia tunurilor antiaeriene, a reușit să treacă pe deasupra cartierelor periferice, survolând Călea Călărașilor și Uzinele „Lemaître“.

Conform rapoartelor germane, LZ 101 a survolat Bucureștiului împotriva vântului, urmând direcția sud-nordvest. „Abia după ce am aruncat două bombe deasupra unei baterii active din sudul orașului – nota comandantul zeppelinului – au luminat din nou toate reflectoarele și au căutat febril, însă precipitat, aparatul. Au fost numărate circa 15 reflectoare, dintre care două extrem de puternice, unul cu o lumină roșie în sudul orașului. Reflectoarele au găsit de câteva ori dirijabilul, dar nu au reușit să-l păstreze iluminat. Orașul era camuflat foarte bine; se puteau recunoaște în general străzile întunecate și blo-

curile de case și nu se zăreau decât puține lumini. Nu am mai văzut asemenea camuflare a unui oraș mare. Numai în apropierea Gării de Nord era un bloc de locuințe iluminat puternic se pare cu acoperișuri de sticlă și a fost atacat cu noua tehnică pirotehnică. Acolo, precum și înainte deasupra lagărului militar [posibil cazarma Malmaison – n.n.] și în apropierea Gării de Nord au fost aruncate bombe, care în parte au lovit țintele“.

Între timp, LZ 101 a fost întâmpinat cu un intens tir antiaerian declanșat de bateriile din zona nord și centrală a orașului, dar fără să fie atins. Dirijabilul a stat practic nemișcat, contra vântului, mai multe minute în șir deasupra Bucureștiului. Cum două proiectile au explodat periculos de aproape, și-a schimbat direcția de zbor spre nord, apoi spre est și sud-est. Zeppelinul s-a menținut aproape o jumătate de oră deasupra orașului și a putut să-și arunce bombe cu o frecvență lentă. Înălțimea de atac a fost la început de 3.000 m și apoi a urcat la 3.500 m, în timpul bombardamentului.

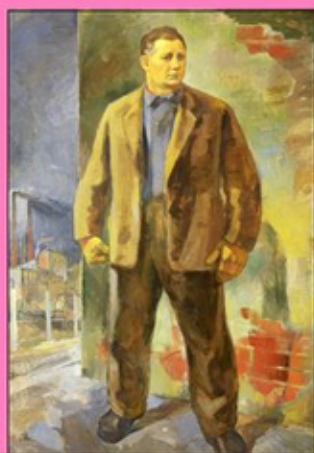
Confuzia a crescut când, la ora 02.45, românii au observat o altă aeronavă care a survolat Cernica și Dudeștii. În aceeași noapte, postul de observare de la Giurgiu a semnalat un aparat inamic care a trecut Dunărea, dar a zburat numai până la Călugăreni, de unde s-a înapoiat spre sud, pe direcția Turtucaia.

Martor la eveniment, Constantin Argetoianu își amintește: „În seara de 15 [august – n.n.], Bucureștii au înregistrat prima alertă a războiului aerian [...] Era aproape de miezul nopții, mă dezbrăcam, când deodată auz prelungite fluierături. Întind urechea și auz o talangă înăbușită de clopot. Trag hainele pe mine și după cinci minute eram jos, în stradă. Toți locatarii imobilului executaseră aceeași manevră, damele în ținută de noapte îmbrodite în mătăsuri dibuiau pe întuneric, se văicăreau și așteptau sfârșitul lumii. Am ieșit cu toții în stradă, am așteptat cu ochii țintiți pe cer un sfert de ceas, 20 de minute. Nimic. Sfârșitul lumii se amânase. Ne-am înapoiat în apartamentele noastre și m-am culcat. Abia închisesem ochii, o nouă alarmă. Mă cobor

din nou; de data aceasta zărim sus, prins în lumina reflectoarelor, un zeppelin de aur ce aluneca liniștit dinspre sud spre nord. Noaptea era senină și pe pământ liniște și

Proiector antiaerian și tun de câmp din dotarea armatei române adaptat pentru trageri antiaeriene

Alexandru Ciucurencu, Ana Ipătescu; Sorin Ionescu, Radu Șapcă; Ștefan Szönyi, Bella Breiner

Iată ce consemna criticul Ion Frunzetti într-un articol dedicat primei expoziții anuale de stat, moștenitoarea defunctului Salon oficial, despre compozițiile în cauză: „ceea ce reține în primul rând atenția sunt marile portrete destinate a fi reluate și puse în legătură unele cu altele, în cadrul mării fresce a Ateneului Român. Această frescă, menită să înlocuiască foarte aproximativ compoziție botezată cu acest nume înainte, urmează să încorporeze în mod unitar imaginile, astăzi prezentate separat, ale precursorilor democrației românești și ale figurilor ei marcante de până azi.”

Între 1948-1966 fresca Ateneului a fost acoperită cu pânză roșie, probabil în așteptarea finalizării noului ansamblu monumental. Și Ateneul Român, alături de alte edificii de marcă ale Capitalei, efigii ale puterii trecutului, a fost rapid reinvestit cu noi semnificații și reintrodus în circuitul oficial, ca bun al poporului. În consecință, sala uncea dintre cele mai reprezentative clădiri ale Bucureștiului, Ateneul Român, a fost folosită de oficialii comuniști pentru Congresele P.C.R. – cel din 1948 și din 1955 –, ca și pentru diverse conferințe de partid sau evenimente internaționale. În aceste condiții, proiectul de „redecorare” era absolut necesar.

În 1959 însă, se începe construcția Sălii Palatului. Presupunem că acesta a fost motivul pentru care proiectul noii fresce a Ateneului a fost, din fericire, abandonat. De altfel, picturile în cauză vor rămâne în inventarele Ministerului Artelor și Informațiilor până în 1959, când cele mai multe dintre ele au fost transferate Muzeului de Artă al R.P.R. După inaugurarea Sălii Palatului în 1960, toate întâlnirile de partid și cele de anvergură au fost relocate în acest nou spațiu și, cel mai probabil, acoperirea

frescei Ateneului a încetat să mai fie o prioritate pentru comuniști.

În mare parte, aceste lucrări nu mai pot fi astăzi localizate, încercările de a le regăsi, pornind de la documentele existente, s-au dovedit fără succes. Între 1964-1966, multe dintre ele au fost transferate de la Muzeul de Artă al R.P.R. către diverse instituții din țară, astăzi strămutate sau desființate, precum: școli, cămine culturale, case de copii etc. *Alexandru Ioan Cuza*, *Mihail Kogălniceanu* de Camil Ressu și *Ilie Pintilie* de Zoltan Kovacs au fost transferate în 1961, respectiv 1964, către Școala Medie „Vasile Alecsandri” nr. 6 din Iași. *Horia* de Jules Perahim a fost transferat în 1966 la Căminul cultural „Horia” din com. Poiana. *Constantin Ivănuș* de Alexandru Ciucurencu a ajuns în 1966 la Muzeul Regional de Artă Ploiești. *Crișan* și *Ion Fonaghi* de Ștefan Constantinescu, *Cloșca* și *I.C. Frimu* de Gheorghe Labin, *Doja* de Ștefan Szönyi, *Nicolae Bălcescu* și *Ecaterina Varga* de Lucian Grigorescu, *Mircea cel Bătrân* de Zoltan Kovacs, *Dobrogeanu-Gherea* de Iosif Iser, *Ioan Vodă cel Cumplit* de Sorin Ionescu, *Dumitru Marinescu* de Jules Perahim au fost transferate în 1966 Sfatului Popular al Regiunii Cluj, pentru Palatul Culturii din Cluj (astăzi Palatul de Justiție Cluj) și pentru Casa de copii școlari din com. Prundul Bărgăului, jud. Bistrița-Năsăud.

Se mai regăsesc astăzi în patrimoniul Muzeului Național de Artă al României doar patru, martori uitați ai unui episod din amplul plan de remodelare a trecutului: *Tudor Vladimirescu* de Iosif Iser (inv. 5.205), *Bella Breiner* de Ștefan Szönyi (inv. 5.458/262), *Ana Ipătescu* de Alexandru Ciucurencu (inv. 4.980/149) și *Radu Șapcă* de Sorin Ionescu (inv. 5.219). ■

ALTERNATIVA COMUNISTĂ PENTRU FRESCA ATENEULUI

MONICA ENACHE

Imediat după proclamarea R.P.R. (30 decembrie 1947) și promulgarea noii Constituții (13 aprilie 1948), noul regim își îndreaptă atenția și spre plâsmuirea unei noi istorii, după dicteul ideologic oficial.

Pe această direcție, se declanșează, din 1948, o campanie de distrugere, între altele, a monumentelor de for public ce întru-chipau personalități ale vechiului regim (*Carol I* de Ivan Meștrović – Piața Palatului, *Ferdinand* de Ivan Meștrović – Piața Victoriei, *Ion C. Brătianu* de Ernest Dubois – Piața Universității, *Take Ionescu* de Ernest Dubois – în apropierea Pieței Romane, *Lascăr Catargiu* de Antoine Mercié – Piața Romană, *E. Protopopescu-Pake* de Ioan Georgescu – astăzi Piața Izvorul Rece, *Eugeniu Carada* de Ernest Dubois – strada Lipscani etc.), precum și a însemnelor regalității (emblemele casei regale, portrete ale regilor și reginelor României etc.). Ulterior, terenul purificat imagistic și valoric va fi repopulat cu însemnele și panteonul regimului comunist.

În aceeași serie de măsuri se înscrie și ideea oficialității, de la începutul aceluiași an, astăzi uitată, de a acoperi fresca Ateneului Român, realizată în anii '30 de Costin Petrescu. Secvențele istorice reprezentate de acesta nu erau nicidecum în spiritul comunist al reinterpretării istoriei românilor în cheia marxistă a luptei de clasă, iar unele părți din istoria modernă deveniseră indezirabile pentru noul regim. Se impunea acum inserarea unor episoade istorice considerate prefigurări ale mișcării comuniste.

Așadar, în 1948, statul, prin Ministerul Artelor și Informațiilor, comandă câtorva pictori o serie de 24 de lucrări menite a fi prototipurile viitoarei fresce. Lucrările, executate la scala 1/1, în tehnica ulei pe pânză, aveau

toate aceeași înălțime, respectiv 2,8 m, impusă de spațiul dat, pentru a dubla complet fresca lui Costin Petrescu de 3 m înălțime și 75 m lungime. Printr-un referat datat 9 iulie 1948, semnat de pictorul Lucian Grigorescu, la acea vreme director în cadrul Direcției artelor plastice din Ministerul Artelor și Informațiilor, se certifică existența acestei comenzi pentru Ateneu, enumerându-se totodată artiștii și titlurile picturilor comandate: Iosif Iser – *Tudor Vladimirescu și Dobrogeanu-Gherea*; Ștefan Szönyi – *Doja și Bella Breiner*; M.H. Maxy – *Dimitrie Cantemir și Vasile Roaită*; Alexandru Ciucurencu – *Constantin Ivănuș și Ana Ipătescu*; Camil Ressu – *Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu*; Gheorghe Ionescu – *Ștefan cel Mare și Gheorghe Barițiu*; Sorin Ionescu – *Ioan Vodă cel Cumplit și Radu Șapcă*; Zoltán Kovács – *Mircea cel Bătrân și Ilie Pintilie*; Lucian Grigorescu – *Nicolae Bălcescu și Ecaterina Varga*; Jules Perahim – *Horia și Dumitru Marinescu*; Gheorghe Labin – *Cloșca și I.C. Frimu*; Ștefan Constantinescu – *Crișan și Ion Fonaghi*.

Proiectele, prezentate publicului la Expoziția Anuală de Stat a Artelor Plastice din decembrie 1948, deschisă în sălile Palatului Regal, redenumit „al Republicii”, au intrat ulterior în patrimoniul statului. De altfel, referatul menționat mai sus solicită repartizarea sumelor necesare pentru „achitarea unui avans de 50% din costul portretelor comandate pentru Ateneu”.

Cristian Păunescu, Iolanda Țigăliu
și Romulus Ioan Budura

10) Premiul „Virgil Cândea”

Acordat de Asociația Sanda și Virgil Cândea: Oana Marinache, *De la Craiova la Paris. familia Bibescu-Basarab Brâncoveanu*, Editura Centrul Cultural Palatele Brâncovenești

11) Premiul „Ion Nistor”

Acordat de Transfond: Ion Constantin, *Problema Basarabiei în discuțiile româno-sovietice din timpul războiului rece 1945-1989* (sub egida Academiei Române), Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București

12) Premiul „Gheorghe Șincai”

Acordat de Transfond: Regimentul 1 românesc de graniță (nr. 16) din Transilvania de la înființare până la sfârșitul războaielor napoleoniene (1762-1815), (ediție, traducere, studiu introductiv, note explicative și anexe de Costin Feneșan), Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca

13) Premiul „Nicolae Bălcescu”

Acordat de Transfond: Radu Theodoru, Marian Moșneagu, *Comandorul aviator Lazăr Munteanu. cavaler al ordinului „Mihai Viteazul”*, Editura Semne, București

14) Premiul „Gheorghe I. Brătianu”

Acordat de domnul Eugen Dijmărescu: *Au ales libertatea* (sub egida Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc; ediție îngrijită

de Dumitru Dobre și Veronica Nanu), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște

15) Premiul „Silviu Dragomir”

Acordat de Steilmann România: Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania. Familie, moralitate și raporturi de gen*, Editura „Școala Ardeleană”, Cluj-Napoca

16) Premiul „Dimitre Onciul”

Acordat de Alexandrion Grup România: Christophe Midan, *Crearea unei armate populare. O perspectivă franceză asupra evoluției forțelor armate române de la 23 august 1944 până în 1975*, Editura Militară, București

17) Premiul „Eudoxiu Hurmuzachi”

Acordat de Alexandrion Grup România: Povestea unei iubiri. Jurnalul Ellei Filitti adnotat de principele Carol (traducere din limba franceză, note și comentarii de Georgeta Filitti), Editura Corint, București

18) Premiul „Spiru Haret”

Acordat de domnul Dumitru Pohoș: Traian D. Lazăr, *Constantin Mănescu și vechea mișcare socialistă*, Editura Ploiești-Mileniul III, Ploiești

19) Premiul „George Potra”

Acordat de URSUS Breweries: Alexandru Armă, *Bucureștii sub bombe germane. August-noiembrie 1916*, Editura Vremea, București ■

Prof. univ. dr. Ioan Bolovan (în centru),
alături de Cristian Păunescu
și sponsorul premiului, doamna Simona Pomponiu

Domnul colonel Christophe Midan,
Atașatul Apărării Franței în România,
și sponsorul premiului, domnul Nawaf Salameh
(fotografiile din p.87-88 sunt realizate de Lucian Tudose)

PREMIILE FUNDAȚIEI MAGAZIN ISTORIC

De 23 de ani, Fundația Culturală Magazin Istoric, cu sprijinul unor generoși sponsori, persoane particulare sau firme de tradiție, premiază anual un număr de cărți de istorie, alese dintre cele mai bune apariții ale anului anterior. De mai mulți ani, ceremonia este găzduită de Banca Națională a României, ca parte a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”. Anul acesta, festivitatea de premiere a avut loc în ziua de 6 aprilie, în Sala „Mitiță Constantinescu” a B.N.R.

Cărțile premiate au fost prezentate de domnul Cristian Păunescu, consilier al Guvernatorului Băncii Naționale a României.

1) Premiul „I.C. Filitti”

Acordat de doamna Georgeta Filitti: Maria-Camelia Ene, *Moda în Țara Românească. Secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Veșminte și accesorii de epocă din patrimoniul Muzeului Municipiului București*, Editura Muzeului Municipiului București

2) Premiul „Nicky Chrissoveloni”

Acordat de familia Chrissoveloni: Mihaela Paraschivescu, *Reading Mircea Eliade in America*, Institutul European, Iași

3) Premiul „Constantin Kirițescu”

Acordat de „Rădăcini” SRL: Presa Primului Război Mondial (coord. Cătălin Negoită, Ilie Zanfir), Editura Tritonic, Editura Axis Libri, București

4) Premiul „Nicolae Iorga”

Acordat de „Rădăcini” SRL: Ottmar Trașcă, *Relațiile politice și militare româno-germane. septembrie 1940-august 1944*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca

5) Premiul „Eugeniu Carada”

Acordat de domnul Ion Nițu: Gheorghe Gherghinescu, *Banca*

Națională a României – Sucursala Craiova. Băncile în Cetatea Băniei, volumul I – Evoluții istorice până la Primul Război Mondial, Editura Oscar Print, București

6) Premiul „C.C. Giurescu”

Acordat de bpv Grigorescu Ștefănică: Doina Păuleanu, *Regalitatea și marea. Dobrogea 1878-1914*, Editura Monitorul Oficial, București

7) Premiul „Spiru Haret”

Acordat de domnul Bogdan Cernescu: *Securitatea și sistemul educațional din România. 1948-1989* (editor: Luminița Banu), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2015

8) Premiul „Costin C. Kirițescu”

Acordat de domnul Nicolae Dănilă: *Relațiile româno-chineze, 1975-1981. Documente, vol. I-II*, (sub egida Ministerului Afacerilor Externe și a Arhivelor Naționale; coordonator: Ambasador Romulus Ioan Budura), București

9) Premiul „Radu R. Rosetti”

Acordat de domnul Napoleon Pop: Maria Georgescu, *Cavaleriști români la Saumur*, Editura Militară, București

Ilie Zanfir și Cătălin Negoită (primii din stânga și din dreapta), alături de consilierul Guvernatorului B.N.R., Cristian Păunescu, și sponsorul premiului „Constantin Kirițescu”, doamna Milica Madadi

Marii Britanii. Au rămas cu impresia că întrebările lor au fost considerate ridicole.

MI6 a trimis primul șef de stație la Moscova al cărui nume a fost comunicat oficial sovieticilor: John Scarlett. Era ofițerul care îl dirijase pe Oleg Gordievski. Rușii fie nu aflaseră încă, fie au trecut faptul cu vederea. În schimb, atunci când au vrut să trimită ca rezident la Londra un ofițer al lor, era bolnav de cancer și sperau să beneficieze de un tratament mai bun, MI5 a refuzat să i se acorde viză. Moscova s-a răzbunat expulzându-l pe Scarlett.

Cu totul altfel au stat lucrurile în fostele țări socialiste. Aici, echipe de ofițeri de informații britanici au putut face evaluări ale succesorilor obținute de serviciile de securitate pe spațiul britanic. O problemă au reprezentat-o „ilegalii” trimiși de cehi în Marea Britanie și care nu mai doreau să se întoarcă acasă. Existau apoi agenții care lucraseră pentru britanici și aceștia le depuseseră banii cuveniți în conturi. MI6 l-a abordat într-un asemenea caz pe președintele ceh Vaclav Havel, care a fost de acord să caute rudele aflate încă în viață ale unui asemenea agent. A fost găsită o fiică și aceasta a preluat suma acumulată în cont.

Provocările ultimului deceniu al secolului trecut au scos la iveală și o serie de deficiențe în organizarea MI6. Astfel războiul din Irak a arătat că serviciul nu dispunea de suficienți ofițeri specializați în „operațiuni psihologice” (PSYOP). Compartimentul respectiv a fost redimensionat și se ocupă, printre altele, de relațiile cu mass-media. Dar principala

provocare căreia a trebuit să-i facă față a fost trecerea de la o lume cu o amenințare cunoscută și previzibilă la o lume cu multiple amenințări, venite din cele mai neașteptate direcții. Dezvoltarea tehnologiei comunicațiilor și-a pus și ea amprenta. Treptat, s-a trecut de la rezidenturile clasice, sub acoperire diplomatică, la așa-numitele „shoe-box stations”

(stație echivalentul britanic pentru rezidentură de dimensiunea unei cutii de pantof). Un singur ofițer, care dispunea de un laptop, dispozitive de încriptare și un mijloc de comunicare prin satelit, acționa independent, putând fi trimis în orice zonă unde izbucnea un conflict.

Încă de la începutul anilor '80, fusese instalat în sediul central al MI6 un sistem electronic de stocare a datelor și de comunicare prin e-mail. Sistemul de procesare a cuvintelor era atât de complicat, încât doar ofițerii care posedau cunoștințe avansate de

calculator se puteau descurca. Iar sistemul de transmitere a mesajelor era atât de nesigur și de lent, încât cei mai mulți preferau în continuare stiloul și hârtia. După mutarea în noul sediu din Vauxhall Cross, sistemul a fost mult îmbunătățit.

Evident, cea mai mare transformare produsă a fost trecerea în legalitate a MI6, prin Intelligence Services Act, din 1994. Printre alte prevederi, legea institua și un Comitet parlamentar pentru securitate și informații. Atribuțiile acestuia însă nu depășesc vagi competențe în ceea ce privește „cheltuielile, administrarea și politica institu-

James Bond, întruchiparea pentru marele public a spionului britanic în luptă cu dușmanul de dincolo de Cortina de Fier

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Șoferul ambasadorului britanic la Moscova era un bun patriot ● KGB i-a așteptat cu flori la aeroport ● Vaclav Havel ajută pe urmașa unui spion britanic să își primească banii de la MI6 ● Lupii singuratici, cu laptop ● O lege care nu schimbă mare lucru ● MI6 oglindit în literatură ● Cum și-a găsit timp Tony Blair pentru serviciile de informații

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

În primul deceniu după căderea comunismului, MI6 a trecut, așa cum am văzut în episodul anterior, printr-o serie de transformări, ce au culminat cu legalizarea activității sale. Cât de profunde au fost acestea? Aprecierile diferă de la autor la autor. Unul dintre aceștia, Philip Davies, semnatarul volumului MI6 and the machinery of spying (MI6 și mașinăria de spionat), consideră că au fost doar modificări superficiale și marginale. Singura schimbare majoră a fost aceea că a dispărut „sacul fără fund” al cererilor pentru finanțarea spionării U.R.S.S.

Cel puțin la început, unele schimbări au fost. A existat un sentiment subțire și care a durat foarte puțin – că lucrurile se puteau schimba în raporturile cu Moscova. Ambasadorul britanic la Moscova, Rodric Braithwaite, era să se înece într-o dimineață, la micul dejun, când, deschizând un ziar moscovit, a citit un interviu acordat de șoferul său, cel care condusese Rolls-Royce-ul ambasadei în ultimii 17 ani, care povestea cum a lucrat pentru KGB în toată acea perioadă. Când l-a dojenit – „Bine, Konstantin, dar puteai să mă previi, acum o să am probleme

acasă!” –, rusul i-a replicat: „Nu puteam, sunt un patriot!”.

În 1991 a sosit o delegație a MI5 la Moscova, întâmpinată la aeroport de un ofițer KGB cu un buchet de trandafiri. Au fost primiți la Lubianka, unde, potrivit amintirilor unui participant britanic, fiecare parte s-a simțit „precum animalele de pradă strânse la un loc cu prada lor, dar fără să poată să o mănânce”. Britanicii au întrebat politicos dacă era posibil să se renunțe la hărțuirea diplomaților lor la Moscova și să se ia în considerare o reducere a activităților de spionaj pe teritoriul

teroristă, dar fără prea mare succes. Culmea a fost că tocmai America a fost lovită cel mai tare, în ciuda faptului că realizase, înaintea celorlalți, amploarea amenințării.

In dimineața zilei de 11 septembrie 2001, John Scarlett era doar de șase zile șeful Comitetului Întrunit pentru Informații (JIC), organismul care coordonează la nivel guvernamental serviciile de securitate și informații britanice. Era într-o reuniune în biroul său, când cineva a intrat și i-a spus să deschidă televizorul. Tocmai se prăbușea primul dintre Turnurile gemene. Primul ministru revenea și el de urgență de la o conferință a sindicatelor ținută la Brighton. Peste trei ore, Scarlett și șeful MI5 se întâlneau cu Tony Blair. Șeful MI6, Sir Richard Dearlove, revenea de urgență de la Stockholm. Blair le-a cerut toate rapoartele despre Al Qaida din ultimul an. Erau 30. În aceeași seară, premierul britanic a anunțat că Marea Britanie se afla „umăr lângă umăr” alături de Statele Unite. La 13 septembrie, președintele George Bush i-a spus unui consilier: „Găsiți-le un rol”.

Pentru șefii serviciilor de informații, lovitura de la 11 septembrie nu constituia o surpriză decât în privința țintelor concrete și a metodei alese de teroriști. Și ei, și colegii americani știau că ceva mare trebuia să se întâmple. Informațiile oferite de sursele umane și de interceptările comunicațiilor arătau acest lucru. Ce le-a lipsit a fost accesul la cercul limitat al luării deciziei de către teroriști. Plus câteva disfuncționalități, care le-au permis teroriștilor să inițieze și ducă la capăt, parțial, planul inițial.

Obiectivul imediat al britanicilor a fost să descopere care erau intențiile imediate ale

americanilor. Se temeau că președintele american avea să fie determinat să dea o ripostă puternică unuia dintre statele implicate în sprijinirea terorismului, deși era evident că acțiunea din 11 septembrie fusese opera lui Osama, fără implicarea vreunui stat.

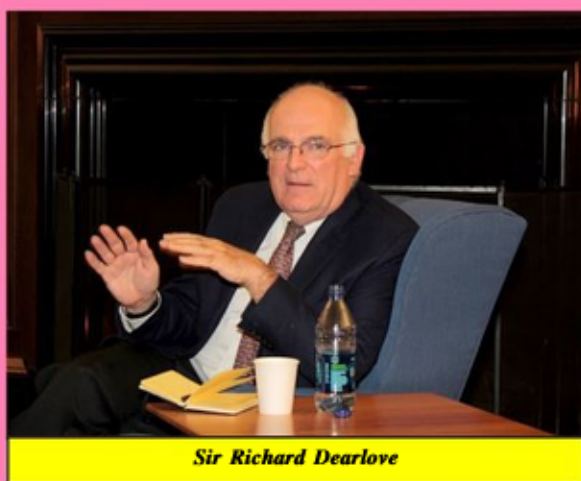
Deși și spațiul aerian britanic și cel american erau închise, la 12 septembrie un avion DC-10 a decolat din Marea Britanie, înainte să aibă asigurarea că va primi drept de survol și aterizare în S.U.A. La bord se găseau Richard

Dearlove, Eliza Manningham-Buller, adjuncta lui, și Francis Richards, șeful GCHQ. La sediul CIA au fost primiți de directorul instituției, George Tenet. Nu erau multe informații de împărtășit, deocamdată, dar gestul de solidaritate a fost apreciat de gazde. Relațiile cu americanii se cam „subția-

seră” după încheierea Războiului Rece, în absența unui inamic comun, iar britanicii se orientaseră tot mai mult către Europa. Americanii le-au spus britanicilor că pot acționa ca un factor de legătură cu celelalte servicii secrete europene.

In perioada care a urmat, atât șeful MI5, cât și cel al MI6 erau prezenți în fiecare dimineață în sediul guvernului. Înainte de 11 septembrie, secretarul Cabinetului găsea cu greu un loc în agenda premierului britanic pentru a fixa o întâlnire cu aceștia. Acum își începea fiecare dimineață cu ei. În lunile care au urmat, Richard Dearlove a devenit unul dintre cei mai apropiați consilieri ai lui Tony Blair, mai ales că acesta și-a petrecut o mare parte a timpului în călătorii în străinătate, fiind considerat de mulți drept singurul capabil să îl tempereze pe președintele american.

(Va urma)

Sir Richard Dearlove

țiilor“, fără vreo competență asupra desfășurării operațiunilor. Singura modificare esențială adusă de lege privește procedurile formale pentru autorizarea operațiunilor și a interceptărilor. Acestea sunt acordate de secretarul de Stat al Foreign Office. Practic, nu se schimba mare lucru față de situația anterioară.

Scoaterea la lumină a serviciului de spionaj britanic nu s-a făcut fără dispute în interior între cei care își doreau o bază legală și cei care se temeau de consecințele legalizării. Exista și precedentul investigației publice declanșate de Congresul american la CIA, la jumătatea anilor '70. Acum, cei mai conservatori anunțau că „totul se va termina cu lacrimi“. Mulți vorbeau de dispariția aurei de mister ce înconjurase până atunci activitatea spionilor britanici, aură întreținută și de scrierile lui Rudyard Kipling despre lupta dintre britanici și ruși

în Marele Joc din India sau de cele ale lui John Buchan, mai cunoscut pentru volumul *39 trepte*, continuați cu atâta succes de Ian Fleming, creatorul lui James Bond. În fond, se întreba unii, care este problema dacă cei din Orientul Mijlociu cred că MI6 este în spatele oricărei acțiuni și atunci când au nevoie de ajutor se adresează acestei organizații, în loc să contacteze alt stat?

In schimb, părerile erau împărțite în cadrul Serviciului în privința scrierilor lui John le Carré. Mulți considerau că nu erau caractere chiar atât de dezagreabile, cum le contura scriitorul, fost angajat al MI6, și că nu își petreceau timpul complotând unii împotriva celorlalți. Dar chiar și așa,

considerau alții, renumele Serviciului era asigurat în ochii publicului larg pentru alte câteva decenii.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece însă, vechile scheme ale thrillerului de spionaj începeau să semene cu sălile reci ale unui muzeu. Autorii trebuia să găsească noul „băiat rău“. Unde să îl caute? N-a fost nevoie de un efort prea mare.

*Tunurile gemene,
după impactul celor două avioane*

David Spedding a fost cel mai tânăr șef al MI6 și primul care a ocupat respectiva poziție fără să fi servit anterior în forțele armate. Mai mult, în tinerețe fusese un militant contra bombei nucleare. A predat istorie medievală la Oxford și a servit un an ca diplomat în Chile, înainte să fie invitat să intre în MI6. A urmat cursuri de limba arabă și a lucrat în Liban. Într-una dintre zile, în Piața Tarif din Beirut a asistat la prelegerea unui individ, care argumenta că datoria

oricărui musulman este să se dedice războiului sfânt, djihadului. Raportul pe care Spedding l-a trimis la Londra a fost primul document primit de serviciile secrete britanice care atesta că Osama bin Laden – așa se numea conferențiarul din Piața Tarif – pornea un război religios fără milă contra infidelilor, ce urma să fie purtat ca o obligație a fiecărui musulman atâta vreme cât comunitatea (*umma*) rămânea amenințată.

Londra – sau Londonistan, cum începuseră să îi spună francezii – devenise un refugiu pentru propagandiștii islamici, inclusiv pentru cei ai lui Osama bin Laden. Americanii făceau presiuni și asupra britanicilor, ca și asupra celorlalți aliați occidentali pentru ca aceștia să adopte măsuri mai ferme față de amenințarea

MITOLOGIE ȘI ISTORIE

A

1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				

B

da“ vulnerabil la... călcâi.

8) Savant englez (Thomas..., 1773-1829) în domeniul fizicii, tehnicii și medicinei, primul care a folosit termenul de energie.

9) Mare pianist, compozitor și pedagog maghiar (Franz..., 1811-1886), care a întemeiat Academia de Muzică din Budapesta și a compus 19 rapsodii.

VERTICAL: A-B: Filozof chinez (551-479 î.H.), creatorul unui sistem filozofic, etic și social-politic, care avea la bază supunerea față de conducători și grija conducătorilor față de popor, cultivarea virtuții și respectul față de tradiții.

ORIZONTAL: 1) Istoric și om politic roman (cca. 55-120 d.H.) care a scris, între altele, *Dialogul oratorilor*, *Germania*, *Istorie* (în 14 cărți), *Anale* (în 16 cărți).

2) Zeița florilor și a vegetației în mitologia romană. Serbările în cinstea ei aveau loc între 28 aprilie și 3 mai.

3) Străveche divinitate italică, a primăverii și a forțelor vegetative, protectoarea grădinilor, asimilată mai târziu cu Afrodita, zeița frumuseții din mitologia greacă.

4) Mic arbore din sudul Europei, având frunze persistente și aromatice cu care se împodobeau în Antichitate învingătorii.

5) Alchimist și astrolog german (1480-1540), eroul tragediei cu același nume scrisă de Goethe, despre care legenda spune că și-ar fi vândut sufletul diavolului în schimbul redobândirii tinereții.

6) Pictor român (Constantin..., 1807-1887) care a realizat mai multe compoziții și portrete istorice, între care „Moartea lui Mihai Vodă Viteazul“, „Întâlnirea dintre Bogdan cel Orb și Ștefan cel Mare“, plus o serie de portrete de voievozi români.

7) Erou celebru din mitologia greacă, personaj principal din „Iliada“

ȘEDINȚĂ LA P.N.T.

Prezentăm noi pagini din procesul-verbal al Ședinței Comitetului Central Executiv al Partidului Național-Tărănesc din 4 ianuarie 1938, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Adresăm mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text.

Ir, acest lucru nu s-a întâmplat din cauză că și în cazurile precedente s-a dat o soluțiune contra indicațiilor politice ale țării, fără a asculta factorii răspunzători politici drept urmare a unui capriciu al cărui izvor nu vrem să-l căutăm, ci numai constatăm că Partidul Național-Tărănesc cere să se termine odată cu acest sistem de surprinderi în ce privește soluționarea crizelor de guvern (aplauze).

Să-mi dați voie cu această ocazie să accentuez cu toată hotărârea că Partidul nostru Național-Tărănesc este cel mai monarhic partid din această țară (aplauze).

Acest partid atunci când s-a realizat fuziunea între Partidul Tărănesc și Partidul Național de pe vremuri, în primul său program și în primul său punct din acest program a ținut să fixeze pentru totdeauna că partidul nostru este un partid monarhic constituțional.

Toate manifestările acestui partid au fost în această direcție conduse și partidul nostru a corespuns sentimentului public, atunci când niciodată, în nicio clipă, în nicio împrejurare nu a lăsat să se clatine nici în sufletul său, nici în opinia publică sentimentul monarhic.

Credem, onorat comitet central, că acest sentiment monarhic al nostru de la început exclude orice alte planuri aventuroase și țin să constat în fața calomniilor care ni se plasează și în public și pe ascuns că de sufletul nostru și de mintea noastră a fost departe totdeauna ideea republicană, în a cărei vâltoare noi nu vrem nicidecum să fie aruncată națiunea și țara noastră (aplauze).

Mai mult încă: nu numai principal pentru monarhie, dar în special pentru Dinastia noastră partidul nostru a avut și are cel mai perfect devotament.

Știm ce a făcut Dinastia noastră pentru țară și știm cât de mult trebuie să facă încă pentru desăvârșirea operei mari care a fost începută sub conducerea acestei Dinastii. Mai mult

decât aceasta față de regele Carol al II-lea niciun partid nu a arătat acel devotament plin de sacrificii pe care l-a arătat partidul nostru (aplauze).

Căci știți foarte bine că anticarliștii care astăzi se îmbulzesc în jurul Tronului erau dușmani de moarte ai noștri care erau carliști și dvs. știți că acest partid la un moment dat și-a pus existența și viitorul său politic în joc pentru a face ca Majestatea Sa Carol al II-lea să-și ocupe Tronul care i se cuvenea de drept (aplauze prelungite).

Dvs. știți prea bine că eram persecutați și știți foarte bine că mie mi s-a spus sentința, pe vremuri, că întreaga mea carieră este distrusă, fiindcă am cutezat la Sinaia, la Consiliul de Coroană, să spun că nu admit primirea abdicării prințului moștenitor Carol și tot timpul cât am fost în opoziție și cât am fost la guvern am făcut tot posibilul ca Majestatea Sa Carol al II-lea să-și ocupe Tronul care i se cuvenea de drept. Care din domnii care se îmbulzesc astăzi în jurul Tronului, care din aceștia a dat dovadă de devotament plin de sacrificiu, așa cum am dat noi? Eram detractorii, persecutorii și calomniiatori regelui Carol.

A, este foarte ușor când s-a dezlegat o problemă constituțională pe care au încurcat-o tot ei, acei care astăzi, când situația s-a descurcat în mod pașnic, în mod liniștit și pe calea cea dreaptă, dumnealor să vină să ne calomnieze pe noi și să fie ei beneficiarii pe nedrept ai unei situațiuni pe care noi am creat-o prin sacrificiile și prin curajul nostru.

Onorat comitet, noi, pentru faptele noastre politice nu cerem recunoștință de la nimeni: nici de la națiune, nici de la Coroană. Ne-am îndeplinit o datorie față de neam, o datorie de conștiință (aplauze).

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) C.I. Sfințescu What needs to be done for an aesthetics of Bucharest ● **N. Noica, R. Noica** Concern for the fate of Romanian village ● **M. Ioniță** Memories of a childhood crushed by the communist regime ● **V. Guzun** Nikolai Vasilievici Sablin, from the Tsar yacht, to the SMERȘ detention ● **D. Matei** Inauguration of the Museum of National Bank of Romania from Tismana ● **G. Coandă, M.D. Sturdza** Glimpses from the childhood of a banker ● **A.I. Ionescu** Jan Neruda, a traveler in Romania in the 19th century ● **N. Macovei** Motoring duel between Petre Cristea and Prince Zu Sayn-Wittgenstein ● **M. Sala** Different eponyms ● **G. Filitti** In Romania 100 years ago: We went to war! ● **I. Bota** Order of the Teutonic Knights in the Caraș County ● **M.-E. Ionescu** How and why Romania entered WW I (II) ● **Th. Pâslaru, T.D. Lazăr** Unpublished. Memoirs from World War I (II) ● **M. Retegan** Our objectives in WWI and to which degree the Allies accepted them ● **Al. Armă** The first aerial bombings in Bucharest ● **M. Enache** The communist alternative to the Athenaeum fresco ● The best history books printed in 2015 awarded by the Cultural Foundation Magazin Istoric ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К.И. Сфинцеску Что делать для эстетики Бухареста ● **Н. Нойка, Р. Нойка** Забота о судьбе румынской деревни ● **М. Ионицэ** Воспоминания о детстве, искаленном коммунистическим режимом ● **В. Гузун** Николай Васильевич Саблин, от царской яхты до ареста СМЕРШа ● **Д. Матей** Открытие Музея Нацбанка Румынии в Тисмане ● **Г. Коандэ, М.Д. Стурдза** Страницы детства банкира ● **А.И. Ионеску** Ян Неруда, путешественник по Румынским Княжествам в 19 в. ● **Н. Маковеи** Автодуэль между Петре Кристя и князем Цу Зайн-Виттенштейном ● **М. Сала** Эпонимы разного типа ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: вступили в войну! ● **И. Бота** Тевтонский орден в крае Караша ● **М.-Е. Ионеску** Как и почему вступила Румыния в Первую Мировую Войну (II) ● **Т. Пыслару, Т.Д. Лазэр** Неопубликованные мемуары по Первой Мировой Войне (II) ● **М. Ретеган** Наши цели в Первой Мировой Войне и сколько из них принимали Союзники ● **Ал. Армэ** Первая воздушная бомбардировка Бухареста ● **М. Енаке** Альтернатива коммунистов для фрески бухарестского Атеней ● Призы Культурного Фонда Магазин Историк для наилучших книг по истории, опубликованных в 2015 г. ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

ÎNTREBARE

Domnul profesor AUGUSTIN RUS, de la Școala Gimnazială Budești, ne scrie: Am citit cu mare interes articolul din numărul apărut în luna ianuarie 2016, scris de doamna Ștefania Dinu, referitor la Doamna Elena Cuza. Unele lucruri le știam, altele nu. Eu am urmat cursurile Institutului Pedagogic din București, de pe Șoseaua Panduri, între anii 1970–1973, și îmi amintesc de o capelă situată între clădirea Liceului Pedagogic și cea a Institutului, unde colegele mai credincioase spuneau câte o rugăciune înainte de examene. Oare acea capelă nu a rămas de la vechiul așezământ ale cărei baze au fost puse de Doamna Elena Cuza? Cu modestele mijloace pe care le am la dispoziție am făcut o scurtă însemnare referitoare la înlăturarea de pe tron a lui Al. I. Cuza, eveniment petrecut acum 150 de ani, pe care v-o trimit în câteva rânduri. Este vorba despre un citat din Mihail Kogălniceanu, care afirma că: „nu greșelile lui l-au răsturnat, ci faptele mari care sunt nepieritoare”. Și cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan Cuza, aș adăuga eu.

Și dacă tot am pomenit de anii minunați ai studenției, pot să vă spun că am asistat la două pensionări mai deosebite, una în anul 1970, când prof. Constantin C. Giurescu a împlinit 70 de ani, a adunat studenții și colegii adresându-li-se „Dragii mei, mult a fost, puțin a mai rămas” (a mai trăit încă șapte ani); și alta a secretarului Institutului Pedagogic, domnul Stănescu, care a avut dorința de a pupa pe toți cei prezenți, ceea ce l-a făcut pe un coleg să-mi șoptească la ureche: „domnul secretar nu a pupat atâta în întreaga lui viață”. Am spus de pensionare deoarece la 1 septembrie 2016 împlinesc și eu vârsta de pensionare și nu am făcut cerere să mai rămân în activitate.

Într-adevăr, capela era parte a așezămintelor „Elena Doamna”. Între timp, a fost restaurată și redată școlii inițial.

Îi dorim domnului Augustin Rus să aibe parte de o pensie cât mai lungă, evident, alături de revista Magazin istoric.

O EROARE FRECVENTĂ

Vă semnalez o rectificare pentru o eroare frecventă care apare când se face referire la

data morții agronomului Ion Ionescu de la Brad (1818–1891), **ne scrie doamna MARIANA SILLI, din București.** Data corectă este 17/29.12.1891 și nu 17/31.12.1891, așa cum greșit mai apare uneori.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MIHAI FLUERAR completează gratuit colecția Magazin istoric instituțiilor publice: biblioteci, licee sau instituții de învățământ superior. Cererile se pot adresa prin fax la numărul 0268.312.894. Oferta este valabilă până la 15 septembrie 2016.

Domnul MIHAI CRISTIAN oferă spre achiziție colecția completă a revistei Magazin istoric. Ea este legată în două volume anuale, fiind într-o stare bună. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0736.263.197 sau la adresa: Mun. Baia Mare, strada Valea Roșie, nr. 41, județul Maramureș.

Domnul OVIDIU SCĂRLĂTESCU, din Timișoara, oferă spre achiziție (cedare) colecția completă a revistei Magazin istoric. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0730.082.101

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5948384 040074 09